

a R o m â n e a s c a

MAI 1976

O m a g i u P a r t i d u l u i

1921-1976

T E V O I N U M I

*Oriunde-aș fi te voi numi: pământ,
Braț, frunte, ochi și roșu trandafir,
Te voi numi ființa care sînt
Și aerul pe care îl respir.*

*Te voi numi miraculosul pom
Care supune firea și-o întrece,
Copacul străveziu cu glas de om
Și murmur de izvor cu apă rece,*

*Oriunde-aș fi te voi numi: rotund
Pe care nimeni n-are puterea de-al știrbi,
Te voi numi iubire venită din străfund,
Și-n nopțile planetei o nesfîrșită zi.*

VIRGIL TEODORESCU

P A R T I D

*Mare de aripi înălțate a zbor
Peste lăuntricul suspin,
Purînd în inimă ucișii
Rămași făclii aprinse-n drum,
Pentru omul de ieri, pentru omul de-acum,
Pentru șirul de tineri frumoși care vin,
Uniți și'puternici în trupul subțire,
Mai buni, mai curați,
Omenire.*

*Aici spre tine vin, Partid Comunist Român,
Veste de trăinicie a omului,
Vrednicie-lumină, peste
Tîmplele noastre*

*Respirînd legea ființei,
Peste mîinile noastre
Medelînd legea Jiinței,
"Ochii și sufletul, purtători
De vechi legi ale ființei.*

*Și mari tristeți ucigătoare se aud
Sfredelînd rana lumii crud,
Durerea țipă ca o păsare lupfînd,
Cu vînlurile și cu negura lupfînd,
Sublim clădînd pe spațiul știut de ea,
Cuib milenar statornicit în stea.
O, în răsadul nou de om va triumfa
Sămînța soarelui, Partid, lauda ta.*

VIOLETA ZAMFIRESA-

ORICE AM FACE

*Orice am face, oriunde am fi, glasul pămîntului
glasul neștiutelor mume ne toarce făptura
glasul nevăzutelor izvoare ne poartă ecoul
pe care poate l-au zărit subpămînteștii ochi
cu dragoste urmărindu-ne cărarea.
Liliacul a-nflorit demult și feciorelnica reverie
crește spre zenitul fîgăduinței. Miraculoasele comori
bănuite în culori neculese își așteaptă secerătorii.
Noaptea își aleargă sirepii înspumați peste holde
legănate de vîrituri sidefii
dîn tărîmul necunoscut de oameni și de zei.
CU de slabi am fi sub oarbele degete
de n-am simți lumina boabelor îngemănate
în stăruința crezului că-mpreună vom izbîndi,
cît de slabi am fi de n-am simți în ramurile
primăverii viitoare, cuiburi fericite și focurile
ce se-aprin'd în marea noapte
dîn tainicul imbold al sîngelui înmugurit
spre zvonuri cerești.*

ZENO GHIȚULESCU

COSIT DE IARBĂ

*Cosit de iarbă prin luncile țării tu-mi spui
de casele albe prin care rămas-am chezaș
unei legănări de lemne, cînd iese luna*

*Iubirea mea se vădește sub podurile de bîrne
pe unde trece sunetul mîinilor tale rotund
ca-n vechile vase de lut untdelemnul străbun
Nu vreau să caut
prin pulberi arama trecutelor tălpi
dar iată sosesc în veșminte curate
și vă vestesc cum pot mai bine
răvășind în iarbă cîntecele
sporind
măcar cu o petală hrana albinelor*

CONSTANTIN ABĂLUȚA

LUMÎNA NINGE

*Lumina ninge-n fulgi subțiri
și cresc omături de lumină
pe ulițe. Să nu te miri
că pașii-n zboruri se dezbină.*

*Lumina ninge-n fulgi mărunți,
nu-ntoarce ochii, nu-i închide
cînd se așterne peste frunzi
cu gesturile ei timide.*

*Lumina ninge nesfîrșit
de nicăeri, de pretutindeni.
La poartă-ți tremură sfîit
ca un mesteacăn de Armindeni.*

O CLIPĂ

*O clipă e la noi o veșnicie,
urcăm prin clipe-mbogățite-n veșnicii
că rodul lor, în veacul ce-o să fie
ne va păstra mereu prezenți și vii.*

*O clipă umple cît o veșnicie
pocalul dătător de sensuri noi
și creștem într-un an cît într-o mie,
ca Feți-frumoșii din povestea cu eroi.*

*Iubim o clipă ca pe-o veșnicie.
Alături am învins de-atîtea ori.
La buze ne aduce apă vie
fiindcă-i iubește pe învingători.*

LIDIA STANILOAE

ESTETICA ESTE ETICA

Este foarte important, și pentru individ și pentru societate, momentul la conștiința istoriei. În succesiunea generațiilor, suma acestor treziri repetată și adăugată, valorile spirituale și structurile materiale care formează această experiență formează aura credinței și destinul individual și în rostul țării care te-a crescut în zărea ei de suflet. Așa se poate înțelege w tuirea aceluiași tărâm al văzutei și nevăzutei, cu alte cuvinte al nte? omului între oameni, ca cetățeni, acceptând un statut social, și ca lume a dului și a simțirii sale, aceea care-i determină gesturile, comportarea *mjrf* personală și năzuințele. Așa se arată în lumea de astăzi, sub zodia *c'unoS** și a culturii, chipul și umbra omului, etica și poezia lui •' „cu cât cât atita silit' admirabilă definiție a ceea ce poate fi raportul dintre etică și poezie. ~~

Poți să trăiești cu indiferență, și poți să trăiești cu preocupare, cu *imf,** al minții tale, cu judecarea lucrurilor, între lucruri, poți tăia pământul în *lm* și lat și să te întorci de unde ai plecat, cu sufletul sterp și obosit, ori poți să ai sentimentul geologiei și culturii acestor locuri, ca o necesitate, ca o raWffc ca un ideal ori ca o durere, gândind în permanență la soarta țării tale. P.ți să privești într-*un* fel sau altul la succesiunea generațiilor, chiar în calendare: existenței tale, să înțelegi ori nici să ai habar de ce este învățătura și care sîm articulațiile ei în umanitate, și să te hrănești și să taci copii în patima rezumata a instinctelor, și să mori neștiind că ai străbătut o lume. Și poți fi altfel. ** liniștit la nevoile oamenilor, la ceea ce îi bucură și la ceea ce îi revoltă, fa dreptate și la nedreptate, la adevăr și la minciună, cu condiția trăirii unei isior. t și a participării la alcătuirea ei, angajat în acest fenomen formidabil.

Etica nu se poate afla în amindouă aceste atitudini, și acolo unde se află argumentele ei, adică sufletul trezit, aureolat ori chinuit de idealurile geografice, acolo se află și poezia, ori măcar una din înfățișările ei. Numai acolo se poav confesa cineva, își poate spune iubirile și își poate arăta jocurile fanteziei, *au-* mai acolo cineva te ascultă și te prețuiește, semenul tău adică, acela cu sufletul deschis.

Lumea noastră, a societății românești de astăzi este o lume sub semnal eticii și echității, devenite norme și legi în conduita oamenilor. Acesta este senSui politiciii, al moralei, al pedagogiei. Atunci cînd aceste norme și legi sînt călcate, ignorate ort falsificate, mai devreme ori mai tîrziu ne așteaptă un spirit Justițiar care să pună lucrurile la punct. Pentru conștiința unui poet aceasta este» binecuvîntare, să se știe el adică acela care prin pasiunea sa și prin harnic» uneltelor este menit să spună oamenilor ce sînt ei și ce mai este el *ws**, fără suferința geniului aflat în conflict fundamental măcar cu o parte a S0«fx)* ții, conflict, ce e drept, născător de opere nemuritoare. Să fi dispărut acest contua sub toate formele lui, în societatea socialistă? Viața este în continuă cauar* a soluțiilor sale, și această căutare este ea însăși imaginea unui conflict «w»> că, poetul, suflet din sufletul neamului său, se știe alătura de o lume a *TM* care prin munca lor, prin dreptatea muncii și prin credința în libertate, 9 lupta împotriva exploatării și asupririi de orice fel, prin statutul acesta ai nismului socialist dau *un* înțeles nou eticii și poeziei, malțmdu-i im i ^ Poezia este a gândurilor mari și a sufletului neodihnit, iar din punctuț ae al eticii socialiste, este sufletul trezit al umanității, flacăra iubim și. a credința în pace și dăruirea totală la chemările țării.

într-o explicare cu intenții etice, moralizatoare, didactice fără valoare
 t? • celei ce se pretinde a face parte exclusiv din sfera esteticului,
 gîd, ?' ujrînă, ferită de înfiorările în doi, ale iubirii, steapă și fardată.
 O fată -ifitului omenesc le-a încercat pe toate. Cu program, ori din în-
 ^jotitat» implicațiile xmei ideologii ori cu aparenta ignorare a ideologiilor.
 W * * 5 i ca o năzdrăvenie, ori ca o lacrimă a unor spirite petrecute în
 i' ' ' , rafinării cuvintelor. Nu aceasta este chestiunea care ne oprește,
 > tare ^ înțelegem prin poezie o inundare și o rostogolire de cuvinte,
 jfjtiifd ".... la citire ne face mai altfel, mai plini de gânduri, ne scoate
 . !tceva, , , și .. leagă de ale tuturor, ne face să ne temem de moarte
 îslf' " ffjndim la treburile vieții, ne face mai frumoși și mai buni, legați de
 . ji " s i a semenilor noștri, ne face să ne iubim limba și neamul, ne
 tjirta "t' istorie ori la neașteptatele icoane ale existenței, văzute, alese, spuse
 ifi*ș" , ..(. Cînd zici „de-atîtea nopți aud plouînd", ești și tu, dar ești și
 "f tj.gi.ști prin el. Cînd spui: „lasă-ți lumea ta uitată" — te duci cu
 sj ^ p'îns de vraja lui. Cînd auzi : „iubirea noastră a murit aici", te
 a " , "L' propriul tău suflet și îți cauți iubirea, înfiorată în căderea acestei
 .f * " " uzi : „trec soldații Dunărea, cîte doi alătura", — intri alături
 cp> T „trie, într-un tărîm al gândului de țară. Și cînd spui „zdrobiți orîn-
 Se * * " „ud'ă și nedreaptă" — pui în suflet accentul decisiv al luptelor de
 (Sila c departe, cine știe să caute poezia, știe să prețuiască și ceea ce
 jplj,este în totalitatea disciplinei sale. Dar gîndul se oprește aici, lîngă
 ?A zeități, a frumuseții purtării și a spuselor alese, pe care dacă le
 *^Hăm ne îmbogățim viața cu înțelesuri profunde, către ceea ce este sublim,
 J * in durere, chiar în cumpletele încercări ale marginilor ei și ale timpurilor.

ION HOREA

PROZA ISTORICĂ

O lectură captivantă pentru cititorul pasionat de istorie este și acest impu-
 aăfor volum apărut în *Editura Academiei* sub îngrijirea lui Mustafa Mehmet și
 aflifulat: *Documente turcești privind istoria României, voi. I, 1455—1744.*

Culegere de acte de cancelarie, pe care cetățeanul societății românești de
 Stizi, ajunsă pe treapta ei modernă de independență și prestigiu mondial, le
 ateste cu un amestec de mîndrie, uimire, umor, cîteodată, ori stupefacție, — apoi
 arăși cu acea mîndrie oarecum uimită, că prin atîtea vitregii, am reușit, luptînd,
 B raționînd exact în momentele grele de cumpănă, să supraviețuim, făurînd
 fii vremea marea unitate și solidaritate națională din zilele noastre.

Documentele turcești încep cu o scrisoare trimisă în ziua de 5 octombrie
 MK de Mehmed al II-lea, supranumit „Cuceritorul", lui Petru Aron, domnitorul
 Moldovei. La 29 -mai 1453, Bizanțul căzuse. Mehmed al II-lea pune primul său
 JN ferm în Europa, care avea să se clatine mult timp de această teribilă zdrun-
 «Bătută. Bizanțul, distrus, încă mai fumega. Armăsarul Sultanului, care înotase
 B sînge pînă la piept în Arca *Sfintei Sofii*, nu năpîrlise decît de două ori...
 CSrd, peste doi ani numai, în acest 5 octombrie 1455, în dulcea toamnă de pe
 Sfîcet, Petru Aron primește următoarea scrisoare, al cărei stil merită studiat
 Win: „Mehmed, fiul lui Murad Han, veșnic biruitor! De la marele domn și
 aarele emir, sultanul Mehmed Beg, nobilului și înțeleptului și celui demn de
 «taste și laudă Ioan Petru, voievod și domn ai Moro-Vlahiei („Vlahia neagră",
 ite Moldova), iubitoare salutare să primească noblețea ta! Ai trimis pe solul
 ««ta și boier al tău, Miha Logofăt, și, printr-însul, cuvintele domniei tale, pe
 We le-a spus. Deci, dacă vei trimite haraciu, 2000 de ducați de aur, domniei
 în fiecare an, atunci pacea va fi încheiată. Și pentru aceasta punem soroc
 W luni. De va sosi la împlinirea acestora, atunci pacea va fi încheiată cu dom-
 •J* " " " Dar dacă nu va veni, aceasta o știți voi! Și Dumnezeu să te vese-
 ÎKKâ!"

Notă „diplomatică", din care, noi, azi, nu mai reținem decît hazul : „Dar
 «ra nu va veni..." și, numai decît, acest ipocrit „Dumnezeu să te veselească", ce
 Wft mai curînd ironia unui ghiđuș autor de piese absurde.

Revelatoare e și corespondența lui Constantin Brâncoveanu Poartă pe chestia „vămuirii sării”, un fleac la urma urmei, marii imperiul otoman neputînd fi numite pe față. Și totuși, în acest prierlnice, apăru, în secolul șaptesprezece, cel mai curat stil din stilul brâncovenesc, în arhitectură, în cărți și în gîndire. O epocă în fapte de arme, cît strălucită prin calitățile unui spirit și pașnic în vrerile lui de cunoaștere luminată a lumii.

Diplomația lui Constantin Brâncoveanu, în care sufla sfios d cu ochi”, zefirul întîrziat al renașterii italiene (la care se adau mînuirii pungilor cu galbeni, necesari, vai, în jocul influențelor deja corupt, dar încă puternic) a fost cadrul acestei culturi senine ce ne legitimează pe noi în fața omenirii, așa cum secolul douăzeci face cunoscuți lumii prin muzica lui George Enescu și geniul niști Constantin Brâncuși. Nimic retoric în acest stil de cultură. Nici tecturii brâncovenești, nici partitura enesciană, nici natură, netezită pînă la esență, care este natura lui Brâncuși (de mult și dăm iarăși de numele "Voievodului decapitat) exprimă obsesii tenebroase, stări teatrale, însoțite de dezastre politice.

Politica acestui mod de a face cultură ține de echilibrul formei depășească, emfatic, ideea unui om firesc, pașnic, și cu istoria locului, — un bun lucrător în orice ar face, dar nu lipsit de a vedea critică asupra lumii, cîad nu e glumeață...

Proverbele, zicerile acestei conștiințe (chiar și cînd era ignară) meiat întotdeauna pe un dar innăscut și latin al observației, sociale și psihologice, însușire fundamentală artei romanului, transmiterii către urmași a de experiență, cîștigat. S-a spus că romanul este modalitatea artistică oară, convenabilă unei societăți complexe. Ca gen aparte, romanul modern a înflorit mai tîrziu, în perioada interbelică, — dacă avem operele fundamentale. Uriașele deplasări dialectice produse ulterior în noastră în cei peste 30 de ani de revoluție socialistă au creat, o dată rile treptate petrecute în timp, o nouă societate, în care conștiința, are de jucat un rol decisiv. Ne-am înșela însă dacă am crede că o exemplară, ca societate comunistă, se va înfăptui fără un efort mai puternic decît tot ce s-a creat în istoria noastră pînă acum, fără energie a voințelor noastre, a energiilor noastre, a resurselor noastre, ca popor. Aceasta presupune o pro-specție lucidă și critică, acolo unde se cere depășit. Romanului românesc de azi i se deschide un cîmp extrem de bogat; dar, lucru și mai important, acest roman, pe care „al conștiinței”, — întrucît istoria decurge din conștiință, din atitudinea ei rălă și politică, — înseamnă mai mult decît o oglindă. El, împins de năzuiește să devină un ecleror activ al acesteia, își propune să discearnă și sa sprijine direcțiile umane ale dezvoltării, profund umane și viabile ale durate mari de timp. Acest tip de roman, lucrînd pe suprafețe întinse ale mentelor și cu tensiunea de spirit necesară acestor desfășurări ample, poate deveni un instrument de cunoaștere, inestimabil. Acest soi de roman echivala cu o descoperire științifică, aplicată și cu randament economic vizibil. Un bun roman are consecințe pozitive asupra generațiilor care îl citesc și înțeleg, și aici nu-i vorba numai de stil sau de forma în care este scris, ci, to primul rînd, de veridicitatea faptelor arătate. O astfel de proză face, în sena superior, cea educație cetățenească, trebuincioasă și care intră în vederile societății noastre.

Nu o „bibliotecă roz” — cum spunea un mare scriitor — poate u omagmi potrivit unei istorii eroice — și eroismul nu aparține trecutului... Omagiul adevărat al unei astfel de istorii sînt personajele, caracterele făurite în conflicte și în focul contradicțiilor, așa cum s-a scris și istoria reală. Iar dacă se ca aceste personaje sau caractere ale prozei să ne arate și cîte o față crispată, sau înnegrită de infernul dificultăților biruite, înseamnă ca ele trase, artistic, dar — lucru foarte important — că trăiesc și acționează trainic s conștiința noastră...

CONSTANTIN ȚOIU

O P R O B L E M A D E C O N Ș T I I N Ț Ă

ma criticii literare ca un act etic ni se pare fundamentală pentru a celor mai profunde nivele ale unei atitudini generale, comune tuturor citesc cărți, dar pe care numai unii din profesioniștii scrisului o jirnenii § și i (j... .. statut întrucîtva autonom. Criticul trebuie **01»** pe cititorul obișnuit; dacă facem critică, — și nimeni nu ne **g dtpâ»** se cuvine așadar să avem în vedere și toate răspunderile **0& H** această acțiune.

...te poate fi ignorată diplomatic, sau minimalizată pentru că nu ne autorului, pentru că ne descurajează dificultățile pe care le ridică tru că ne lipsește curajul în afirmarea sau negarea realității ei. Faptul de definește încă de la început *attudinea* criticului. Se vede, așadar, o problemă de conștiință morală înainte de a fi (pentru că e, un act intelectual.

Să negăm însă la existența generală și mai îndelungată a unei literaturi, rădăcinile agitate, făcîmintată, de multe ori străbătută de accidente imprevizibile. Aceasta denotă schimbări de perspectivă, modificări ale mentalității sociale, unei noi problematice. Intervențiile criticului trebuie să se însereze *?2ft proces viu și complex, cuprinzînd toate operele vechi, dar chiar și unele ÎljSi recente, publicul larg nu poate urmări decît în redusă măsură ceea ce s-a Sfși se scrie, și gusturile, înclinațiile lui pot fi îndrumate sau chiar orientate de jSoitatea criticii.

Criticul sporește așadar viața literaturii, introducînd noi accente, găsind ...tive de interes pentru lectura chiar a scriitorilor celebri, supunîndu-i unei SLatîi de revalorizare. Există în unele cazuri o involuntară nedreptate a timpului —«acoperă cu uitare opere merituoaase, și numai criticul o poate repara. Investi-oea atentă **merge** mină în mină cu spiritul de justiție și criticul se face expresia **Suia din urmă**. El slujește în acest fel adevărul și opera de **artă** care-l „so-Mfiă" sa proclame acest adevăr. Acțiunea de valorificare și punere în discuție iliteraturii este deosebit de anevoioasă, pentru că de cele **mai** multe ori criticul Kliae asupra **unor** vechi lecturi, trebuie să-și părăsească anumite preferințe, să-și gamoască chiar propriile sale erori de apreciere. Nimic altceva decît spunerea **ijtrului** trebuie să-l îndemne la această acțiune, care uneori merge împotriva «priiilor sale simpatii sau chiar prejudecăți.

Critica este deci, în mod semnificativ, o problemă de conștiință, și cel care a ggt și experimentat situația aceasta nu poate s-o lase fără urmări. El trebuie s-o jaasiere în activitatea sa publică, atrăgînd atenția în primul rînd asupra complexi-țfi demersului critic. Acțiunea **lui** contribuie la sporirea considerabilă a conști-țstei cititorului, îi deschide perspective de înțelegere, are, în sfîrșit, un rol educa-țî* cu neputință de ignorat. Pentru aceasta, criticul nu trebuie să-și descurajeze jrtăicul adoptînd atitudini de superioritate prin erudiția prisositoare, prin **mai-aa#rirea** metodelor „scientiste" sau prin alambicările stilistice, în sfîrșit, prin tere autoritare, de judecător infailibil. El trebuie să dezvolte ideea de dialog, & Înțelegere directă și de reciprocitate cu cei care-l citesc, nu ca o concesie • Uină făcută publicului, ci pentru a dezvolta în acesta toate funcțiile pe care «Întemeiază spiritul critic. Orice critic trebuie să provoace o **nouă** lectură și să tetreze principiul dialectic al descoperirii adevărului. „leșirea" criticului din ăsiuri, tocmai pentru a se adresa cititorului, nu pentru a-i împărtăși cine știe « mistere **ci** pentru a-l conduce la cele mai simple evidențe, ni se pare a fi «caracteristic adevăratului spirit **critic**.

Faptul că un critic se cere sancționat de opinia publică sporește sensul **etic** i acțiunii sale, **după** cum situația sa de „cititor" îl ține foarte aproape de •artele, dar eternele răspunderi.

ALEXANDRU GEORGE

T R O A D A M E A

*Troada mea uitată de zăpadă,
de soare și de lupii despuiți
tăcînd ? plîngînd ? cîntînd a fost să cadă ?
Vad vechii veghetori lanceolati
pe creștetele zidurilor clare.
Țin palma streășină la ochi și țin
pe umeri pajera de vînătoare.'
Nălbită cînepă și inul lin
se strîng, sub gît, în nasture de aur
Și lupii-n steag. Și timpul înăsprit
în vinul gros ca sîngele de taur.*

*Ci iată, nou Ahile s-a ivit.
O ! el nici în călcîi nu are punctul
supus săgeții. împărat solar
din sudul clar, cine-ar ghici defunctul
în gestu-i scurt și autoritar ?
Și năieun cal viclean la porți nicum ne
încearcă ospesia. Pe surpări
de povîrnișuri, drumul spre colonne
e-n sînge și-n sudori de disperări.*

*Și mai departe ? Epopeea are
lungi cățărări pe zidurile ei
și-o acvilă în vîrf de pălimare.
„Senatus populusque”. Pumnii grei
ridică săbii și ridică valul
de morți trosnînd sub ancestrale roți.*

*O rigă-mpinge-n inimă pumnalul
și generalii beau otravă toți. »*

*Și-au dărîmat Troada-mi, sacra vatră,
cum multele Troade-au pătimit,
nemailăsînd nici piatră peste piatră.
Numai un ceas cu ore de granit,
o graniță rotundă-a vremii multe.*

*Stă-n vale jos ca o ciumată stea
bătînd în lut ca lutul să-l asculte.*

Troada mea de vis, Troada mea.

B I Z A N Ţ P I E R D U T

*Bizanţ pierdut al inimii. Strivitoare
de ape vechi, ținută-n lanţ de fier.
Cine-a răspuns la ultima-ntrebare
catarului de faimă și mister ?*

*Bizanţ îrziu cu șlefuite muchii,
imn trist, luxuriant și oleios !
Pribeag prin lume, scuturînd păduchii
de aur, apostolic mers pe jos.*

*Mizerii sidefate în elogii
și umbre visătoare de lumini,
drumeți brumați și mari: Paleologii
și casta foștilor Cantacuzini.*

*Obrazul criptic și obrazul fanatic
ai astrului, s-au despărțit pe veci,
topiți în focul soarelui balcanic
și-n neaua bărăganurilor reci.*

*Doar pajera și zimbrul de la curte
cu domnitori bărboși și darnici. Fast
votiv, sub candelile cu raze scurte
au vindecat un timp iconoclast.*

*Si jupînițe, ca odinioară
'și svelți cuconi moștenitori de tron
într-un pronaos schivnic se-nfioară
la cîntecul rotund de hrisostom.*

*Urca-vom la Hurezii, prin vecie
ce schimbă chiparoșii în stejari.
Icoane forfecînd argintărie,
palate cu treflate forme tari.*

*Un popă gîrbov încă mai adoptă
luxosul ritual, citind mărunt
ce danii s-au trimis în țara coptă,
la Smirnos, Athos și în Trapezunt.*

*Bizanţ pierdut ca un cognomen mare,
cu princiar și veșted ideal.
Se frînse lanțul verde din strivitoare,
sub ochiul ultimului foc bengal.*

DESCĂLECĂTORII

*mortal. Spre șipotul - necunoscutul
Și cazii și apa te slopesle-naH
menind să te boteze începutul*

*Ce nou Iordan, ce nou botezător
cu capul netăiat, dar poate-odată
ie ispiti spre-acest tărîm cu dor "'
ca sa-ș prăsească seminția toată ?*

*Să fi fost frați, și caii frați si ei
născuți cînd crește soarele din lună
de ați pornit în Nord și Sud prin orei
Carpați, cu toată gînta dimpreună?*

*Nici Dragoș și nici Negru voi n-ati W
și nu legenda dulce de acasă
ci re-ntregitul nostru adăpost
istoria care se re-nstelează. '*

*Dar ați fost trei, al treilea rămase
la vatra lui, î, delta lui de vis
De mii de ani, în iarba de mătase
ramine întreit hrisovul scris.*

*Așa și-n Miorița, trei păstori
treime și triumvirat de sfină,
cu prețul singelui, căutători,'
s-au întreit, prin moarte, minu-n mină.*

*Și-așa sosit din veșnica solie
prin mers rotund, pe-acest pămînt rotund
izvorul datu-vi-s-a, apă-vie,
ca să-l sorbiți, cu sete, pînă'-n prund.*

*Atunci, din șa, s-a năzărît o zare
și ea rotundă. Caii nechezau
pătrunși și ei ca de o taină mare.
La care vechi izvoare vin de beau.*

*Și-aud cum caii, în zăbala spumii
opresc în prag trei descălecători,
trei noi luceferi, sus, pe cerul lumii,
ce se vor înfilni, cîndva, în zori.*

O P O V E S T I R E

Era ultima zi de plajă din anul acela. În timp ce se îndreptau spre plajă, «rducind în dreapta o sacoșă cu mere și cornuri, simți, atunci prima oară, soarele în rapidă urcare împinge flăcările subțiri ale aerului spre el. Poate se alarmă atât decît pentru că atunci era prima dată cînd simțea aceasta și «Jspunea, simplu, ca pînă atunci, începe să-mi fie cald.

În această stare de alarmă, păși pe nisip. După ce stătu cît trebui pe spate «l lața în jos, se ridică. Nenumărate trupuri în picioare, în capul oaselor ori "ta* Imobile, ca un trib antediluvian pe trei sferturi decimat, umpleau plaja. i», timp soarele ajunsese aproape să frigă și băiatul se simți, cum sta în pe nisip, prins în interiorul unui pumn strîns. Flăcări roz, moi, căptușind jîntunic în dogoarea eternă a căruia se rupeau, se încălecau colți, hăuri de «Să tăioasă, maculată cu fire de păr, cu urme cleioase, ca de melci, resturi jt volatilizării unor trupuri moarte. încercă să iasă din strînsoare mișcîndu-se Mreapta și în stînga dar, își dădu seama, nu se mișca el, ci pumnul care îl strînt, Ca să scape, se gîndi să facă mișcări violente.

fișni, astfel, cu picioarele strîns alăturate, spre mînea pe care și-o azvir-Sfîmil altora, cu vîrfurile degetelor, mai încolo, niște băieți de vîrsta lui.

Înainte de a o atinge, îl auzi :

—Cei ca tine nu au timp să fie copii. Ei trebuie să învețe repede tot ce știi steni. Primul lucru l-ai și aflat adineauri, și pentru că l-ai aflat nu mai ai de Su ai reușit să scapi din pumnul meu, nu-i așa ? Nu vei reuși niciodată, •i cînd vei li disperat, pierdut pentru toată lumea și pentru tine însuși în adîn-J dezastrului și al nenorocirii. Știi cîte nume pot avea ele ? Micuțule, tu, care vei seta poimîine pe pămînt o țară imaginară, va trebui, la vîrsta cînd mulți încă se «ă. îți repet, să știi, prin suferința și bucuria ta, totul, pentru a te feri de orice *pf și a nu muri în strînsoarea pumnului meu. Tîrziu, dacă vei fi vrednic, destul *%te, vei putea face, cred, ceva pentru semenii tăi. Și apoi, nu știi cînd, îți voi 't Itumul și atunci vei cădea în întuneric fierbinte și ghețuri. Acesta este al Seă lucru pe care trebuie să-l știi.

Mînea se mări, cuprinse aproape tot cerul. O lovi și ea, în loc s-o ia în .ftția în care voise a o trimite, o apucă spre apă și se instala printre înotători, *fat micșorată și jucăușă, pe creasta unui val.

—Du-te după ea !

, fugi printre trupuri și corturi de pînză, intră în oglinda apei. Nu știa să "mit. Se grăbea cît putea, alergînd pe nisipul de la fund, însă mînea roșie se *i)rtă. Fiecare pas către ea, cu mîinile întinse ca să o ajungă și să o rețină, *ttceat tot mai dificil din cauză că trupul își pierduse greutatea. De la un *il6yt dat, nu mai putea atinge fundul, acum podit cu pietre lunecoase, decît svirful degetelor. Apa dintre el și mînea crescuse spre cer, i-o ascunse, îi îmbrăcă «Bie ca o haină pusă cu spatele în față, îi acoperi capul și îl răsturnă. Coborî, *)QU-se dezordonat, mult sub apă, înghițind cu nemiluita apa amară și sărată. *2>, în apă, capul îi fu înconjurat de sfere lichide, vîrtoase, învîrtejiite și, așa, js*ma cu o conopidă. Auzi vîjîituri, grohăituri, apa o văzu turbure și întunecîn-

Pe foarte aproape de el. Plante lipicioase, țepoase i se învîrtiră pe mîini,

pe picioare. Apa, care putea fi atât de ușoară și de limpede, care-l ••
dop de plută, îl apăsa acum ca o piatră de nesfârșit. Cunoast[^] Pt
ușor și a ce apasă fu cea de a treia învățătură.

Cînd îl scoaseră din spumă, mama lui, înaltă, dreaptă, îl cl... ,
la cortul lor, el spînzurat de mîna care îi strîngea cu putere dar nerv' *SM
ca, pescarii, calcanul ținut de bronhiile însingurate. S-ar fi suDă •"t'... >S, "
această agersiune tăcută care-l făcea să zboare de-a latul plajei înt "?!?, 4 <
de ridiculă, dar știa că se află în strînsoarea altei puteri, față de Po?i *
se exercita acum asupra lui, cu ascunsa ei vindictă, era neînsemnat[^] * -cSM
da, ridiculă! „Femeie, ce am a face eu cu tine ?”

În trenul care-l ducea spre casă, află că drumul parcurs acum ~
vers, către București, între dealurile de calcar, printre spetezele de fier *SM ia-
de la Cernavodă, deasupra pădurilor cu trunchiurile înfipte în apă (f' ^s&ij
cîmpiei care întindea o cadență de fraze majestuoase, alcătuite din ^ ^ "vi
male accidente, nu anula ziua de ieri, prezentul acum invizibil, deven^t^f^**~
și imposibil de gîndit, trecut, ci era firul pe care inima lui, această <^*~
Arachne, îl trăgea din ghemul aromă al mării pentru a-l duce eu „*?4>U
multicolorarea diamantină a Bucureștilor, într-un prezent continuu, secret HSM *
pe el, ori de cîte ori i se va manifesta, cu o tulburătoare ubicuitate' t? - *^

În clipa următoare, băiatul, cu nasul lipit de geamul compartimentul '
confiscat în întregime de cîmpul care fugea rotindu-se în urma trenului c \ ' ' '
de telegraf, cu micile construcții mai apropiate sau mai depărtate de terasan?
liniei ferate, cu oamnei trîșnîii îcî și colo pe întinderea stropită cu desSM 22*
din care apa țîșnea argintie și nervoasă, în formă de V, semn alegru al vi t ?
muncitorului asupra masei informe a materiei pe care o muncește cu varii*
oile de culoarea pămîntului, păzite de cîte un copil serios ca un sfiit. Era Uf

Mama lui, așezată tot lângă fereastră, pe bancheta din fața celei ocunate?"
el, nu discernă pe fața lui răpirea în imagine, beatitudinea, îi găsi în schimb
aer idiot, de copil vițios, și, indignată, nu-l mai slăbi pînă la București îi si?
să se uite la ea, să răspundă la întrebări, să converseze. Rezultatul nu o'multe'
mea, îi întreținea supărarea căci el îi vorbea oarecum anapoda și o privea »
foarte departe, din fundul unui somn cu ochii deschiși. Nu fusese niciodată chijji
așa. Se gîndea, cînd trenul trecu de Chitila, că trebuie să-l arate unui medic. Mic
în mișcări băiatul nu mai avea libertatea pe care i-o știa, părea stingherit, cînd
bățos, cînd prea moale, dărîmat asupra-și, modelat așa, parcă, de o mină invi-
zibilă.

Instinctul ei nu greșea, dar se apăra de adevărul pe care nu l-ar fi poUt
niciodată înțelege și nici, așa, neînțeles, tolera, printr-o figură de stil. Dacă poel
este adevărul însuși nedesfăcut, cu instrumentele chirurgicale ale logicii, din existența
lui primordială, de corp ceresc din care materia solidă și cea gazoasă încă
nediferențiate azvîrlă în jur tenebra luminoasă a grozavei lor enigme, care nu e,
în esență, decît un cîntec, retorica este scutul care ne apără de evidența seveii a
realității, adică a adevărului, a poeziei, printr-un ca, printr-un parcă destinate si
slăbească, să nege evidența, așa cum, pentru a nu auzi cîntul periculos al sirenelor,
Ulise acoperise cu ceară urechile marinarilor lui.

A doua zi după sosirea acasă, băiatul se juca în fundul curții. Desenase a
un băț, pe pămînt, o țară. Pietrele dintre hotarele ei erau munți, păduri, cîte
smocuri de iarbă. Trasase rîuri cu cîte două linii ondulate, paralele, construis
poduri, întregul sistem de șosele și căi ferate. Cutiile goale, de chibrituri, din-o
pungă, îl ajutără să populeze întreaga arie cu orașe mai mari, mai mici. CM
putere lăuntrică trebuia oamenilor sau omului care va conduce, care va răspunde
de toate acestea, pentru ca totul să meargă după ce se cuvine și țara toată,
cu tot ce pusese el în ea și ce își imagina că pusese, să n-o apuce în sus, luată
pe tălpile cui s-ar fi întîmplat să treacă pe acolo dornic, poate, să mărească
suprafața practicabilă a curții !

Era o după-amiază tîrzie. Umbra băiatului se volatilizase. Absorbit în munca
lui, ostenise. Cu mîinile puse pe genunchi, privind de astă dată efemerele țări
ale norilor, se ridică. Și atunci un oblon coborî peste jumătate din cer și peste
jumătate din pămînt. Lumina se ofili brusc, veni, o dată cu umbra, un ie! de
răcoare, zgomotul indistinct și masiv al orașului se rări, îl putu percepe în «teva
detalii : tramvaiul care dărîma, duduind, dulapuri pline cu farfurii, roțile de
cauciuc ale automobilelor deslipindu-se mereu, prin învîrtire, de pe cuirasa de
piatră a străzilor, autobuze care treceau prin aer ca niște șobolani prin gauia
lor din zid.

nzit deci cum cade peste lume oblonul de fier al serii, al umbrei, îi
 .-Ai ? tartor la ofilirea luminii. E timpul ca mine să aflu un lucru oare-
 -tor la i-P petrece ca totul în altă ordine.
 *jPase"-el lucru te va dura și pentru ca să poți îndura mai ușor durerea,
 ^pentru " cine sînt eu. Sînt partea cea mai bună din tine.
 " înșele profeția, băiatul se duse în dimineața următoare, era o dumi-
 i liniștită, într-un loc cu siguranță plăcut. Peste drum de casa în
 j4 S<i^ plopi încadrau un gazon licăritor. Dreptunghiurile vaste, cărămizii,
 •0 î^ înii de var, a două terenuri de tenis, îl parcelau în capul acesta.
 0^ o bancă să urmărească jocul unei perechi. Fața umană are, cînd
 St 358 P i, activitate susținută și serioasă, expresivitatea ei cea mai de
 "eipui i, două trupuri, angajate în aceeași acțiune, executau un balet în care
 ^i^ unuia erau atît de adînc sincronizate cu ale celuilalt încît cele două
 jsi}«" j ..ul singur, cu patru brațe și cu patru picioare. Băiatul își aminti,
 tj/<*" ne tînărul și pe tînăra care plonjau în aer cu rachetele lor vibrante, se
 ^ lternativ pe spate, se lățeau, descompuși în apa strălîmpede a aerului,
 /.Lpta, ..tru a prinde în corzile instrumentelor lor ovale mica minge
 j i'bă, fugeau în stînga sau îndărăt, se ridicau brusc în aer trași de păr
 •tW^evăzută 'putere, planau aproape paraleli solului, uriași fluturi albi, de un
 rte muncitori, care pe șoseaua Kisselef, tăiaseră pînă adînc în pămînt rădă-
 unui venerabil castan și, în jurul său, fiecare înarmat cu o rangă, se
 •tfStaiau i scoată din alveola lui și apoi să-l facă să alunece pe platforma
 onului de alături. Unul dintre ei scotea din cînd în cînd, la intervale dese și
 ^rte regulate, un strigăt gutural, fără nume în lumea oamenilor, și busturile se
 tee@i în unghiuri exacte, multiple în serie crescîndă de cele cîteva perechi
 • m'cioare și brațe, apoi, ca la un semn, simfonia aceasta de unghiuri calculată
 " v .. piero della Francesca se relaxa caleidoscopic pînă ce strigătul aceluia
 fadte ei care se afla în vîrfurile de greutate al incredibilei compoziții izbucnea din
 * și totul revenea la prima, încordată, alcătuire, \

o minge trecu pe alături de racheta tinerei în șort alb. Băiatul, prins și
 j în mișcările celor doi, alergă instantaneu după ea, pe iarbă, o aduse și o
 | Lneă, de la mică distanță, jucătoarei, cu ochii la aceea care îl aștepta. Totul
 , petrecuse foarte repede, așa încît chipul ei nu ieșise din masca hieratică a
 concentrării jocului. Sub privirile ei băiatul se simți ca sub privirile unei ființe
 esențiale și teribile, al cărei nume nu putea fi decît Frumusețea. Nu-și mai des-
 lipi ochii de ea. Ieșise din joc, nu mai participa, în felul său, la existența cuplului
 în mișcare, trăia doar existența acelei măști care era, de bună seamă, cel mai
 important lucru din lume, zeita în toată, splendoarea de necrezut a prezenței ei.
 Su-și dădu seama cînd ea, încetînd mișcarea, își întoarse toată fața spre el,
 privindu-l cu o intensă întrebare în ochii auzii. Bilele întrebării mute alunecau
 din ochii ei în ochii lui, împovărîndu-l pe dinăuntru cu o fericire de nesuportat.
 Devenise, întreg, un sac plin cu pietre prețioase, pietre totuși, pe care era ținut
 să-l care, în genunchi, din ușa unei clipe în ușa clipei de peste drum și așa tot
 mereu: băiatul se gîndi că ochii ei îi vor întreba ochii pînă la capătul timpului,
 așa este în firea lucrurilor și altfel nu se poate, pînă ce întrebarea mută se
 transformă într-o schimonoseală acidă care îi ordona. Se uită la tînărul din
 cealaltă parte a fileului și înțelese ce se întîmplase. Mingea nimerise din nou
 departe, în iarbă, și jucătoarea își scosese de pe față masca Frumuseții și, cu
 chipul ei de dedesubt, meschin, acru, banal, rău, aștepta ca el să alerge din nou
 după minge, să le-o arunce. Un fier de călcat, încins, îi trecu peste nervi. Se
 ridică de pe bancă, se dusă pînă la minge, o privi în cuibul ei de iarbă între-
 Mndu-se ce să facă, și o trimise spre terenul de tenis cu o lovitură de picior, după
 care, imediat, plecă spre casă.

Tatăl lui răsfoia un album de pictură.

— Ce frumos ! îi spuse, arătîndu-i o planșă. Tu știi ce este frumosul ?

— Nu, răspuse băiatul, dar, frumoși, oamenii sunt doar cînd făptuiesc.

— Da ? Interesant Vorbești ca și cînd ai ști despre ce vorbești. Și ai
 aflat-o singur ! *Je vous en fais mon compliment*, îi spuse, cu gîndul la locotenen-
 ții român, oacheș și măruntel, care știa, fără se le fi învățat la colegiu, atîtea
 lucruri și care l-a însoțit pe Saint-Marc de Girardin în expediție arheologică pe
 malurile Dunării, pe vremea lui Alexandru Ghica, în 1836.

RADU PETRESCU

N Î C O L A E B Ă L C E S C U

Prin destinul său tragic și prin aureola morală a personalității Nicol cescu este, alături de Eminescu, cea mai impresionantă apariție în cultura din secolul al 19-lea. După cum, asemeni lirismului eminescian, care aru™?? mina unor noi valori asupra poeziei anterioare, sporindu-i valențele estetice J*» retroacțiune, și determină literatura ce-i urmează, — ideologia lui Bălcescu peră ca semnificație un secol, de la revoluția lui Tudor Vladimirescu Duiit * Unirea cea mare, adică prin aceeași influență spirituală inversă și prin aceeași determinare progresivă. Sintetizând năzuințele care și-au căutat vad istoric 1821 și 1840, configurându-se mai larg european în pașoptism, această ideolw gie a fost prezentă în epoca de reforme a lui Cuza, iar ecourile ei s-au resimțit în faptele războiului de independență, în răbufnirea de la 1907, ca și în so2 problemei agrare încercată o dată cu împlinirea idealului național de la IM* întâia lucrare istorică importantă a fostului iuincăr din cavalerie ou vocăfe conspirativă este *Puterea armată și arta militară de la întemeierea prnceipafffi Valahiei pînă acum* (1844) și ea implică una din ideile și preocupările majore ale lui Bălcescu, anume cea că românimea și România au nevoie de organizarea unei forțe militare. Admirînd hiperbolic pedagogic această organizare in trecutul îndepărtat, el exclamă (în felul exhortativ și optativ, caracteristic scrierilor sale), cugetînd în viitorul iminent, la unitatea nației: „Romanii încă din veacul al XIV-lea, pe cînd toată Europa era cufundată în barbarie, aveau niște instituții cu cari în acele vremi ar fi ajuns o nație puternică în Europa, daci unirea ar fi domnit între dînșii ! Fie ca rătăcirile părinților noștri să ne slujească de plidă precum virtuțile lor de îndemn ! Fie ca să niu uiităm de aci înaintea, ci •unirea face puterea staturilor ș. prin urmare fericirea lor !” Căci acela «we scrie lui Ion Ghica: „Dumnezeul meu politic de mai multă vreme este puterea, &&t lehovah, Dumnezeul armelor” e stăpînit de o viziune mistică vitalistă, cînd observă, referîndu-se la cuprinderea Brăilei de către Mihai Viteazul: „Privind în total această campanie, imaginația este izbită de atîtea îndrăznețe întreprinderi săvîrșite, ca într-un vîntej de vitejie, de un popor setos de libertate tresărînd sub impulsia unui geniu războinic”. Ideea forței militare se subsumează celei a unității naționale (fără însă a neglija etapele I unitatea spirituală mai întii, unitatea politică mai apoi), care agită plener gîndirea lui Bălcescu, pînă la ultima lai suflare ; cum i se subsumează și ideea democrației sociale, atacată ourînd după *Puterea armată* în eseul *Despre starea socială a muncitorilor plugari* (1846). Bălcescu crede cu patimă în democrație și progres, pledînd pentru acțiunea prin forță — insurecția —, a treia sa lucrare ideologică importantă fiind *Mersul revoluției în istoria Românilor*. Modul complex și organic în care se împletesc ideile lui Bălcescu într-un tot permanent și limpede reiese chiar din faptul că sub titlatura socială, foarte reprezentativă la autorul studiului *Question économique des Pn«-cipales danubiennes*, el ia în considerare problema națională : Panromâmsmui dar, trebuie să fie astăzi ținta noastră comună de activitate. Printr-inaul -se completă sinteza noastră revoluționară”. Nici o distanță nu separă deci asemenea •luări de poziție vizionar incitante : „Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, ra

... popoarele ca să măture rămășița tiranilor de pe față pămîntului
4 **i**rea o nație ! O nație de frați, de cetățeni liberi, aceasta este, România marcată de Dumnezeu ne-a încredințat", așa cum rîndurile
 * & țiolă • „Revoluția ce se lucrează este nebiruită; este mare ceea ce
 \$... .. duce neamul către progres ! Regii nu vor mai putea să facă pe
 uaiur" t^g pce' din calea lor" se leagă de cele din *Campania românilor în*
 * Em 3 ?f., io anul 1595 : „Viteazul prinț primi acea pace, care îi era taebuih-
401 ^{del-c} - acum planurile sale se măriseră și el lucra la crearea naționalității
S0 > unirea tuturor Românilor într-un stat politic. Ideile măreață și sin-
Z0pt \$ 1,3X6 pentru noi, care singură trebuie să fie ținta politică a Româ-
 rf* "d^zl" Ca luptător pe tărîm obștesc, el a vizat, prin libertatea națiunii
 «irea țărănilor, crearea unui stat românesc progresist, în spiritul de-
 W^hurgheze occidentale, lărgindu-și consecutiv perspectiva politică pînă la
 g^rf** ilarii popoarelor dunărene. Ca istoric, a avut o concepție romantică,
 orozei retorice, solemne și exaltate, oscilînd între narația căreia varie-
Mor (cronici, acte de arhivă, cunoștințe economice și sociale, folclorul)
 -01 «ursei ^ „uiuJoare" și „adevăr", și tonul edificator al conștiinței misionare.
 sd'***' , activat pentru o burghezie autohtonă menită să înlocuiască pe cea
 W*T^e'fanariot.i aliați cu pătura indigenă a ciocoilor birocrați. Autor al unei
 «j întinse, dedicată principelui unificator Minai Viteazul, concepută în
 •"^^"toriografiei militante, pilduitoare (dar onest documentată), Bălceacu îi
 fkfjjj q călinesou lipsit de gândire originală și virtuți beletristice. Autentică
 **<Bhisi"ia omul politic și istoric, trăirea ideilor, conștiința acțiunii sale spiri-
 i!L ttBn'ifest&*e nu numai prin ardentă meridională, dar și prin claritate latină.
 **^oare nu trece în revistă cu plăcere serila de fraze enunțiative, rînduite ca
 2afl oe un cîmp de bătaie, avînd fiecare în frunte subiectul ce-și asumă
 *jL^ „nțu'Kii — serie ou care se deschide *Puterea armată* : „Barbarii așe-
 *T^ pe ruinele împărăției romane, își puseră legile și obiceiurile lor în locul
Stațiilor romane. Numirea de Roman pierise ; lumea pierduse pînă și aducerea
 ÎS» a un* *popor* ce ostășise atâtea veacuri ; civilizația se stinsese, și acum nu
 ?^ vedea nici urma acelor arte și științe în care stătuseră slava Greciei și
 Romei. Arta și instituțiile ostășești cari dintr-un sat mic făcuseră pe Roma
 universului, pieriseră și ele ou celelalte în mijlocul întunericului neștiin-
J alteia
 «c e c
 gaun mitalle popilor". Temperamentul și arzător și stăpînit al scriitorului face
 & «Iseze puternic frazele în care se succed, sub biciul acuzației, pronumele
 «sonate repetate cu insistență, ce denumesc aristocrația bicisnică : „Ei nu pri-
 «gu jos, prea jos, poporul dare se țira la picioarele lor și se rniunea ca să le
 Stfceaască lenea ; ei nu gîndeau că din acest popor au ieșit toți acei viteji, că el
 Imtotuit țara într-atîtea rînduri și că ar mîntud-o încă, dacă ei făcînd un apel la
 ijasol l-ar fi interesat la pricina țării și i-ar fi dat drepturi și o patrie a apăra..
 H nu știau' ce poate face un popor cit de mic cînd își apără ale sale și cînd e
 jțjins de o sfință și nobilă idee. Ei nu știau încă nici acestea, că chiar în
 «fletul acelor oameni amorțiți de o lungă tiranie, orbi sau corupți, este un glas
 MUs care le vorbește neîncetat de adevăr, virtute..., și care la trebuință îi preface
 te eroi" (*Spătarul Ioan Cantacuzino*). Fraze egal cumpănite,, în coborîri și înălțări
 it trodnilee metale hărăzite armiei posibile, a căror pondere cumplită se trans-
 taită sub presiunea de jos ia ironiei în tîndărite și scînteite ce improașcă glasul
 profesilor — consemnînd aici surparea de către fanarioți a boierimii pămîntene :
 Jfare și monstruoasă clădire de tirani, puse una asupra alteia și toate rezemate și
 (șasînd pe popor, pe țaranul muncitor ! Cine va sdrobi această tiranie ? Cine Va
 tiăici această clasă de apostatai care ieșind din sînul poporului, robi pe frații și
 pHnții tor și batjocori omenirea ? Iată că izbînditorii poporului sosesc : sînt și
 fi niște robi și pentru ca pedeapsa și rușinea să fie mai mare, sînt niște robi fi
 ti'W:" (*Mersul revoluției*). E interesant cum ideile strict sociale (dezbătute în
 QIBJtion *economique* și în impunerea articolului 13 din Constituția de la 1848)
 «pă& sub pana rezonantă a lui Băiloescu o tonalitate solemn dramatică, precum
 Iiteatru istoric cu monologuri cumulativ pronomiale al lui Delavrancea „Așa
 •f, dacă voi ea proprietari aveți un drept asupra pămînturilor voastre, noi ca
 Wk lucrători cari de veacuri am întretinut pucerile noastre la îmbunătățirea pă-
 atawiâor voastre și cari am fost rău răsplățiți de ostenelele noastre, pentru că
 * & i focă suntem în ticăloșia în oare erau părinții noștri, avem să pretuim
 Woca noastră și a părinților noștri, care nu ne-a fost plătită, avem dar ca și
 * " drept asupra pămînturilor voastre, așa dar o parte din veniturile pămîntu-

rilor voastre, acel prisos de valoare, care este numai rodul miin ••
 nu poate fi atribuit decât numai brațelor noastre și brațelor părinți
 fara care astăzi pământurile noastre ar fi încă necultivate și în-
 tivă și v-ar aduce prea slabe venituri, acel prisos de valoare în ve-
 este averea noastră, este proprietatea noastră" (*Despre împrietă-*
 — aridă dialectică de economie politică estetic convertită, alcătuită
 derilor pașoptiste „limbajul ce țărani și revoluția ar fi putut să c-
 rilor". Era nevoie de inteligența atât de ascuțită și de gândirea atât a
 lui Bălcescu pentru o astfel de performanță stilistică pe tărâmurile
 străduințelor propriu-zis artistice. În mod paradoxal, vechimea da-
 taforică în sine unei expresii care nu datează, care asemenea s-
 montane, nu se prăfuieste. Patetică, risipind ici și colo tonuri de pred-
 clamație, blesteme, profeții și ieremiade, parcă s-ar auzi vaietul și
 cutului de mândrie îngropată și de suferințe seculare, însoțind lirism
 al progresului și incitarea revoluționară, iată cum se încheagă această
 mănescă programatică, sigură de sine cum nu e alta în secolul al 19-
 poartă focul ideii oosumante ce se vrea peste toate biruind. Intr-o
 limba noastră literară cunoaște avatarurile și aventurile formării
 cesou reduce în magma-i expresivă termenii hibridi: uvrājuri, iluzoa-
 dinție, retras, zaiuzie, conchanați, șartă, cumuliți, machinații, realta-
 onestate etc, captând în schimb promontoriul pe gherilă, iugoslavi
 tară de la începuturi setoasă de pitoresc, el narează concis și sobru,
 însă poanta epică (nu estetizează pe cronicari): „Atunci îl scoaseră cu
 cinstre din Adunare și puindu-l numai în antereu, ou răvașele, de
 zurate pe piept, într-un car cu doi boi, îl plimbară prin țirg și apoi
 minăstirea Shagov. Spun că văzindu-se Leurdeanu că-l călugăresc
 lui, când auzi puindu-i nume de călugărie Silvestru, strigă cu furie:
 Mahomet" (*Postelnicul Constantin Cantacuzino*).

În apologia consacrată lui Mihai Viteazul, istoricul își idealizează eroul
 acel timp de chin și de jale strălucea peste Olț, în Craiova, un bărbat
 tît și lăudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui mari și
 credința sa către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către
 niia către cei mai de jos, dreptatea către toți de o potrivă, prin
 statornicia și dărnicia ce împodobeau mult lăudatul său caracter",
 didactic, îl și mustră: „Mihai dar în Ardeal era sperarea și sprijinul
 populare împotriva aristocrației și domniei ungurești. Vai! pentru
 călăuză frumoasă misiune și trase asupră și pedeapsa meritată a celor
 călăuză cu care providența i-a însărcinat!", antiteza modestă, în
 contrast cu promisiunea grandilocventă, a Introducerii, care ne aruncă
 spre originile istoriei, spre „facerea” ei: „Sunt optsprezece secoli
 și jumătate de riad Christos întreprinsese a răsturna lumea veche,
 principiul din afară, obiectiv al naturii și a silei...” ori a Cărții
 I: „Deschid sfiala carte unde se află înscrisă gloria României...”.
Istoria, Românilor sub Mihai Viteazul și o operă stufoasă, deasă,
 unde aglomerarea faptelor probante abia am îngăduie trecătoare
 comentarii sau observații despre republică, libertate, dreptatea
 țărănilor și unitatea națională, drastic formulate în alte scrieri
 ale lui Bălcescu: rareori comentariul devine liric exclamativ, patetic
 jeluitor. Portretele lui Murat al III-lea, Rudolf al II-lea și
 Sigismund Bathori nu desmint sobrietatea generai a tramei narative,
 în icare momentul de maximă tensiune epică, la nivel artistic,
 îl constituie această scenă de război: „In toată lungimea podului,
 se vedea atunci o gloată adimă: îndesată, amestecată, de ostași,
 neguțători, femei, copii, cai, cămile și alte dobitoace,
 tunuri și care împingîndu-se, îmbotddndu-se, strivind»
 unii înîtr-alții; fiecare om îngrijorat de mîntuirea sa,
 căutând a lua pas înaintea vecinului său, unii călcați
 în picioarele cailor, alții rîndindu-se în armele celorlalți;
 apoi primejdia și temerea crescînd din ce în ce, începură
 a se bate și a se ucse între sine. Din această grozavă
 îmbulzeală de oameni și de vite se auzeau unoon
 murmure ce sbîrniiau înecat, alte ori o larmă mare
 amestecată de gemete și «groaznice blesteme. Aceeași
 îmbulzeală și aceleași nevoi se petreceu l- *P*JTM
 dului între cei ce, simțind în spate paloșul românesc,
 se munceau să apuce» intra pe pod. Sinan, din
 malul Rusciuaului, privea această chinuire a armatei
 w fără a-i da nici un ajutor. Garnizoana castelului
 numai, prin tunuri și ^ „J cepu a vărsa o ploaie
 de gloanțe și ghiulele asupra Românilor. Dar acești
 >. a se spătaînta de această furtună, iuțiră și mai
 mult focurile lor, V "JXjj, duiala și spaima
 Turcilor ajunseră la culme și o groaznică
 desparere îi cop

• rtd neputînd răzbi înainte și ne mai avînd alt mijloc de scăpare, se p* JL^oe artileria și carăle în Dunăre, ca să-și facă loc și ca să nu cadă finite creștinilor ; apoi mulți din ei se asvirliră în apă, chemînd nu- " aSah și cercînd a scăpa în not. Dar uni din neștiință de a nota, alții riului ce avea» a trece în toată lungimea lui, periră înghițiți de fură uciși, căci îngrozitorul Mihai îmbărbăta pe ai săi și-i îndemna graiul, ou mîna și cu fapta. Prin artileria sa, el isbuti în sfișit a în două de la mijloc. Un geamăt de groază umpiu atunci aerul și adine al riului, ou gura căscată, sorbi și înghiți într-o dată gloata de

ratării propriu-zise Bălceseu i-a dăruit o operă și îndeajuns de cuprin- • extr" de ilustrativă : *Corespondența* sa. Aici trăiește cu adevărat o •00 /personalitatea oare o simbolizează epic. Oum viața lui Bălceseu este o /& ifjune, cum lucrarea sa poetică s-a înscris în istoria țării, tematica acest- tt * ^lotidene o apropiie de altă operă literară aparte în proza românească: ^contemporana a României de Titu Maioresou. Ideologia pașoptismului și IW? „prozaatică, acel stil *sigur de sine*, ou toate notele-i specifice, patosul, rigoarea' gîndirii și pragmatismul nobil, mai trăiesc o dată în *Cores- *JJ*?!* „„ girul unei biografii exemplare, pasionante ca și focul ce o animă (*^diueros „ stinge sub ochii cititorului. Sililit de împrejurările istorice să „ preocupat fără odihnă de treburile publice și organizîndu-și cu fe- ^" JL ^ în limitele unor obiective lucid propuse lucrarea intelectuală, el «ciferi pentru a cere cu stăruință informații și pentru a informa scrupulos ~~«Wc Pto»!~~ lui contemporani și "chiar posteritatea" „Aș vrea să scriu" lui Go- fceNegru cu obiectivul ei contemporană- isis prin ac postefitaca : „Aș vrea să scriu" lui Go- J^r^egru toate cite îți scriu, să-i

Jaffle mîna suble comențur și alucufilor, oșzi să înmăestă s bimbirtile r sica opele it libertatea lumii, noi n-am stat în neluicrare, și că vina nu e a noastră, nici a anilor" (din Pesta, în iulie 1849, către Ion Ghiea) — de unide grija cui care ^redactate, fie și în ocaziile conspirative, cînd întrebunțează cifrul. Pe această epistolară, actuală și fluentă, realizată de un condei inteligent, abil, tran- * oft în care se amestecă tristețea și humorul, fervearea și oboselile bolii, entu- Jganul și amărăciunea, optimismul vizionar și decepțiile umane, agitația socială i &juirătatea, și, fără preget, fără întrerupene, generozitatea și spiritul, aflăm gjB despre socialitatea mondenă (teatru, soarele), starea culturală și politică, M&ccle istoricului și româniudui în istorie. El trimite filele ou grafia ordonată ^aervoasă, din București, Budapesta, Paris, Constantinopol, Sibiu, Belgrad, Triest, jjBa, Panciova, Mehădia, Debretin, Londra, Viile d'Avray, Hyeres, Malta, Na- lț Paterno. E nu numai luptător pentru cauză ci și sentimental, părăsit, bol- g», muribund. Cere documente, cărți pentru lucrările sale istorice, și mai cere A nu fie uitat, să i Se trimită declarații de iubire prietenească. Prin scrisorile g trec Aăeccandri și Bolliac, care-i sînt dragi, Heliade, pe care îl detestă, Bolin- fteanu, Grigore Alexandrescu, Kogălniceanu, Laiurian. Elena Negri, Măria Can- SSBino, Carol Micuți sau librarul Winterhalder. Marii unguri : Kossuth, Bat- (Wig, Teleki, Szemere, Kiapka, Gdrgey ; marii polonezi : Czartoryski, Bem, Bys- «anowski, Dembinski, Czaikovski (fabulosul, incredibilul prieten al lui Bălceseu); \$Eini, Ledru-Rollin, Iorzii Palmerston și Stuart, generaltil Aupick, publicistii Wtini, Vaillant, Batailla-rd — și Avram Iancu, alături de care, în inima Ardea- IW el arde mîi puternic ca niciodată, visînd treaz România unită. în ton fami- fc, glumeț, el vorbește despre oameni și împrejurimi ce au intrat în patrimoniul teiei: „Spune lui Bolliak că locotenenții îl aouză că a vîndut și el o buioaită de W ungarilor. Te rog să-mi scrii regulat prin toate poștiile și zi lui Bolliak și Bo- ibtaecianu să-mi scrie. Dar Marin ce face? Spune-i multă frăție de la mine. Omenea și lui Skenider-bey, căruia îi vei arăta cămî pare rău că nu l-am întil- J că să putem eseouta planul nostru de-a rămînea tîlhari în Carpați" : la fel • seamă despre luicrui său științific : „Nici nu mă tem de tine, nici lene îmi IW, însă mai puțin e adevăr că sînt amarezat. Pricina de nu și-am scris mai W» a^fost de-o parte vreme, care mi-a lipsit, fiind acuma pînă în urechi în- wPt în niște- în folio grozave, de unde culeg vitejiile strămoșilor, de vreme ce Wtonfirnpoiranii mișei i-am dat draciului" ; dar poate relata simplu și solemn, ** rabil: „Voi să sfișesc o scriere asupra lui Mihai Vv. Viteazul și să pui de temelie a unității naționale" ; privește deopotrivă în micul univers •' „Curierul din urmă nu mi-a adus nimic de la tine. Eu n-am multe încă *H spune, fiind cu totul lipsit de vești din țară. Se așteaptă în Paris o droaie

. u.^usw^{mu} și sa-i aipere ouvertement et franehen
imai, cer secretul". Și desigur l-a durut enorm conști.
ască această scenă, pe care juca rolul cel mai frum
: atâtea luni de cînd nu mi-ai scris. Adevăr că și eu
dar apoi știi poate că am fost tot bolnav și destul
nge m-au slăbit cu totul,, deosebit de tuse ce tot mer
dus .cu totul și nu cred să o mai redobîndesc" (toat
olul unui bărbat, al unui om politic de înaltă clasă
în același timp, dur și luminos confruntat cu istoria]
creea, fulgerător confruntat cu patetica-t soartă. Aș;
ență. din scrisorile încărcate de o sensibilitate virilă,
aază întreaga-i operă scrisă.

TM „... V” fi „1.*

•lasă, ob’k- ” Jui 5

... a căr,, ...» 4-

J A G U A R

*Cu inima-i străpunsă foarte
ăe-un dulce trăznet răsărit din moarte
jaguarul se Urăște prin noaptea înstelată
cu alba lună-n gură de laba-i sfișiată
și scurmă-n duna caldă o groapă fără pată.*

*Ascuns după o frunză de sterp eucalipt
șacalul vede scena și ochiul lui s-a-nfipt
ca un harpon de flăcări în hoiturile triste.
Pustiul îi îngroapă pe toți în ametiste.*

d

E S C A L Ă L A S A N - J U A N

*Un abator de stele și stridii ațipit
m-adoarme cu-o duhoare de ierbi și clemantine.
Plutesc ca o sămînță-n primordialul Chit
cînd aspre fierăstraie rechinii-ntind spre mine.*

*Fantome de meduze prin aer se preling.
Banane lungi de neon scot coarne moi în ceață.
Horcăitoare marea e un gigantic ring
și nu știu dacă-i noapte, amurg sau dimineață.*

Ptierto-Rico

P L O A I E E C U A T O R I A L A

*Plouă august și plouă năvalnic, ca de moarte,
plouă mărunt și plouă cu trîmbe mari de fum.
Pîlcul de bambuși pare un monument de oase,
ciorchinii de cacao picură boabe-n drum.*

*Parca mot sub mare dar marea nu *
Un munte mă strivește fIZleZ^^-
Și spinzurat o clipă de frînahSI?T^m^

San Jose

“c -

VASILE

ISTORIE ȘI ROMAN

Cînd și-¹ asu¹^ dificila sarcină de a scrie romanul istoriei încă proaspete, „inienului încă viu în memoria afectivă a contemporaneității, Marin Preda *2ut g „-o va face decît încercînd să afle singur o modalitate proprie de * r. ... , Timpului. Și, așa cum era de așteptat, romanul în care Marin Preda E jă **datele** esențiale ale **epocii** premergătoare **ultimului** război **care** a zguduit Sa contemporană, *Delirul*, se remarcă prin noutatea abordării spinoasei **pro-Satici** social-politice **și** morale.

^ C e **aduce** nou *Delirul*, această insolită arhitectură **epică** ? Mai întîi e vorba te o deschidere foarte **amplă spre** universal, **spre** înțelegerea timpului nostru «Lradictoriu și inegal. Formula romanescă aleasă, cu **toate** că **pare** șocanta la **Semit**, **capătă** drepturi legitime pe **măsură** ce înaintezi în lectură. Scriitorul **îmbină** romanul obiectiv, detașarea de evenimente, cu **acel** suflu personal al **expresii** aparținînd unei viziuni lucide, cu atitudinea participativă, sau cutre-**muzea** pe care le întîlnim și în literatura unui Camus sau Malraux, de pildă. Bte atitudinea scriitorului modern, a scriitorului zilelor noastre **care**-și apropie Kmpul pentru â-l înțelege, așa cum **reiese** el din trăirea evenimentelor, dar și In re-trărirea lor prin studierea și comentarea literei aparent pasive a documen-tar revelatoare. Atitudine izvorîită dintr-o gîndire artistică mereu trează, din Interesul total și legitim pentru evenimentul contemporan, pentru seismele so-**ctle** și politice în **care** descoperim neîncetat **omul**. Un interes netrucat, nespoit: & Convențional, nici drapat în faldurii parabolei poetice.

Delirul este așadar o carte vădînd noi valențe artistice ale autorului *Moro-»#!or*, în care-l regăsim nu numai pe subtitlul analist dar și pe moralistul-ese-ist din Imposibila *întoarcere*. Formula aleasă de romancier pentru a exprima **Jraterile** istoriei este aceea a îmbinării narațiunii obiective, cu fapte și **eroi** «mnificativi, cu „**temă** povestitorului”, cum o numește Marin Preda, adică acel comentariu **lucid** pe marginea adevărului istoric, al documentului, descoperind **marile.falii** ale istoriei contemporane.

Vorbeam de larga deschidere a romanului, de marele spațiu moral, social, isto-ric și politic pe care *Delirul* îl cuprinde. Creatorul lui Ilie Moromete și al unei noi S originale **viziuni** asupra satului românesc contemporan investighează cu mij-loace proprii, exprimînd cum spuneam o gîndire artistică originală prin trăinicia firelor ei ascunse, medii sociale diverse ale citadelei bucureștene dinaintea răz-boiului, ca și din vremea masacrului în care fără noastră a fost tîrîită de nefastul regim antonescian. Scriitorul investighează cu seriozitatea care-l caracterizează și cu subtilitatea-i recunoscută medii sociale diferite din vechiul București, locul «des de romancier pentru desfășurarea acțiunii *Delirului*. După *Risipitorii*, Marin Preda scrie în *Delirul* o istorie romanescă a capitalei. Spuneam un spațiu social **foarte** larg, fiindcă în acest punct de pe harta României din preajma celui de al Mea război mondial era concentrată o populație stratificată în clase și medii cu relief propriu. Marin Preda alege ca loc al formării, al modelării tînărului «u erou, Paul Ștefan, acest București paradoxal, cu grădinile și gospodăriile modeste de la periferie, unde se instalaseră feciorii fugiți ai lui ilie Moromete, străzile luxoase din centrul orașului, cu aglomerarea din marile magazine sau

barurile de noapte, unde tinărul pui de țaran este dus de prietenul teanul Niekky. Acest spațiu social larg include, alături de realitatea tizată, a satului românesc și lumea atât de diversă și pitorească propriu, a periferiei bucureștene, populată de muncitori ca supărăci de mici comerșanți ca Achim, Angela într-un mediu muncitoresc, sau de oameni cu alte mult sau mai puțin importante, ori numai aparent importante țaranului neobșnuit cu umbră și eppedji stăruitori cum p... odS la un mare bloc bucureștean de uniforma căruia Ilie Moromete tatăf impresionat, cum impresionai rămîn Paraschiv și Achim de garson în care vărul lor fusese instalat prin bunăvoința patronului mar?^ „Ziua”. Delirul mai este populat de o parte importantă a intelectual> nești, reprezentată prin lumea gazetarilor de la marele cotidian, i... p „al lui Parizianu”, este personajul pivot care unește, care leagă aceste sociale atât de diferite prin aspirații, preocupări și comportament. Să nu că momentul în care Paul Ștefan pătrunde în capitală este unul de instahr echilibrul însuși al țării era rupt. Bucureștiul pe care-l va cunoaște tină este un oraș al contrastelor, dar și un oraș traversat de tot felul de mișcă nifestări politice.

Intr-o carte de interviuri acordate lui Florin Mugur (Convorbiri cu M Preda), romancierul, care este o conștiință torturată de întrebări funda spunea : „E cazul să ne întrebăm ce nu putem noi ierta secolului nostru nui ri grave ii aducem ?” Și tot Marin Preda răspundea : „...Un climat de nocivitate, care acționînd cu forță asupra omului, l-a determinat să dea la i tot ce avea mai urît în el, pornirile cele mai josnice.”

Despre aceste „porniri josnice” (care s-au făcut simțite la noi prin cri odioase ale legionarilor) își propune romanul lui Marin Preda să ne vorbeS? Și scriitorul o face în modul cel mai direct, implicîndu-și eroii și impUcir pe sine ca povestitor, ca eseist și comentator, ca cercetător autorizat al ura documente istorice, al acelor documente care sînt, prin ele însele, convingăU capete de acuzație pentru nebulnia secolului nostru. Nu e vorba niciodatăin Delirul de documentarism sau de cronică subiectivă, ci doar de invocarea unor fapte comentate, răscomentate și interperatate la vremea lor, sau chiar astăzi de pe poziții uneori unificatoare sau comode. Răsucirea pe toate fețele a elementelor de arhivă, interpretarea lor într-o manieră proprie ținînd de o gîndire origi nală este, pe lângă altele, expresia unei participări, cum spuneam, nemijlocite S lucide totodată, a scriitorului la „seismele timpului său”. Ce a însemnat rebeliu nea legionară în viața zbuciumată a acestui popor, unde a dus dictatura anto nesciană și tirirea țării în război, Marin Preda își asumă răspunderea de a înfă țșa mai ales prin acele scene tragice ale romanului Delirul în care personajele sînt privite, dezvăluite în acțiunile lor cele mai revelatoare, sugerînd „condiția umană” în vârtejul epocii descrise. Epocă ale cărei momente-cheie Marin Preda le surprinde și le înfățișează cu un fel de cutremurare camusiană. Delirul este prima carte dintr-o istorie tragică în care oamenii cumsecade au încercat să nu se amestece, în care acțiunile sau voința unor conducători de state au schirribal catastrofal mersul evenimentelor și în care luptători pentru libertate au avut curajul să-și expună propria lor viață luptînd pentru aspirații înalte. Există în -Delirul ideea gravă, în jurul căreia se rotește întîmplările personajelor, că cel mai teribil dintre măcelurile cunoscute de omenire pînă azi nu s-a ivit din în tîmplare sau din neant, ci numai din vina oamenilor, nu numai acelor care dețineau puterea și, îmbățați de propria lor nebulnie, au împins omenirea către dezastru, ci și datorită vinovăției celor ce s-au menținut într-o inerție condam nabilă sau care s-au lăsat surprinși de timp. TIMPUL este una dintre obsesiile scriitorului. Ce sînt oare acele meditații grave asupra istoriei, a mersului ei, în lumina de necontestat a documentului, decît gînduri despre timp și capcanele lui? Mai evident decît în celelalte romane de pînă acum, în Delirul Marin Preda trece, la anchetarea vinovatului Timp.

Ideea „că nu sînt vremile sub om, ci bietul om sub vremi” nu pare să au credit la Marin Preda. Atitudinea modernă a prozatorului nostru nu împărtășește punctul de vedere al bătrînului cronicar, atît de răscolitor modern totuși. Nu afirmă Camus în eseurile sale că sîntem prizonieri ai timpului pe care îl trăim . Că timpul este dușmanul nostru cel mai aprig? Timpul care ne produce spaima, timpul văzut de existențialiști ca pricina esențială a absurdului existenței, formu lată artistic de același Camus ca „ostilitatea primitivă a lumii” care „urcă spre no prin milenii” ?

titudi
de
Deli
prir
fi
cu r
Ma
or
d
gare
tim
cealalte
viele
malu,

« * « ! * , » „V, l r S i » ' ' ' » ' « " U e T i in esența

t fo ^ ^ egeri prezentului, u ț nupate ^ > n 8
p - ^ f c u c - d i n ț a c ă f ^ a ^ d s t i n e l e b o l n a v ă " .

I ? E a d e î ^ f f a f l a t l a î n c e p u t u l v x e t i ș a u a < a
* U r i a ș a ț ă r ă n e a s c a , a a z a i n v i a v P a r i z i a n u ? a r e
: ? « g S S S J , « t S l d e ^ f c u S i ș o d u l a ^ n a r u ^ c a t r e ^ J
* « Ș t e a - G u r c e ș a ș a i u i . . . d e s c u t a d e c u e p i » " r a t a p e s e r o r o m ă i i n ^
^ S S S » ^ - £ j £ \$ | r T S S r o c f ^

* V ^ f d e a c e a e s t e c h e m a t c u n u n c x i n f a m i e i / u m i b r e a l u , ^

s s b s a r s ^ ^ z ^ ^ r B » ă t

S r d u l d e c i t n o t i ț a ~ ' x P , c e n t u a t
f u n e i s c h i m b a n b r u t a l ^ , ^ « ^ u a t i t s a d i s m
* ^ » W K f i a t d e o m a s a , b - g * ^
_ a l d e m n i ț ă i i e s t e a t r a s m ^ a c e a s t a ^ c u n o s c u t d e
S t p i n ă « e a r a e l m o a r e ^ « f f ' S c e n e i s a c r i f i c ă r u a b s u r d e a

W j ^ A s f p e r 3 s s s s s f ^ w ^

f e t e a f l a t a , ^ C ^ . ^ î Z p ^ v a t ^ a ^ n u t a i c a r e
p o r t e r p l e c a t i n d o c T M i s a i * v i t a ș i e x p i : u
t a t e r m e d i u l l u i P a u l b t e w . ,

tui roman. *Delirul* surprinde cu o rară economie de mijloace " comentariu specific lui Marin Preda (adică pornind de la mimarea 'uw^fl'a grav al revelației sensurilor), tensiunea tragică a timpului reflectat în dresai Un curier? Atât de imprudent? Sau era un ostaș în permisie "e venea cine știe de unde și se ducea cine știe încotro? Puțin îi " ^tt de drum, spre destinația pe care o știa singur, unde trebuia n^ ^ ** 5' pesemne chiar astăzi, prezent... Oricum, zdravăn nu era! Crede "?? " »ț turile și morții aceia de pe stradă nu-l priveau? Civili năvăliră ri " ^ftaî lui cu răcnete și în câteva secunde îl trântiră jos în zăpadă, îl tras» "^^^ Sas» îl loviră, ...Cineva se apropie cu un bidon și începu să toarne arT^ ^

— Bă, ce e cu voi, sînteți nebuni? strigă soldatul. Bă *?,P^ ^-
ce-aveți cu mine?

Un chibrit fu aprins și aruncat pe el. Și soldatul luă deodată * < cepu să ardă ca o pălălaie. Nu apă, ci benzină se turnase pe el, k, și să se rostogolească pe jos, dar lichidul era îmbibat în mantua ^ lui, pînă la piele. Dădea din mîini inocent, contra flăcărilor, crezîndi î ^ ^ le va stinge, necrezînd pa?că în ele, ca și cum nu le-ar fi simțit des *i^ *^

Un fior tragic străbate paginile *Delirului*, fiindcă timpul rechemat-*** itor a fost al tragismului izvorînd din nesocotirea totală a omului ca ^ Scri- ca individ. Arta scriitorului rămîne aceea de a face să se insinueze ^^ ^ * * * țe în țesătura romanului o încărcătură de sensuri, de întrebări și ^ * ^ ^ despre o istorie atît de recentă. În ce măsură istoria poate modifir-a ^ ^ ^ omului sau, invers, care este aportul individului la cursul evenimentului ~~meditații despre "Imp" "cără-sfăbat, cum spuncam, obsesiv Daoinioțioi •~~

Delirul.

Aici nu mai este vorba, ca în *Intrusul* sau *Marele Singuratic* de siunea mediului înconjurător asupra omului neînarmat să-i țină piept' Aic' ^ * vorba de ceva mult mai grav și anume de înțelegerea sau neînțelegerea mn ^ tului trăit, adică a prezentului. E lesne de observat că eroii lui Marin Preda* trăiesc parcă decît în prezent sau în trecut. Aceasta mai ales dacă sînt lovi? Dar clipa prezentă îi acaparează în așa măsură încît ei reacționează cu înt? ziere, au replici tardive, parcă nu pot gîndi decît la ce li s-a întîmplat și J* odată aproape, la ce li s-ar putea întîmpla.

Pentru că în cărțile lui Marin Preda ai totdeauna sentimentul ciudat al des- cifrării unei duble partituri : una scrisă și vizibilă și alta nevăzută, care-și insinuezi treptat cheia muzicală potrivită a interpretării: Dincolo de niște fapte descrise există altele ascunse, aflate în planul al doilea al narațiunii, care reverberează sensuri și semnificații ; dincolo de artă punerii în scenă, a dozajului dintre firese și nefirese, a replicii sau cuvîntului rostit, există replica nerostită, atrăgînd duși ea plăcerea meditației sugestionând și incitînd gîndirea.

Revenind la *Timp*, există în scena citată de mine, ca și în cele care4 urmează, o reacție întîrziată în fața evenimentului, replicii sau faptului care schimbă, zdruncinînd, într-un cuvînt scoate din făgașul firesc. Marin Preda surprinde reacțiile firești ale omului aflat în mișcarea, aș spune, inerției lui cotidiene. Reacția nevastei lui Dumitru lui Nae, prima reacție (căci mai, există o H doua, mai adîncă, exteriorizată mai lent), seamănă cu un fel de automatism și gîndirii contrariate. Ea se tînguie, se întrebă, îl întrebă în prima clipă pe cel mort : „Dumitre, ce le făcuși tu lor de te omorîră ?” în cea dintîi clipă a durerii femeia nu poate înțelege, nu poate primi iminența morții, inevitabilul. O rezonanță tragică a înțelesului relației dintre viață și moarte — a acceptării durerii (atunci cînd nu mai putem înțelege sau cînd încă nu putem înțelege) — conține următorul paragraf pe care-l citez pentru acel tragism de care aminteam mai înainte : „Dar înțelegerea morții nu vine deodată, ca un trăsnet. Muierea lui Dumitru intră în casă, veni cu luminări, le aprinse la căpătîiul bărbatului ei, apoi deodată, mișcărilor i se opriră și scoase un urlat. De astă dată își pierdu firea și căzu îmbrățișîndu-și omul”.

La Sadoveanu moartea este primită în tăcere și parcă înțeleasă dintr-o dată ca o inevitabilă necesitate. Vitoria Lipan este și ea, ca și muierea lui Dumitru (dar numai în prima clipă), fulgerată de întrebarea „De ce ?” De ce i l-au ucis pe Nichifor Lipan al ei ? Dar mai apoi întrebarea fundamentală care va obseda pe Vitoria este, firese : „Cine ?” Cine l-a ucis ?

„De ce” în amintita scenă din *Delirul* lui Marin Preda este însă o întrebare care aparține altei epoci decît celei incluse în *Baltagul*. E realitatea unei epoci invadată de înșolit și cruzime, lovită de absurd sub formele lui multiple de manifestare. Reacția oamenilor din sat, ca și aceea a nevastei mortului este, în prim

neîncredere, de firească respingere a absurdității veștii aflate :
 „Știrea nu-i lovi pe oameni chiar cu toată puterea :
 din viața lor, ei trăiau, deci nici el nu murise... Se culcă
 » / * , f , (, b l : n .) i e te sugerată aici, cu subtilitatea și profunzimea care
 s * * * / scrisul lui Marin Preda, reacția omului anonim, a omului obișnuit
 „ j , £ , ț , morții. Atitudine fundamentală și piatră de încercare
 W j p c i i * * * g are scriitor. Această „întârziere” a reacțiilor personajelor lui
 L k P o ! ? ” nu e, cum s-ar putea crede, o dovadă de nepăsare, ci tocmai expresia
 pr f o ” „ ei atitudini participative, integratoare în universul propriu. Prietenii
 * J o e c t f ” j i lui Dumitru nu-l pot exclude nici măcar cu gândul din realitatea
 5 s i #] ! ” fiecare zi : îi aud glasul, înjurăturile (în gând), s-au obișnuit cu ele,
 - 0 * 4 i omului, cu prezența lui, e „de-al lor”. Deci numai cu greu, și numai
 ” P ^ t . faptului împlinit ei pot să admită dureroasa intruziune în universul
 j t f - a unei groaznice întâmplări de pe urma căruia el, prietenul lor, a
 , * « ^ M r â urmă, pentru totdeauna.
 j ^ â f u ” preda creează tragicul fără elementele unei recuzite în care ar intra
 ^ ” ” melodrama, retorica etc. El captează, ca un analist, strigătul interior
 j r t i s ^ ” ” , j , cu ecourile lui în planul conștiinței, în realitatea sufletească. În
 ecoul a firească o punte între planul prim al narațiunii, între comportamen-
 * * ” ” naielor și planul secund al acesteia, transmițându-se gândirii, în care
 g i f chinuitor, farmecul sugestiei.

Atât scena uciderii lui Dumitru lui Nae cât și aceea a arderii soldatului de
 . j t simbolice. Ele vorbesc despre cei din rândurile cărora istoria își
 } • j ^ victimele. Aceștia sînt, de cele mai multe ori, oamenii care se refuză
 - ? care vor să se sustragă timpului pentru a se apăra, dar care cad, de
 ^ T i n rîndurile celor jertfii. în *Delirul* Marin Preda supune deci dezbaterei
 u a cititorului, judecății lui imparțiale, trei moduri de a privi istoria, trei
 t adini față de evenimente. Mai întîi, cei care refuză timpul și se cred mai tari
 * L Dintre aceștia, alături de de Dumitru lui Nae și soldatul de pe stradă,
 întim pe Achim, unul din fiii lui Ilie Moromete. Cînd primește ordinul de
 * * t e n t r e , Achim n-are nici o tresărire, nu pricepe, mai ales, de ce fata cu
 * t o t trăiește se sperie atît de tare. El primise doar un ordin de „concentrare”,
 f „ însemna aproape nimic. Mai tîrziu, cînd descoperă vagoanele pline de
 S d a t i germani mergînd spre răsărit, Achim iese din siguranța lui euforică și,
 j S m j o r a t de spectrul războiului și-al morții apropiate, se cunună cu Angela, „ca
 itaibă și ea o pensie de la bărbatul ei.”

Vin la rînd apoi aceia care, cu prețul unor mari dureri, încep să priceapă
 , ^ întâmplă, adică acele personaje care-și pierd candoarea. Iar printre aceștia
 a numără și tînărul gazetar Paul Ștefan ; și, în fine, omul care luptă cu timpul
 înu pentru a-i rezista, pentru a-i schimba cursul, reprezentantul acestei atitudini
 S a d tînărul luptător comunist, purtat din post în post de sentinele.

Din cea de a doua categorie face parte tînărul ziarist Pavel Ștefan. La în-
 g t u t „al lui Parizianu”, nimerește în linia întîi ca într-o joacă. Apoi vede oameni
 s R e c a ț i de gloanțe la un pas de el. Intr-o luptă, în care este și el rănit, o
 t o c a ț i de carne din trupul unui soldat ucis de un proiectil i se lipește, caldă, de
 a i o m o p l a t . Tînărul capătă, de spaimă, un tic nervos : ridică mereu din umăr
 8 și cum ar vrea să alunge bucata aceea caldă din trupul omului ucis. Gest sim-
 t f l i c , revelator pentru amara experiență a celui care *înțelege*.

Paul Ștefan debutase strălucit în noua sa carieră, primit cu căldură în noul
 i u mediu. El vine în București, intră în vîrtejul evenimentelor, le contemplă
 M i , îngrozit sau se bucură de ele (dragostea capricioasă a Luckyei, prietenia
 a M i c k y , protecția patronului). Și cu toate acestea și al lui Parizianu, ca și
 S c o l a e Moromete vărul său, ori doctorul Sirbu (*Risipitorii*) fac parte din aceeași
 c a t e g o r i e a inșilor cărora le scapă ceva : Capacitatea de a se încadra deplin în
 * i t i t u t a t e a momentului și de a-i înțelege complexitatea ; de a înțelege capcanele
 ș e care i le rezervă și timpul și mediul.

Dar trebuie remarcat faptul că de la o carte la alta Marin Preda a nuanțat
 s e i n c e t a t acest *peisaj complicat al inocenței umane*, al candorii asupra căreia se
 r e p e r c u t e a ză agresiunea mediului (și, implicit, a timpului). Paul Ștefan reprezintă
 5 f a ț e ț a a inocenței deosebită de aceea a lui Nicolae Moromete sau a lui Călin
 S i r u p a c e a n u . Este mai întîi urcat pe creasta unui val al succeselor rapide, ame-
 s i n ț a t să rămînă pe drumuri cînd redacția marelui cotidian e atacată de legio-
 M r i și readus deasupra cînd lucrurile par să se stabilizeze. Coșmarul însă va
 c o n t i n u a , ș j al lui Parizianu, trimis pe front în calitate de corespondent voluntar

ca și încrederea în patron (în [^] n e L E , * ^ ¹ U L ¹ a c r e d e r e , , *ntj*

najului. Va puteți să TM diceți [^] l ^ c o m p l e x " S : ^ ^
semn ca mai înainte? [^] e a s u p r a a c e s t u i n o i Z e , * J t a ț *

[^] u n S ^ n v ^ t TM a i e a s u p r a . . .
rolul, determinant la un moment [^] J " f TM a la relația om-ist' TM
răspunde, polemizează cu v S e , TM « Personalități ori al afe. « i f e
nu numai cuprinzătoare r f ? a s u p r a i s t o r i e i . V i z i u n s , > " e i n t t i r
faptelor **istorice?** **rorancierS** a c c i r f t ^ u TM . C ā c i , Z I V J j TM ^ < ā ^
singura capabilă să înlatoe [^] t e r i n ț f * TM K

EUGENIA TUDOR, ^ .

PLIMBARE PE CÎMP

*..în aşteptarea acelei forţe necunoscute
care-ti'va dicta Poezia vieţii tale,
unicul paşaport cu care vei putea sui
scările de marmură roşie ale raiului dovedit,
te plimbi pe cîmp şi descoperi, mai mult
uimit decît însingurat, că:
veste iarba bucuriei creşte iarba durem
—dacă prezici fin s-or milostivi ţăranii
să-ti arate veşnicia —
peste umbra fluturului trece sunetul
unei lămpi sburătoare,
peste garoafa sălbatică se clădeşte
istoria polenului — .
— speraţi, albine, viitorul e scris şi
rostit deodată.
peste tine creşte un clopot verde ăm
muşchi fierbinte,
asacum mergi spre nordul dulce
în întîmpinarea socotitorului de umbre.*

*Poezia : o vei găsi cîndva transcrisă
de ninsoare în faţa săniilor blonde.*

*Poezia: o luptă cu somnul, o neîndurare
în care nu mai auzi oftatul fuTMicn
ce se întoarce acasă, mergînd m faţa ta,
înseşi ferestrele cabanei moarte .
care aplaudă amintirea schiorilor îmbrăcat
ş Z Z , sorbind din aceeaşi cană ceai fierbinte
sînt poezia ce-o auzi, ^ „ihnitm
de parcă-n toată lumea s-ar raspmdi albastru
numai valsul lupilor ce spera ca
cerbul va renunţa tremurînd.*

*Descoperi gustul buzei mușcate, deschis" «
pentru a elibera un stol de săruturi
descoperi sub piatra fierbinte cîrțița
rezemată-n lopată ; desigur fără munca
am trăi mai rău, am dormi mai puțin ^
descoperi un șarpe care-și pune
pielea de gală pentru a întâmpina amuraul
în caldă bunăstare
descoperi rostul unui capăt de vîslă
în iarbă, pe care greierii visează marea*

*Și orașul, strigi, orașul cum se numește el
cu adevărat — n-ai în priviri decît
marea ușă turnantă a poștei centrale
în cușca ei se învîrt palizi prietenii
tăi, în așteptarea veștilor
...oh, vești, cînd însuși tu nu mai scrii
decît pe apă, cu umbra degetului.*

*Te duci și nu te strigă decît
zmeura din crîng.*

PRIVILEGIU

*Desigur vei scrie odată Poemul veșnic,
înfricoșătoare sinteză a dialogului milenar
dîntre scoică și perla sa, vei uni poate într-un amts
de două silabe neliniștea hiturilor firelor de nisrp,
în preajma furtunii... pînă atunci, dragul meu,
cîștigă o pîine scriînd despre fluturi,
dedică-te observării atente a umbrei sălciilor
în toate cele patru anotimpuri
dăruiește-ți vigoarea urmării, tristețe cu tristețe
a, clipei cînd căprioarele rătăcesc prin ploaie,
scrie mult, foarte mult despre ciudatul clopot al
meduzei, sîntem cîțiva care ne-am ocupat de aceaM
problemă, dar nu îndeajuns.
...nu te deranja să închizi ușa după cel cu părul
cărunt, cel care mai miroase a baricadă și va miroși a
praf de pușcă atîta vreme cît va mai fi
— cel care doarme cu mîna pe inimă, ca un jurăffln
pentru autenticitatea viselor —
va fi o seară plăcută ca atîtea altele, cu dor de ^
violet; dar nu-l întreba nimic pe cel întors, cărunt»
pentru că-ți va spune : „am mutat un deal...
revoluția nu se va termina niciodată*

CORNEL UDREA

**O PUBLICAȚIE AXATĂ PE REALITĂȚILE
ROMÂNEȘTI" (III)**

Reamintim cititorilor noștri că întrebările pe care redacția le-a adresat unui număr de vechi colaboratori sau apropiați ai *Vieții Românești* au fost :

1. Care au fost legăturile dumneavoastră cu revista *Viața Românească* și cu grupul de scriitori, și oameni de cultură din jurul ei?

2. Cum apreciați rolul *Vieții Românești* în contextul literar, cultural și social al perioadei pe care ați cunoscut-o mai bine?

3. Cum vă apare în perspectiva timpului evoluția de până azi a revistei și care sînt după opinia dumneavoastră, locul și specificul ei în peisajul revuistic actual?

Publicăm în continuare ultimele răspunsuri primite.

ȘREI ÎMPREJURĂRI DRAMATICE — DIRA DE LUMINĂ A VIEȚII ROMÂNIAUBȘTI ÎN TRANSILVANIA. — Activ în redacțiile transilvănene de după 1910, *4-W* dat seama de înrîurirea fecundă exercitată de eminenta revistă ieșeană *Viața Românească*, deopotrivă asupra calității producțiilor literare ca și asupra ^gaițelor culturale ale intelectualității tinere ardelenene. Cine reușea să fie remarcat Sjiăaibă acces în paginile ei avea parte de o consacrare sigură. *Viața Românească* Menise pe scară largă arbitru al valorilor certe. Foarte citită în societățile de 'teumă de pe lîngă universități și alte școli de învățămînt superior și mediu, era gjsiderată ca un îndreptar în orientările literare și în doctrinele sociale progres- snte contemporane, autohtone și universale. Stere și Ibrăileanu dețineau aureola * autorități în criteriile selectării de talente și cărți bune. Colaboratori ardeleni ssdai erau Agârbiceanu, Ion Rusu Șirianu, Octavian Goga, Gh. Bogdan-Duică, ' lifor Ghibu (acesta din urmă angajat permanent, semna, adese sub pseudonim, wespondențe regulate despre evenimentele transilvane școlare și de toată ordinea), fișta Românească luase locul *Convorbirilor literare* prin prestigioasele talente ale • Stere, Ibrăileanu, Brătescu-Voinești, Sadoveanu, Topirceanu, Ionel Teodoreanu, &gen Herovanu, M. Sevastos.

Va suferi și *Viața Românească* avatarurile restructurărilor sub forța majoră iwtiturilor istorice. Mutată în București după primul război mondial, a mai pierdut <ă ponderea scilpitoare dintii, poate că și din cauza apariției altor publicații cu o •si bună armătură de organizare și o mai răspîdită desfacere, așa cum a fost *Utcirul literar și artistic*, care a și captat de la ea cîteva condeie de prim rang.

Referitor la epoca strict ieșeană, a revistei, un exemplu mi se pare edificator. S vorbește despre uimitoarea ascendență socială a directorului ei C. Stere ca «ntor literar, om politic, rector al universității ieșene, în cercurile dirigitoare tesilvane. în trei Împrejurări dramatice, descrise de mine cu lux de amănunte în «Stere să intermedieze grabnic și să dea soluții salvatoare : 1. aplanarea la Wapestă a conflictului Goga—dr. Al. Vaida ; 2. redobîndirea documentelor politice fenpromițătoare (sustrase din casa dr. Nic. Oncu de la Arad), la stăruința și în tenta lui Iuliu Maniu și dr. Al. Vaida ; 3. suprimarea cotidianului arădean £™"ja în 12 martie 1912, în vederea refacerii solidarității partidului național, dez- Watîn oficialitatea „bătrînilor" și tabăra rebelă a „tinerilor oțeliți".

C. Stere a descins în Ardeal cu trei misiuni extrem de delicate în întregul lor substrat, vizitând cu răgaz pe „fruntași” Seghedin, Arad și chiar la reședințele lor particulare în Blaj, Def 57, să înfrunte succesiunea săptămînilor, lunilor, anilor (timp de ani 1910—11—12). Toate trei încoronate cu succes și cu o publicitate sunătoare, „unanim acceptată”. Tot timpul aducînd cu el dîra de toare a *Vieții Românești* în Transilvania.

A treia restructurare a revistei, după încă una tranzitorie încheiată, este cea de sub ochii noștri, în regimul socialist. Sînt noia riorități de analiză a pluralității fenomenelor sociale în mers, a în desfășurare, ca și în aprecierea literaturii ca expresie a pulsațiilor constructiv al zilei de azi. Așa fiind, mă rezum doar la niște păreri viitorului unei mari reviste centrale, bucureștene, cu apariție lunară în cuprins, ca reflexe ale experienței de la *Societatea de mîine* și triumfului înregistrat de însăși *Viața Românească* în faza ieșeană fără o fermă directivă de critică literară, pronunțîndu-se asupra terialelor literare încredințate tiparului. Avem critici literari de mîna recunoscuți ca personalități de seamă. *Viața Românească* n-are o a-și apăra profilul, fiind înpresurată de o salbă de excelente reviste săptămînale și lunare. Metoda corespondențelor regulate cu specificitățile lor provinciale, practică prin Onisifor Ghibu odinioară, ar contribui la difuzarea intensă și bine meritată. Foarte dense cronici, reportaje, fapte mi ar stîrni interesul informațional al păturilor mai largi de cititori. Un *Vieții Românești* este așteptat în critică, unde e necesară enunțarea valoarea asupra imensei cantități de producție literară contemporană.

ION CLOPOTS,

ÎMPOTRIVA FASCIZĂRII — REVISTA DEMOCRAȚIEI, A TOLERANȚII ȘI A GÎNDIRII LIBERE. — în perioada cînd am scris la *Viața Românească*, vîhg fascist era ca un Mont-Blanc. Cei care n-au trăit ca adulți în vremea accela pot închipui cum se schimbau oamenii de la o zi la alta. Din experiența și cea germană știam ce va urma. Era deci de datoria mea să fac tot ce-mi lău în putință pentru a opri măcar un singur om să se rinocerizeze.

Astfel am ajuns să scriu neplătit la orice ziar sau revistă care îmi permit să spun ce cred despre fascism, în special despre legionarism. Am seri *Îs Cuvîntul liber*, la ziarele *Credința* și *Prezentul*, la *Era nouă* (revista legală a P.C.J.U., în săptămînalele *Reporter*, *Șantier* și altele. La *Viața Românească* am ajuns prio Mihai Ralea, C. Vișoianu și D. I. Suchianu, cărora G. Ibrăileanu le lăsase moștenire conducerea prestigioasei reviste ieșene. Nici unul dintre cei trei nu era comunist, dar nici anticomuniști nu erau. Sigur însă că erau antifasciști, iar revista avea o tradiție democratică moștenită de la „generoși” și mai cu seamă de Ji revoluționarii de tipul C. Stere, a cărui pecete tragică a purtat-o vreme îndelungată (în *Viața Românească*, C. Stere începuse să publice, o istorie a revoluției hia populară. Un punct de vedere care ar fi plăcut lui Jules Michelet, lui Kropottia și Rozei Luxemburg. Păcat că între timp C. Stere a devenit național-tărănist fi n-a mai continuat această mică istorie a revoluției ruse. Marxismul este o boajl care, luată în tinerețe, nu se mai vindecă niciodată. Cei deveniți dușmani, lă adînci bătrînețe, tot în spiritul lui Marx gîndesc !).

Colaborarea mea la *Viața Românească* a durat pînă în toamna lui 1939, Ij ar mai fi durat dacă n-ar fi avut loc războiul ruso-finlandez. S-a întîmplat în» că Mihai Ralea a intrat în Frontul Renașterii Naționale și a fost ministrul muoch în guvernul Călinescu, iar Biroul 2 al Marelui Stat Major s-a sesizat de un arbwt semnat Nicolau și apărut în *Viața Românească*, articol în care se lua partea umanii Sovietice. Și de astă dată poliștii militari au bănuț că eu aș fi fost TMj (De cînd mă știu — acum am 75 de ani — toate autoritățile m-au bănuț de orice blestemăție. Nu numai că nu scrisesem articolul în criminat, T' r « cunoscusem dinainte conținutul lui !). în raportul către Palat, Biroul 2 al M. ai • îl acuza pe Mihai Ralea că patronează la *Viața Românească* „o banda de com

„... pionul sovietic inginer H. Zilber” și cerea ca toți să fim dați
 ; îndusa -, j.gystej. Au fost scoși din redacție Mihail Sebastian, Geo Bogza
 care nu erau comuniști, plus Ilie Contantinovski și subsemnatul.
 •tjyijOia” > p. vestit că se pregătise pentru presă o notă în care se spunea
 jLaftr 4.,j.,i Șerbulescu (H. Zilber) și Nicolau n-au făcut și nu fac parte
 Tjil^ vieții Românești. La observația lui Vișoianu ca publicarea unei
 jL^J^'^^), din partea unui ministru în funcțiune înseamnă arestarea mea
 2)10*8 °...idivist, Ralea a șters numele meu, însă nota a apărut în presă,
 Z0* °... numele lui Nicolau, pe care Siguranța nu-l identificase. Pe unul
 0j0^ disponibile a fost numit prof. G. Oprescu, iar în locul meu a intrat
 0 jffl!fli' g... „un economist cu adevărat democratic”, așa cum mi-a spus
 • ^Avxanclru' Graur. Noua redacție n-a avut însă nici ea viață lungă, fiindcă
 0Jit " e s u s p e n d a t ă la scurt timp după aceea.

)OKR* , gcut ani. În vremea războiului, Mihai Ralea colabora cu P.C.R. Trimis
 Af . i-am văzut de multe ori în interes de partid. Era un intelectual fer-
 ^Sfr&Șca ' După 23 August 1944, *Viața Românească* a reapărut și mi-a
 >KAW ?' j ,seuri • *Prestigiul banalului și Modelul mecanic*. Mai pregătisem un
 torta minciunii și altul cu titlul *Cind Robespierre decapitează pe thermi-*
 *HiAcestea n-au mai apărut.

Viața Românească am cunoscut pe „Conu Mihai” Sadoveanu, de la care
 lct dat să aud cea mai frumoasă limbă românească. Tot aici l-am cunoscut
 * * * , alexandru Philippide, pe profesorul Alexandru Graur, lingvist de
 FLîdevenit comunist. Pe toți ceilalți colaboratori, fie și ocazionali, cum erau
 *J*j j oțetea, filosoful D. D. Roșea, Dr. I. Biberi sau Cella Serghi, îi cunoșteam
 *^\\|t • At,i, 'cînd participai la ședințele de joi seara ale redacției îți puteai da
 „ îte greutăți trebuiau să lute intelectualii democrați existenți pe vre-
 *aceea în București Valul legionar se abătuse asupra universităților.
 * * totuși *Viața Românească* a rămas pînă la urmă revista democrației, a tole-
 gfej și a gândirii libere. Așa va intra în istorie.

H. ZILBER (ANDREI ȘERBULESCU)

JU VN „MAGAZIN — TRIBUNĂ A BUNULUI GUST, A SPIRITULUI
 affJC. 1. Am cunoscut grupul de la *Viața Românească* încă din copilărie, dacă
 jgHpnuc astfel. Tatăl meu, Ion Botez, bun prieten cu C. Stere și G. Ibrăileanu a
 tot parte din redacție încă din martie 1906, anul înființării și a colaborat încă de
 M primul număr al revistei.

În fotografia cunoscută a grupului de la *Viața Românească* el figurează între
 hiileanu și Stere ; într-o altă fotografie mai puțin cunoscută, publicată de G. Că-
 isacu în *Jsforia literaturii române* (p. 586) și reprodusă recent în *Magazin*
 «. 3/1975) se găsește împreună cu Stere și Ibrăileanu.

Viața Românească nu era deloc ceea ce s-ar putea numi azi un „magazin”.
 Ba revista unui grup de scriitori și oameni de cultură legați prin convingeri și
 jăffldni comune și apropiați de o strînsă prietenie (unii erau și înrudiți). Aproape
 l\$ făcuseră parte din Partidul Socialist al lui Ion Nădejde și unii, ca Ibrăileanu,
 mau o formație marxistă. Discuțiile în jurul mesei redacționale erau pasionate și
 tUSSlinabile. Aci Ibrăileanu, mare dialectician, era neîntrecut.

Tatăl meu m-a introdus încă de pe cînd eram în liceu în acest grup al re-
 acției. Am cunoscut pe Ibrăileanu, Stere, Sadoveanu, Topîrceanu, Sevasto.s, Ionel
 i Kstorel Teodoreanu și, din noua generație, pe Ralea, Demostene Botez și
 & L Suchianu. În amintirile lor de la *Viața Românească*, Sevastos, Ionel Teo-
 fesnu și Demostene Botez reușesc să dea imagini vii ale multora dintre membrii
 •fctei de atunci.

• în epoca ieșeană a revistei, tatăl meu care venea des la București (era pro-
 J*r la Universitate) ținea contactul cu scriitorii din Capitală. Cu acest prilej
 * Anghel și Șt. O. Iosif i-au dedicat o poezie publicată în „Caleidoscop” :

Deschide-mi geamurile primăvară
 Și suflă-mi foile pe care îmi notez
 A mele versuri smulse de Botez
 Ca să uimească lumea literară.

2-3. în perioada dintre cele două războaie și mai ales pînă la București, la moartea lui Ibrăileanu, *Viața Românească* a mai valoros în literatura română începînd de la Al. Sahia și M. Sadoveanu și Panait Istrati. Critica a fost magistral reprezentată de Ibrăileanu, G. Călinescu, M. Ralea, D. I. Suchianu, Tudor Vianu.

Revista care împlinște azi 70 de ani își păstrează locul de primă revistă românească.

Viața Românească, în care au scris condeie ilustre, în care G. Ibrăileanu și G. Călinescu, trebuie să poarte formula judecării și de necontestat.

Firește că obiectivele își schimbă perspectiva. Dacă în formele social-politice erau pe primul plan, (reforma agrară și poporanismul), în zilele noastre *Viața Românească* trebuie să fie o revistă de gust în materie literară, a ideilor noi în știință și a pozițiilor sociale. Trebuie luptat împotriva literaturii de calitate împotriva stricătorilor de limbă, împotriva beției de cuvinte (articolul rescu este actual și astăzi), împotriva simplismului și a lipsei de talent.

Cu alte cuvinte, *Viața Românească* trebuie să fie, ca să cităm o tribună a spiritului critic în cultura românească.

CONSTANTIN I.

ROMANUL FRANCEZ ȘI TINĂRA LITERATURĂ SOVIETICĂ - Bir,
 ACEL SPIRIT SUBTIL SI FECUND — DATORESC VIETII ROMÂNEȘTI
 TREAGA MEA ORIENTARE PROGRESIVĂ
 I. Vara, în pădurea de brazi, cobora pînă în preajma incintei Mănăstirii Văratec, întâlneau un grup de hărtașii maturi, cu chipuri severe (mai toți purtau barbă), ce se plimbau cu ei a început să devină pentru mine o deprindere curentă și pasionantă. Citeai și reciteam — încă din numerele anilor anteriori — romanele și povestirile lui Sadoveanu, nuvelele lui I. Al. Brătescu-Voinești, schițele lui D. D. Pătrășcasiu, notele de drum ale lui Calistrat Hogaș, încercam să pătrund argumentarea și subtilă a lui Ibrăileanu în problemele literare, urmăream cronicile lui T. Anghel, O. Botez, M. Sevastos, alături de versurile lui G. Topîrceanu, M. Codreanu ș.a. M-am simțit mai apropiat de revistă, odată cu pătrunderea unui „detasament de scriitori tineri : frații Ionel și Al. O. Teodoreanu, Demostene Botez, Al. Wlăpitiu, M. Ralea. Acesta din urmă își precedase intrarea în gruparea vieții culturale din anii pregătirii doctoratului la Sorbona. Revenit în țară, Ralea a devenit sprijinul de nădejde al lui Ibrăileanu, care părea deja obosit, minat de suferință, cu o vitalitate precară.

Lui M. Ralea îi datoresc contactul direct cu cercul *Vieții Românești* și faptul că am devenit colaborator al prestigioasei reviste. El mi-a citit în vara anului 1925 (pe cînd eram student în anul al doilea al Facultății de Litere) o cronică literară despre romancierul norvegian Johann Bojer, și — cu asentimentul lui Ibrăileanu — mi-a publicat-o în primul număr al revistei (dec. 1926). De atunci am colaborat aproape regulat, îndeosebi cît timp a apărut la Iași, publicînd în genere cronici literare sau „de idei” (Thomas Mann, Maxim Gorki, Leonard, Franck, Lișan, Feofilov, wanger), articole de orientare socială, nenumărate recenzii. Mă pasiona în special romanul francez al epocii (Andre Maurois, Fr. Mauriac, Andre Gide, Jacques Lacretelle, Jacques Chardonne) și tinăra literatură sovietică, reprezentată de Iuliu Babei, Lydia Seyfulina, Vsevolod Ivanov. Boris Pilniak ș.a., pe care — cred — făcusem cunoscuți pentru întâia oară cititorului român. În anul 1930 aflîndu-mă în studii în capitala Franței, colaborarea mea a cuprins și câteva „Scrisori din Viena” referitoare la acuta problemă a salvării păcii în preajma venirii nazismului în conducerea Germaniei. Mi-a fost dat ca — peste ani — să scriu în revista și articolele destinate a pune în valoare personalitatea unor mari dispăruți : L. M. Ralea, Dem. Botez.

„Vieții Românești” nu era propriu-zis un cenencl literar în sensul
 «l. . . și. El nu se reunea în anumite zile sau ore, în lungi discuții
 cu fortat>ile pleoarii. Era mai mult o grupare legată prin adeziunea
 „?„,ujnăr de intelectuali, ale căror idei estetice convergeau în sensul
 H⁰⁰⁰lturii 5> atitudinii democrat-progresiste. Materialele primite, colectate
 mii⁰. „[j de secretarii de redacție (G. Topîrceanu, M. Sevastos), erau
 robării conducerii (G. Ibrăileanu, M. Ralea), publicate sau respinse.
 (redacționale sau administrative) mai importante, se întruneau co-
 10C⁰⁰ „p,„zentativi ai revistei. Restul se întâlneau ocazional, dar Ibrăi-
 *” destul de frecvent, în anii când nu era reținut de acuta lui sufe-

• „...„t astfel pe marele „taciturn” M. Sadoveanu, pe I. I. Mironescu
 ^ CV„„„j[„„), pe frații Ioan și C. Botez, pe Ionel și Păstorel Teodoreanu,
 J(8? ^si Al. Philippide, pe G. Topîrceanu și Otilia Cazimir, pe Lucia Mantu,
 fiiSt^ „„; G. Lesnea; pe cîțiva: M. Carp, Axinte Frunză (talentat tradu-
 jj^PP^*” „olior lui Kuprin și Goncearov), Teodor Bădărău îi avusesem profe-
 0i, f° ^ l internat „C. Negruzzii”, pe care îl absolvisem în vara anului 1924;
 Of> „„t„ de perfectă curtoazie erau firește mai apropiate cu cei tineri, mai
 jiiSt^ „° „j vîrstnici, dar niciodată cei maturi, deveniți mentori și bucurîndu-se
 £0 tuturor, nu s-au retransat într-o atitudine indiferentă, rece sau rezervată.
 ^gliei Teodoreanu întrebineam pasionate discuții despre romanul elasic rus
 (Tostoievski), cu Dera Botez despre poezia contemporană, Cu Octav Botez
 „j „„| în vîrstă, de o rară delicatețe și cordialitate) despre proza și critica
 *IL*oorană7 rj„, poate nimeni nu mi-a arătat atîta încredere ca acel spirit subtil
 '***d Mihai Ralea, gînditor umanist, sociolog, psiholog și estetician, scripitor
 l?2?vă în scris' sau în discuții, alături de care am pășit întîi în explorarea pro-
 -hologiei și esteticii. Afinitatea spirituală, cred, astăzi, și generosul său
 SfaLinteresat în relațiile cu tineretul, ne-au apropiat în planul aceluiași idea
 jerație și autentică civilizație, încît curînd am devenit colaboratorul lui
 H⁰klēdră. Dar aș fi nedrept, dacă nu aș recunoaște că datoresc apropierii de
 ffornănească întreaga mea orientare progresistă și fermitatea convingerilor
 «*i8 culturală.

^s 11 În contextul social și cultural, ca și în peisajul literar al epocii interbelice,
 rolul revistei *Viața Românească* trebuie precizat sub mai multe aspecte.

Sub directa îndrumare și cu uriașă contribuție a celui „spiritus rector” al
 g/0 care era G. Ibrăileanu, cu concursul unor oameni de cultură umanistă și
 iijn'te exacte, publicația a avut un rol de îndrumător real și de o rară compe-
 J& în problemele literaturii, criticii literare și orientării ideologice a epocii.
Setea ei, ce cuprindea rubrici tematice variate, oferea cititorilor o inițiere serici
 (pătrunzmd în esența problemelor tratate) în toate domeniile abordate. În
 *temele criticii și istoriei literare (române și universale) ponderea o avea grupul
 ptorilor G. Ibrăileanu, Octav Botez, Ioan și Const. Botez, Al. Philippide (pentru
 înHunile de filologie), la care se adăoga contribuția lui M. Ralea, Al. A. Philippide
 im ocazională a lui Paul Zarifopol (sub pseudonim), Ioan D. Gherea ș.a. Pro-
 jgsde de biologie, fizică și chimie erau tratate (după P. Poni) de Paul Bujor,
 MM Bogdan, Teodor Bădărău, Șt. Procopiu. Cronicile economice-sociale, de politică
 dKnă și externă — semuate altă dată de Spiru Haret și I. G. Duca — erau con-
 Mte acum de Virgil Madgearu, Dr. Ernest Ene, Gr. Mladenatz, Gh. Tașcă,
 (kSane, Cronicile dramatice, muzicale sau plastice purtau semnătura lui T. Arghezi,
 ESevastos', G. Topîrceanu, iar articolele de filosofie erau datorate lui M. Ralea,
 t Wwvici, Dan Bădărău, Al. Claudian ș.a. Pe planul larg al literaturii, *Viața*
 ••fetească izbutise să concentreze toate forțele literare, adăogînd scriitorilor ini-
 (M. Sadoveanu, I. I. Mironescu, Spiridon Popescu, Calistrat Hogaș, Constanța
 titoo-Moscu, Izabela Sadoveanu) o serie de nume de mare răsunset ca O. Goga,
 libghezi, Brătescu-Voinești, I. Barbu, Matei I. Caragiale, I. Minulescu, Al. Phi-
 Mte; apoi: I. și Al. O. Teodoreanu, Dem. Botez, Petre Paaidrea, V. Voiculescu,
 ^PBSla Papadat-Bengescu, Otilia Cazimir, Lucia Mantu etc. Selecția colabora-
 'Sific respecta numai criteriul valorii, fără a lua în considerare alte implicații, cu
 •i&ția respingerii ideologiei fasciste.

Fără-a reprezenta o școală literară în sensul propriu al termenului (popora-
 •W acum depășit reprezentase pentru Ibrăileanu un „democratism radical
 Jfc⁰sc° și reflectare în literatură viața țărănimii exploatate în scopul înfăptuirii
 • reforme agrare salutare), cercul literar al *Vieții Românești* era o adevărată
 în procesul de îndrumare și formație a scriitorilor. Observațiile subtile,
 We și substanțiale, însoțite de considerații critice, ca și excepționala intuiție a

lui Ibrăileanu au contribuit la descoperirea, afirmarea și dezvoltarea multor talente. Căci criticul nu acorda numai credit tinerelor talente dar — prin articolele sale despre ele — releva și lacunele, insuficiențele și tălile de creație superioară în viitor.

Pe plan ideologic, vechea formulă poporanistă făcea loc, în belică, unei ferme poziții democratice, progresiste, antifasciste. Rar năsea IM^*^* afara celor îndrumate de partid, aflat în ilegalitate — care să susțină sociale înaintate, să combată cu consecvență și competență curentii dezvoltării substratului ideologiei ascunse îndărătul lor din punct de vedere. Chiar în articolele de substanță filozofică sau teoretic-literară Dojra Mm. Vieții Românești era clară și intransigentă. Vasta influență a revistei tineretului universitar și în genere asupra intelectualității neîncadrate în fiile politice de dreapta era atât de puternică, încât din primele zile a militaro-fasciste (oct. 1940), apariția ei a fost interzisă.

III. Cea mai sumară luare în considerare a rolului revistei Viața în perspectiva timpului indică evoluția ei continuă pe linia de progres în context social, cultural, ideologic și politic, publicația a trecut de la CQ^*^* rnocrației burgheze cu nuanțe radicale și socializante la concepția dialecticistă și e azi în slujba marilor cuceriri revoluționare în domeniul politic. Poziția ei ideologică pe linia umanismului e de fapt o continuare a plan ascendent — a liniei ei de luptă democrată, progresistă din trecut.

O revistă de prestigiu cu o strălucită tradiție cum este Viața Românească poate aduce propria-i contribuție la elucidarea unor sensuri majore ale naștelor actuale. Fără a degenera în polemici sterile — deși spiritul polemic a adesea ascuțimea argumentării în sprijinul găsirii soluțiilor juste —

... — — — — — nu se poate MM înseamnă a trăda însuși sensul funcției esențiale a criticii. În consensul general de ridicare a nivelului literaturii contemporane și pe linia unei traSa care obligă, rolul mare ce-i revine revistei e de a asigura eficiența dezbaterii sale în problemele criticii literare și în sfera largă a ideilor.

MIRCEA MANCAȘ

NEVOIA UNEI REORGANIZĂRI ~ ACCENT PE MILITANTISMUL IDEOLOGIC — CREDINȚA ÎN PROGRES — ECHILIBRUL, NUANȚA, MĂSURA - Voi evoca, la invitația revistei, împrejurările și oamenii datorită cărora între 118 și 1935 am scris la Viața Românească făcând parte din redacția sau „cercul” revistei, dacă poate fi vorba de un astfel de cerc în perioada ei bucurăseană, începând din 1930. În prealabil, câteva rânduri pentru înțelegerea unei atitudini,

Am cunoscut prima oară marea și prestigioasă revistă ieșeană elev fiind la liceul Gh. Lazăr din Sibiu, de neuitat, care se mai asemăna cu cel evocat & C. Stere în impresiile de călătorie Patru zile în Ardeal. De atunci revista M înscris printre lecturile preferate ale elevului avid de cunoștințe, contribuind într-o mare măsură la formația lui beletristică și intelectuală, dar mai ales la orientarea sa ideologică.

Pe un fond inițial de revoltă surdă, ideile democratice, atitudinile și concepțiile sociale, generoase promovate de revista poporanistului C. Stere, puternici personalitate, un mit fascinant pe atunci în ochii tineretului, au prins rădăcini în chipul cel mai natural, modelînd structura sufletească —, prin esență plastică — a adolescentului, pregătindu-i treptat, o conștiință.

Ceea ce mă atrăgea mai mult în paginile revistei erau ideile sociale, reflecțiile filosofice și morale, dar mai ales polemicile revistei și notele de la Misescu, care formau de altfel partea vie a revistei. Pentru literatura propriu-ast, nu aveam prea mare interes, cu excepția criticii literare. Prin aceste momente am avut lectura renumitei publicații un ecou mai adînc asupra mea, și aceasta într-un moment cînd de regulă se plămădește personalitatea unui tînar. Psihologia adolescenței implică prin ea însăși spiritul de opoziție și de frondă, plăcîndu-i tremele care izbesc mai puternic imaginația. Astfel, tendințe incipiente spre idealism în idei și atitudini s-au dezvoltat și mai mult în anii studenției, am aspre încercări și lipsuri, care, pe deasupra, s-au nemerit chiar în toiuhmarn

În 1929-1933 - interesul pentru curentele de „stingă” s-a accentuat; prin lectura unor cărți care propagau teorii revoluționare radicale. ICP a dus angajarea tot mai fățișă în ideologia progresistă, a cărei expresie în marxism. Intransigența ostilă oricăror concesiilor făcute revizionismului de frondă, gustul pentru violență și răsturnări pot izvorî din idealism, ajungând se pare, trăsături proprii unui romantism al tinereții prin care ICP a intrat împreună cu mulți din generația mea; generație viu preocupată de proiecte politice. Un fapt stă mai presus de orice îndoială: nici un fel de oportunism de intenții carieriste n-a stat la baza acestei atitudini.

„Către” au fost pe scurt, împrejurările, dispozițiile și ideile care mă stăteau în vârstă prea crudă, îndată după încheierea studiilor universitare, am început să împrățiesc cariera ziaristică. Cu asemenea concepții și tendințe am început să scriu articole și ideologice, în climatul psihologic și social de atunci din 1930 - crimele articole din *Viitorul social* și *Veac nou*, la îndemnul impetuos al lui Iancu și bătaiosului Petre Pandrea și al blindului Al. Sahia, amici de la Iași, de idei caracterizate de aceeași generoasă dăruire tinerească pentru realizarea unor proiecte.

#... ca acum împrejurările care m-au dus în cercul de colaboratori ai *IM! Românești* care, din 1930, de când s-a mutat în capitală, era în grija lui Jijji Botez și M. Sevastos, Ibrăileanu fiind bătrîn și bolnav. Marele critic Jijji Botez și M. Sevastos erau efectiv condusă de M. Ralea și - în afară de M. Sevastos în ce privește munca ingrată de „bucătărie”.

Jijji Botez a avut un scurt popas în redacția ziarului *Facla* al poetului Ion Vinea, am trecut la chemarea lui Tudor Șoimaru, prieten bun cu Vinea - în redacția altui ziar, editat de Petre Pandrea și Sorin Pavel care, după mulți ani de studii la Berlin, a revenit în ziaristică. În aceeași redacție l-am cunoscut și pe M. Sevastos, ajutor de secretar de redacție al lui G. Ibrăileanu la Iași, acum director al *Viitorului literar și artistic*. Direcția ziarului la care lucram alături de Petre Pandrea și Sorin Pavel revenind la un moment dat lui Mihai Ralea, care l-a adus în grupul „articlierilor” și pe nedespărțitul său amic ieșean, poetul Jijji Botez. Acestea sînt împrejurările care m-au dus în grupul acestor ziaristi (Sorin Pavel făcîndu-și și el studiile la Iași, unde funcționează apoi ca redactor al lui Petre Andrei). Atît Mihai Ralea, directorul ziarului la care lucram din 1932, cît și o bună parte dintre redactori eram totodată și colaboratori interni ai *Adevărului literar și artistic* și ai *Vieții Românești*. De altfel redacția revistei era aceeași, în două camere de la etajul doi din imobilul editurii *Adevărul*, (ga revistă ieșeană fiind într-un fel „tolerată” acolo de numita editură, dezamăgită că nu aducea venitul scontat.

Lucrînd împreună mai mulți ani, întîlnindu-se aproape zilnic, i-am cunoscut și pe acești scriitori cultivați și deosebit de agreabili, în societatea căreia - cel mai tînăr fiind, cu cei 22 de ani ai mei - m-am bucurat de afecțiunea și prietenia lor...

M. Sevastos, fostul „ajutor de secretar” de redacție al lui Ibrăileanu ducea la Iași întreaga „bucătărie” a celor două reviste, obișnuit de la Iași cu această activitate. Dacă îndeplinită tot așa de conștiincios, punctual și meticolos cum o făcea bătrînul critic, îl puteai găsi zilnic în redacția de la etajul doi, țintuit, la biroul întîlnit de manuscrise, citind, făcînd corecturi și expediind corespondența. Dacă *Adevărul literar și artistic* și mai ales *Viata Românească* începînd din 1930 au putut apărea în condiții deosebit de greutăți, aceasta se datorește în mare măsură și muncii tenace a acestui om, Ralea neavînd răbdarea cerută de inevitabila gospodărie a unei reviste.

La Iași, *Viata Românească* avusese după toate mărturiile, o redacție în sens propriu, aflîndu-se acolo un *spiritus rector* în persoana lui G. Ibrăileanu. Scriitorii și redactorii formați în jurul acestuia formau un „cerc” al revistei, întrucît „...sub eclairajul deșteptător și bunătății lui Ibrăileanu se adunau zilnic pentru a discuta și schimba păreri - întemeietorul ei ne spune chiar că la început „directorul și secretarul de redacție (...), trebuiau să se vadă cel puțin de trei ori pe zi”. O astfel de activitate - a mai avut însă loc în capitală. Epoca de glorie decisivă a *Vieții Românești* s-a petrecut la Iași, oraș care i-a priit mai mult decît orice, și pentru toți cei plecați din Iași, fost, cum scrie frumos Ralea, „...loc de întîlnire al contrastelor, unde, alături de scriitorii intelectuali și ambițioși de provincie, găseai cărturarii cei mai adevărați din toată România, conștiințele cele mai europene”. Nostalgia lui nu-i va părăsi niciodată.

În București lipseau cele două condiții datorită cărora, cum arată Stere, a fost posibilă apariția *Viata Românească*. 1. „tenacitatea îndărătnică a lui Ibrăileanu care, sub

titlul modest de secretar de redacție era sufletul ei, și putea fi de redacție oricând nu dormea (...); 2. „un grup de vr'o 10—15 i.n.Ff” s-au identificat cu desăvîrșire cu revista, nu aveau alte preoții * • ^ superioare”. În lipsa acestor condiții, revista trecea, de la stabili ' " în vremea crizei economice catastrofale, printr-o perioadă de lince V * " dea duhul. O spune însuși întemeietorul, care, în ultimul articol adăpostit în paginile ei arată că după ce emigrase de la Iași ' un cezind în remizele unui mare cotidian din București". >-s-a oplo^jg

Se simțea acut nevoia unei reorganizări care s-o învioreze r- a veghiat neîntrerupt la destinele revistei timp de 27 de ani, absent rt cerea efectivă din 1930, trece formal direcția ei în seama lui M Ral rația nouă, el fiind omul ce îndreptătea speranțele cele mai mar scoate din criză, începînd cu nr. 1 din 1933 *Viața Românească* „...sub conducerea unei generații mai tinere. Tinerii, scrie Ibrăileanu „...stare să-și dea seama ce este și ce nu este posibil”.

La rîndul său, primul director al revistei, C. Stere, saluta în renaștere care se făcea: „Și iată că se face la București încercarea % de a reinvia bătrîna noastră revistă ieșeană... Vor avea noii conducî* de muncă și spiritul de sacrificiu necesar pentru a-i reda sufletul? r o Wl*m din inimă... Altfel ar fi mai bine să moară cinstit cum a trăit”.

Noul director al revistei era însuflețit de mari și generoase intenfv voința fermă de a o scoate din lîncezeală și a-i imprima un nou ritm nou, spre a nu desminți încrederea ce i s-a acordat. Păstrîncul conțimxilat ^ glorioase tradiții, gîndurile sale erau însă în primul rînd la problemele tului și poate mai mult la perspectivele de viitor, cum se poate vedea înTM*»** Iul inaugural *Misiuni pentru viitor*, în care se trasează liniile noii oristă* Țelurile sînt formulate cu claritate și vădit entuziasm, revistei i se dă o noSkI fățișare, începînd cu coperta, apare cu numeroase cronici noi, cu grupare care, alături de colaboratorii din trecut, apar multe nume noi din publktov. bucureșteană.

Program nou și forme noi. Realizarea planului presupunea firește eneti proaspete, grupate în jurul „oamenilor tineri” (Ralea, Călinescu, Sevasts) a» fruntea ei. Cu deplina conștiință a răspunderii și misiunii asumate, noul director pășește la închegarea unei grupări mai organizate a revistei. Partea literară 8 artistică (în locul vechiului subtitlu: „revistă literară și științifică”, se scria acu» „revistă de literatură, artă și ideologie”) este dată în grija lui G. Călinescu* scriitorul socotit capabil a-l înlocui pe G. Ibrăileanu și a restabili autoritatea ei critică, de cîțiva ani pierdută. „Partea ideologică și politică” și-o rezervă M. fajea, în calitatea sa de director și nou spiritus rector al revistei. Împreună cu Căbnew, el va urmări, ni se spune într-o notă, „...realizarea Unui plan sintetic al arB»-lelor”. Fiindcă se vroia înainte de toate „revistă de atitudine” care „este cu pre-zențul prin preocupările ei ideologice și reprezintă așadar ultima generație»,*, dinamicul director va apăsa accentul pe militantismul ideologic, căutînd să-l imprime, combativ, o țintă și o linie doctrinară mai riguroasă. Pentru asta se cerea» energii noi, minți îndrăznețe dispuse a se angaja în confruntări aspre cu ideologii și curente adverse. În sînul grupării se formează un nucleu ideologic mai țune- gen cu colaboratorii interni și redactorii ziarului. Momentul era favorabil peftfS alcătuirea unui atare grup militant și combativ. Existau condiții prielnice peauli aceasta, asupra cărora mă voi opri în cîteva cuvinte.

Din noiembrie 1932 apărea *Stingă* (în subtitlu: „linia generală a vrerfilii*. săptămîna. l social și politic cu orientare progresistă și manifeste opțiuni marxiste, scris de o echipă de tineri ziariști și scriitori militînd „...ideologic, social și poiw în spiritul nou al timpului”. Era un grup omogen în concepții generale, care a* ia început s-a pronunțat pentru „...o atitudine de organică solidaritate și per/cri* concordanță cu problematica vremii”. Revista își propunea să aducă în discuție „...structura vieții sociale contemporane...”, să informeze opinia publică aec«P]

marile curente de gîndire și acțiune colectivă...”, să pledeze pentru „...totoeTM» noi și încercările de reconstrucție socială”, înțelese toate acestea în „spiritul pro- gresist” impus de cursul nou al istoriei. Pentru a le deschide drumul și a le r*£ pîndi, revista își propunea totodată ca însemnat obiectiv să se opună „... sunat oricărui tendințe reacționare”.

Acstea au fost ideile grupului de la *Stingă*, enunțate din pnmu i la începutul primei pagini, și ele se acordau deplin, cu „obiectivele formum ^ M. Ralea două luni mai tîrziu, o dată cu reorganizarea revistei din ianuar» Ce-si propunea nou] director al *Vieții Românești* în articolul amintit i

ff? ... ; care „desena perspectiva, viitoare” ? Din panoplia ţelurilor pro-
•4 00)i ... f „alitic într-o viziune mai cuprinzătoare şi cu mai multă
' ^!... desprinde câteva, mai elocvente ca similitudini cu cele din *Stînga* :
' \^ t, grupului asupra individului” ; lupta împotriva individualismului
•^a formelor colective de viaţă...” ; economie dirijată, etatism ; „demo-
**”ă” în locul „democraţiei politice” ; „critica tendinţelor cezariene, dic-
^l-garhice” etc. etc. După cum se vede, aceleaşi idei de bază, acelaşi
Jfck gîndi. Cum o parte din redactorii de la *Stînga* (Petre Pandrea, P. Bo-
^ ^ P I Pa'vel, N. Tatu, mai tirziu O. Livezeanu) eram şi redactori ai ziaru-
gfi, P^v ... considerat ca făcînd parte din gruparea nouă a fostei reviste
y, rîndu-i. a colaborat cu mai multe articole la *Stînga*. Cîţva timp activi-
&&”f două reviste în parte s-a întrepătruns, marcînd momentul cel mai de
0* *. jctoria interbelică a *Vieţii Româneşti*, cînd aceasta a păşit, reorgani-
zai ””V drum nou, vizibil mai îndrăzneţ decît cel urmat pînă atunci.

P* ... poate tăgădui că M. Ralea a avut velleitatea de a fi conducător de
«» Prin structura psihologică era *leader*. Certe calităţi îl serveau în acest
o remarcabilă mobilitate, nu numai intelectuală, ci în toate sensurile,
**jf%at argint viu, de o mare supleţe în idei şi atitudini, entuziast şi critic
* lasi timp, scriitor eseist de fine disociaţii, talentat conferenţiar şi militant
multiple relaţii, el avea destule resurse pentru a putea polariza în jurul
^iLeri mai temerari în idei şi atitudini, cu vederi progresiste şi chiar socia-
*Jf Mai ales în anii la care mă refer, atenţia sa era spre tineret, într-un
jgtoric cînd acesta era solicitat de curente ideologice şi politice de cele
•Jriate orientări. Nu o dată subtilul psiholog m-a angajat în redacţie la
?Lia problemelor generaţiei mele, întrebîndu-mă vădit îngrijorat, cum îmi
Se alunecarea spre dreapta a unei părţi din tineret ? Nu putea înţelege pen-
e sedus de o filosofie mistică, cucerit de demonia intelectuală a unui pro-
fir de logică şi metafizică, în acel timp influent ziarist cu redutabil spirit dia-
„nel o incontestabilă audienţă înaintea lui. Răspunsurile şi explicaţiile mele
ge păreau convingătoare şi evident nu-l satisfăceau ; ba am rămas chiar cu
*i«(a că mai degrabă-i sporeau neliniştea. Ca om politic, nu numai ca ideolog,
rjjjj ... vizibil preocupat de cum s-ar putea rezista şi reacţiona în faţa unor
Mie mistice în ascensiune.

Organizarea unei grupări capabile de a întreprinde acţiuni de anvergură,
Siropuri mai îndepărtate şi gata să se angajeze în viforul unor confruntări dure,
spunea însă şi altfel de însuşiri : tenacitate, răbdare, abnegaţie împinsă pînă
lBcetism, şprît de sacrificiu pentru convingeri de neclintit în adevăruri şi va-
4 durabile. IV. Ralea era însă mai mult omul momentului, cu viguroase încli-
0 spre hedonism, natură de epicurean superior şi voluptos iubitor de senzaţii
3ggi inedite, proaspete, ceea ce explică marea lui plăcere de a călători şi nu-
ggtaşele călătorii în toate direcţiile prin lume, în urma cărora ne-a lăsat pagini
k Bare şi savuroasă artă, notaţii şi descrieri scilpitoare de peisagii, locuri şi
mi, scînteietoare evocări de oraşe şi moravuri. La oameni cu astfel de alcă-
ft sufletească nu trebuie să căutăm o consecvenţă prea mare în idei şi în
agduita practică. Filosofia mentorului revistei — şi asta explică în fond totul —
m un istorism relativist. Admirator constant al lui Ibrăileanu, ca psihologie şi
iUfier, era exact opusul acestuia. Heraclitean şi epicureu, fără nici o urmă din
«Bismul maestrului său în ale criticii, filosofia sa ducea în cele din urmă la
«fticism.

Ralea era şi un om politic al zilei pentru care o anumită prudenţă este
qlfcabilă. Revista nu putea merge spre ţeluri care puteau însemna o ruptură
Ştadiţia ei de bază. După un an şi câteva luni în care au existat unele iniţiative
m îndrăzneţe, revista revine la vechea ei înfăţişare, cu cronicile din trecut,
te timp *Stînga* încetase să mai apară.

Fără „tenacitatea îndărătnică” a lui Ibrăileanu, succesul său a avut însă
•Sta de a se zbate şi alerga în toate părţile pentru a asigura apariţia revistei,
gi *Viaţa Românească* a supravieţuit crizei grele prin care a trecut şi a demons-
JP că poate lua iniţiative innoitoare, aceasta se datoreşte fără îndoială lui
«lalea. El a alergat pentru strîngerea fondurilor necesare şi a reuşit să readucă
•fcful revistei, în afară de colaboratori noi, scriitori care i-au refăcut prestigiul
liltoritarea, cîţva timp pierdute.

, *Viaţa Românească* a fost o mare revistă de cultură generală, de nivel eu-
Sjjjj. Într-o notă din *Miscellanea*, totdeauna interesantă şi vie, se spune despre
W”niul revistei că „este totodată schimbător şi imuabil”. Acesta înseamnă a
fwaşte existenţa unor constante ale istoriei, ale culturii şi civilizaţiei

În trecut, ideile-forță îmbrățișate de revistă au fost: creșterea ieșirea din „balcanism”, prin asimilarea de către organismul național european, modernizarea formelor de viață socială și culturală a rințele istorice, crearea condițiilor pentru ridicarea țărănimii la nivel etc. Dintr-o tradiție care și-a dovedit vitalitatea, pot fi preluate istoric nou, acele elemente esențiale și durabile care și-au verificat puțință a fi continuate, nefiind ostile dezvoltării și înnoirii. Afirmația creațiilor culturale naționale, fruct al geniului poporului, ne definește litatea noastră morală ireductibilă. Echilibrul, nuanța, măsura în presie exprimă aticismul unui popor, latin prin limbă și prin de gândire și organizarea formelor cum o atestă tradiții milenare noastre.

O revistă de cultură generală promovează valorile compatibile vitale ale civilizației europene, ridicată pe sinteza eleno-romană. peana, în care ne mișcăm, departe de a fi „provincială”, înseamnă și dispune de suficiente energii interne pentru a depăși crizele și a renaște.

N. TAÎV

VESTITOAREA NOII SPIRITUALITĂȚI — PE COORDONATELE PPD. NENTE ALE VIEȚII CULTURALE ROMÂNEȘTI. — Sub incidență istorică sîta» „Vieții Românești” a fost, pe tot timpul apariției sale, statornică în sensul oriente permanentelor culturale ale țării. Participarea directă la atmosfera literară socială a epocilor, adînc deosebite prin structură, pe care le-a parcurs evoluția culturii noastre în lunga viață a revistei, suscitînd adesea polemici pasionale nu a reprezentat, totuși, o evoluție oscilantă, ci a coincis cu o călăuzire, definiți principiile de căpetenie ale duratei noastre culturale: putem judeca, în adevers? însemnătatea unei activități de cultură, prin măsura în care aceasta se identifică cu rosturile spiritualității naționale.

Astfel, drumul urmat de revistă își află plecarea în realități, deslușite prin afirmarea din totdeauna a specificității vieții noastre naționale, integrate obirvi sale istorice, definită răsplat prin literatură populară și tradiție culturală, *ptiu Chronika* polonă sau *Sihurile de descălecatul țării* din *Letopisețul Țării Moldam* lui Miron Costin, proclamînd: „neamul țării Moldovei de unde să tărăgănează? Din țările Rîmului...”; prin *Sama de cuvinte* a lui Neculce; prin *Hronicul* întreaga operă a lui Dimitrie Cantemir, iar în Transilvania, prin scrierile lui Petru Maior sau Simion Bărnuț.

Se continua, prin aceste opere, o împlinire, în unitatea de obîrșie și evoluție a unei națiuni, integrate istoric și cultural unei vaste comunități culturale & națiuni.

Harta spiritualității noastre, în același timp de substanță neoașă și profund umanistă, se preciza. Se definea, în aceeași vreme, un spirit social tolerant y. pacific, structural ființei noastre naționale.

Drumul astfel bătătorit s-a urmat, în timp. Continuitatea gândului călăuzit al evoluției noastre culturale a fost neștirbită. El s-a definit în cele trei foi culturale, de durată efemeră, dar exprimînd permanente, apărute în jurul anului 1848: *Dacia literară* a lui Kogălniceanu (1840), *Foia științifică și literară* 11890 a lui Kogălniceanu-Alecsandri (adevăratul titlu: *Propășirea*, fiind interzis de cenzura timpului, ca alcătuiind o dovadă de inconformism social și chiar de scoiție) și *România literară* (1855) condusă de V. Alecsandri, luptînd pentru desființarea iobăgiei.

Această afirmare a unei autenticități naționale și a unui umanism universal, adîncite prin orientare democratică, proprii gândului, simțirii și atitudinii româneșu au fost reluate de *Viața Românească* — al cărei titlu devenea simbolic — și conaus pînă în prezent.

Reprezentantă a evoluției spiritului românesc în timp, *Viața* a rămas încremenită într-o poziție statică; evoluția revistei a însemnat înseamnă înfăptuire, urmînd curba ascendentă a vieții culturii naționale. Momentul începutului, definit prin controverse pasionate și discriminări de poziții la participat criticii și teoreticienii sociali ai timpului, a fost urmat de raționale revistei, în perioada anilor 1920, cînd viața culturală românească, după w

un nou palier social-economic și cultural, continuă cu perioada războaielor mondiale; întreruptă în 1940, reapărută în 1944—1946, găsește locul în viața cultural-socială a împlinirii naționale prezente, în 1948. În acest mod, identificată cu rosturile permanente ale vieții culturale românești, *Viața Românească* a marcat începutul evoluției vieții culturale în șapte decenii.

Am apropiat de scrisul revistei către sfârșitul anului 1920, în ultimele luni. Trăiam atunci, noi adolescenții, momente de exaltare, după un război pe care o bună parte dintre noi îl cunoșcusem direct, cu suferință, și ne deșteptasem într-o țară nouă, răvășită de război, dar reîntregită prin Unirea, proclamată la Alba-Iulia; aveam simțământul de reînviere și optimism început. Și, în adevăr, viața culturală, pulsând în toate regiunile țării, făcea intrarea evoluției noastre într-o nouă fază istorică.

În acel timp, înăbușită o vreme prin pustiriile războiului, activitatea culturală începea să urce, la rândul ei o nouă treaptă de mare efervescență. Cum aș putea să descriu entuziasmul cu care am întâmpinat teoriile științifice asupra structurii materiei și energiei, concepțiile relativității einsteiniene, noua viziune cosmică, începea să se înfiripe, sau, pe alte planuri, popularitatea operelor unui mare artist, precum toate acestea aduse, în sfârșit, la cunoștința a ceea ce se numea „literatură”, public, după o maturitate de câteva decenii?

Acest spirit de reînnoire culturală și aceste dobândiri au fost amănunțite de publicitate și studii, proliferate neobosit, în toate părțile Europei. În țara noastră, rolul *Vieții Românești*, de vestitoare a noii spiritualități culturale, a fost în mare măsură însumat în sumarul revistei, dintre operele literare și filosofice, și informația publicată cu trei sferturi de veac mai înainte, de revista *Propășirea!* și acum vie în amintire, cronică amănunțită a substanței cărții lui Ștefan Ștefanovici asupra energiei...

În cursul anilor, *Viața Românească*, prin autoritatea colaboratorilor, ca și prin bogăția informației, avea să reprezinte îndrumătorul de competență culturală românească. Pe noi, adolescenții, scrisul revistei avea să ne implimenteze procesul formației, contribuind, prin caracterul său enciclopedic, la dezvoltarea orizontului nostru mental. Chiar latentele, textele citite în revistă, dar, în cea mai mare măsură, aveam să ne adâncească și să ne oblige la o mai exactă cunoaștere a realității culturale românești și universale. *Viața Românească* a marcat, în tot acest timp, procesul formației noastre intelectuale.

„O anumită timiditate mi-a împiedicat inițiativa colaborării la *Viața Românească* și apropierea directă a colaboratorilor săi, până în momentul îndemnului său, făcut sub sugestia direcției revistei, prin mijlocirea lui Andrei Șerbulescu, inginerul Herbert Zilber. A fost pentru mine, dacă mi se îngăduie, o mare deschidere de zăre; mi se îngăduia să contribuiesc, prin efort personal, la o activitate colectivă, ce se situa pe coordonatele permanente ale culturii românești.

Înțelegând semnificația faptului, am năzuit să-mi apropiez spiritul intim de publicitate: am încercat să depășesc, în contribuțiile trimise, rosturile efemere ale integrării generale a revistei. Am propus elaborarea unei serii de studii, alternând expunerea de probleme generale, tratate personal (*Stări intermediare*; *Dragoste și moarte*, de pildă) cu studii critice asupra unor probleme filosofice (L. Blaga, Anton Dimitriu); am completat aceste călăuziri cu articole consacrate personalităților culturale de mare format ale vieții culturale românești (Rabelais, Baudelaire), ce aveau să-și găsească un loc în *Profiluri literare* (1944), cu recenzii asupra cărților timpului, completând cronică literară săptămânală, urmată la cotidianul *Le Moment*, cu schițe literare având substrat biografic, cu un portret al lui *Bruegel cel bătrân* sau, mai recent, între altele, cu un articol consacrat *Sărmanului Dionis...* în același timp, în iulie 1939, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la începutul Revoluției Franceze, în numărul comemorativ, „scris de revistă, am făcut, asemenea multor colaboratori ai publicației, o propunere de credință, privitoare la afirmarea demnității umane și a respectului liberului om, în fața obscurantismului și violenței, zărilor lumii, pentru mai mulți ani.

„Timpul respectat prin scrisul meu și prin relațiile de prietenie cu colaboratorii ai revistei, casa în care fusesem primit. Am intrat în această viață și am rămas între zidurile ei, cu bucurie tăcută, în reculegere. Într-o zi, clădiri — eram ispitit să scriu: temple — în care pasul răsună

înalt, în care sălile vaste dau cuvîntului rezonanță gravă și undă să te rostești, disprețuiești exercițiile de retorică mărturisești, respectînd deopotrivă tradițiile casei, încuviințările nevoia de cunoaștere a celor ce te ascultă.

I O N

[JlialV I JICICA <r-KZ, } i IV < rî ——— W fUDUL^Jiia, AXATĂ PP
ȚILE ROMANEȘTI. — Legăturile mele cu *Viața Românească* și cu e_itori, de oameni de cultură din jurul ei au fost destul de vagi. Nu ~** niciodată la revista ieșeană și m-am manifestat la București prin p_hl « * ^ . cenacluri și pe lângă personalități care îi erau străine, dacă nu discret-preajma lui E. Lovinescu, a lui Victor Eftimiu, a lui Tudor Arghezi a T ^ ^ " Rebreanu, a lui Ion Barbu, a lui Ion Vinea — ca să nu citez decît cele t ^ * lucite nume lângă care a ostenit tinerețea mea literară și publicistică ~ cultivat sentimente de tandrețe față de citadela ieșeană. ~ " -

Nu am putut firește decît aprecia activitatea și poziția spirituală oameni ca Stere și Ibrăileanu, care au influențat în atît de largă măsură X ~ ideilor sociale și literare ale timpului. Dar faptul că am cunoscut pe Derr° Botez, pe Mihail Ralea, pe frații Teodoreanu, că i-am frecventat în na măsură n-a contribuit esențial la fixarea înclinațiilor mele, a gustului meu « 2 l

Singura personalitate ieșeană care m-a impresionat într-adevăr prin ol? nicul ei relief a fost aceea a lui Constantin Stere. L-am admirat ca orator ca de condei, ca ideolog politic. Întâmplarea a făcut să tipăresc în *Facta* 'uitfi^ interviu pe care mi l-a acordat, interviu amplu care avea un caracter preonliacv și care ar merita să fie retipărt. L-am văzut pe Stere la Bucov cu cîteva tur înainte de a muri și am păstrat pînă azi vie impresia de seninătate și de inWtB. ciune pe care mi-a lăsat-o acest grandios amurg.

2. Alții, mai competenți decît mine, sînt chemați să cîntărească exact robi considerabil al *Vieții Românești* în contextul epocii.

Mă mulțumesc doar să constat puterea și realitatea unei contribuții ca» - lăsat urme adînci în evoluția prozei literare și a criticii. Existența grupului ies^Sjt a stimulat în largă măsură dezvoltarea fericită a ideilor și literelor întrebiiC4 îsr orientarea spre stînga a *Vieții Românești* a fost în largă măsură o fericită eotUr- pondere a influenței crescînde pe care o cîștigau publicațiile de dreapta sau de extremă dreaptă.

3. *Viața Românească* are obligația de a menține astăzi moștenirea unui rvtelj trecut. Experiența a dovedit că asemenea continuări dau foarte rar rezultate satisfăcătoare. Ar fi de dorit ca *Viața Românească* să izbutească în contextul litera al prezentului să grupeze, dincolo de jocul cenaclurilor literare, și să promove* valori menite să păstreze și să îndrume.

Există în mod neîndoielnic în publicistica noastră un loc pe care msnesf mai mult ca *Viața Românească* n-ar fi chemat să-l ocupe. Am avea astfel o publicație de prestigiu axată pe realitățile românești.

N. CARANDIXO

PRINCIPII DE FECUNDITATE — PRINTRE PERMANENȚE, NU PRISTJ.S.
CĂUTĂRI. — 1. Legăturile mele sufletești cu *Viața Românească* — pentru a rol* o cunoscută butadă de la „Junimea” — „se pierd în negura vremurilor”. Maiipre- cis : se împletesc cu imagini de adolescență, îa anii mei de licean la ua*Q « orașul natal.

Îmi amintesc că revista ieșeană exercita asupra multora din S ^ ^ ^ r L ^ aproape o fascinație. Ibrăileanu, în mintea noastră, plutea ca într-un legendă. Tot așa și Mihail Sadoveanu ; ne întrebam, parcă, dacă închipuuwu- ^ și ca om concret nu am comite cumva o impietate față de o realitate P' " ^ presimțeam, făcută din magii și poezie. Știam că Topîrceanu era acolo, ^ « „„ umbrelor”, spiritul prezent și ingenios prin care se filtra tot sau api « P

1., vntresie și vivacitate în coloanele științietoare ale *Miscellanei*. Nu
 jlpiff go,i lipseam prima oră de la școală, pentru ca să pîndim la chioș-
 ,,mărul din *Viața Românească* în care trebuia să apară un nou capi-
 5»Se ^pienii lui Ionel Teodoreanu. Socoteam, atunci, că anii ultimelor clase
 *J» „... i frumoși. Acești ani își aveau și își trăiau viața lor proprie. Nu
 *jsi#„ pentru grija sau obsesia intrării în universitate; îi resimțeam — aș
 „âfrif“ „t de întîlnire cu noi înșine, cu înfiorări și bucurii tăcute în imanen-
 **^ . fnoastrepersonalității.

•^primei . . p„... - după „... Intre timp, *Viața Românească* se mutase la
 *E. Nu am sentimentul că aceasta ar fi produs modificări sensibile în
 • de spirit, în forma ei deschisă de gîndire. Propriu-zis, revista nu părăsea
 j&^L T,sul; dimpotrivă, aveam astfel încă o dovadă că valorile constituite
 is» fr*„, baștină puteau să prindă rădăcini și să reprezinte principii de
 -i*J', oriunde pe întinsul spiritual al țării.

„^jijdltai „... „ început colaborarea la *Viața Românească*, în 1938, nu mai
 începător, în profesiune ca și în publicistică. Dețineam oarecum o auto-
 'H a mă pronunța în chestiuni de școală, de pedagogie a culturii, de politică
 ~' 15 totul cu sentimentul că trebuie să ne apărăm împotriva unor ame-
 obscurantiste, din ce în ce mai frecvente în cețurile și în contradicțiile
 " *Viața Românească* mi-a dat posibilitatea să-mi definesc în acest sens o
 'I*!' j, opțiuni și atitudini. Este un fapt căruia i-am fost și îi voi rămîne pînă la
 *Torefund recunoscător. Am recitat, în vederea rîndurilor aniversare de
 4 cîteva din „cronicile" mele apărute în paginile revistei. Mi se confirmă și
 retrospectiv, ceea ce atunci percepeam poate mai mult prin intuiție. Ceea
 *e una în jurul revistei, mai presus de orice, era un climat de respect și de
 "lire la *ceva* care să ne lase în stăpînirea gîndirii noastre legitime, la adăpost
 inoade de nevroze, de tradiții autoritare, de sensibilități afectate, de patriotism
 •«lisau de umanitarism utopic, pe criterii și practici conformiste.

2 încerc să recapitulez, prin pînza săntor succesiuni și întrepătrunderi con-
 wfflorane, ce anume reprezenta spiritualmente *Viața Românească* în perioada
 -Mergătoare celui de-al doilea război mondial și în primii ani după izbucnirea
 MSUii război.

* Era, în toată puterea cuvîntului, o perioadă tulbură. În lume, intimidări,
 acești și chiar adevărate cedări în fața înaintărilor și actelor fasciste de forță,
 asemenea, abdicări ori trădări intelectuale, unele din acestea pînă la subscieri
 înregimentări fanatice. Construcții doctrinare cerînd ca lumea „să fie regî-
 îil de la început", fie și cu prețul oricîtor răsturnări în tabelele de valori ale
 aiturii și ale condiției umane. În țară, aici, o regalitate fără busolă și fără răs-
 jsadere față de conștiința îngrijorată a țării. În rîndurile tineretului universi-
 ir, infiltrări descumpănitoare sub incitații ale unui naționalism dogmatic și into-
 „mt Mișcări de dreapta, nu arareori inspirate și dirijate din afară, dispuse
 „stfc! ca prin argumentare ideologică să se transforme în pîrghii și oficine de
 cjiMBă a V-a. în literatura noastră, încă, stăruiți gîndiriste, interesante desigur
 sb raport estetic, dar parcă în afară de vreme, de realitățile ei active, de mohi-
 l&ile ideice și sufletești de care aveam mai multă nevoie.

În această epocă, *Viața Românească* îmi apărea drept un loc ferit de excese,
 * erezii, de crispări cu pretenții doctrinare. îmi apărea drept un loc în care
 „s»il simț poate încă să subsiste și să funcționeze. Și precizez : nu un bun simț
 stftral, conservator, înecat în prudențe sau în espectative abile, ci unul cu
 taâ istoric și social, cu luciditate intelectuală, cu atitudini de curaj față de
 sările intrigi ale vremii, cu o putere aparte de-a așeza în cadre vechi valori noi
 «progresiste ale culturii.

Era o epocă în care ca intelectual socoteam că este de datoria mea să fiu
 a rezistent. *Viața Românească* mi-a ajutat moralmente în această determinare.

3. Ce văd — mă întrebăți mai departe — în perspectivă ?

Cred că *Viața Românească*, esențialmente, nu trebuie să caute *altceva* peste
 Wa ce a știut să descopere și să perpetueze pînă acum. Viitorul ei, de fapt, se
 M pe linia de continuitate a istoriei pe care și-a scris-o. îi văd rostul printre
 Wmanențe, nu printre căutări, speculații sau experiențe.

Nu i-aș dori, de exemplu, să intre cu pînze umflate în apele avangărzii,
 wangarda, știm, este în drepturile ei să radicalizeze, eventual să devină chiar
 wmoclastă. *Viața Românească* poate avea altă menire. Misiunea ei este să cadă
 ? sante; să ia din progres ceea ce trebuie să rămînă ; să opereze deschideri,
 „... „ u zgomote ci cu liniște fecundă și pătrunzătoare pînă la aclîncimi ; să
 wvina în lucrurile spiritului, nu chiar în momentele lor de ebuliție sau de

frondă, ci în acelea în care noutatea își cere un pământ și poate să i r
 I-aș dori, mereu, o existență sobră și egală. Fără „poșta ret ^dScM
 rafinate de tehnoredacție; fără ilustrații (cel mult schițe de Dort Sta
 o consacrare); fără tot ce ar putea ca în climatul mișcării noastre MM
 întrețină vreun veleitarism sau altul, l-aș dori, deci, să continue a « * * * * * a
 nouă, spre care să aspire nu chiar începătorul-începător, ci începătorul
 în care sentimentul artei și sentimentul culturii au început să se def * * * * * 2
 tiv, cu valori și direcții ale lor meritând să fie puse în lumină. ^

Aș dori ca vechea *Miscellane*e să recapete în revistă, bineînțeles
 contemporane, funcțiunea ei cardinală. Repet: nu pentru informații fi * * * * * a
 pentru spicuirii snobe sau atracționale din reviste sau alte publicații s * * * * * f W
 pentru clișee comemorative, nu pentru amabilități convenționale nu np h * * * * * *
 diletant; ș.a.m.d. Ci: pentru dezbateri privind procesualitatea conte s s W
 culturii, pentru relatări semnate de autorități în materie; pentru discurs * * * * * *
 lul civilizației intelectuale; pentru luări de atitudine în problemele cont r * * * * *
 ale epocii noastre; pentru puneri la punct, cu justețe de gândire țif v * * * * *
 opinie, în situații unde s-a aberat sau unde s-ar putea abera. J

La cele de mai sus, încă o precizare. Văd *Viața Românească*
 revistă care să nu fie azvirlită în vreun maldăr oarecare de hîrtii dună ^ *
 răsfoită, ci să fie rînduită pe un raft de bibliotecă, să intre într-o col°V
 fie păstrată întocmai ca o carte, să constituie într-un interior unde exist
 tualitate o piesă de cultură. * * * * * J

ION ZAMFIRESCU

ORIENTARE IDEOLOGICĂ DEMOCRATICĂ ȘI UMANISTĂ — MĂRFI * n
 TRECUT: VIE, TEMUTA, RESPECTATĂ. — La ședințele revistei *Viața Romi*
nească am fost adus de profesorul G. Oprescu, al cărui bibliotecar eram »
 atunci (1937—1940). Cu mine l-am luat și pe prietenul meu Mircea Tiriung («
 pseudonim de poet dat de E. Lovinescu: Sergiu LudesCu).

La *Viața Românească* l-am cunoscut pe Constantin Vișoianu care conducea
 ședințele, pe Ilie Constantinovski, D. I. Suchianu, Vladimir Streina, Cella Serghi
 Ion Zamfirescu ș.a. .

Recenziile cu care am fost prezent număr de număr, ani de zile, erau apre
 ciate de Constantin Vișoianu, nu și de Vladimir Streinu, care nu gusta vehementu
 de rechizitoriu cu care țintuiam cărțile unor poeți de dreapta (Vintilă Horia ș.a.
 Când Vladimir Streinu îmi recomanda indulgență, Vișoianu îmi spunea: „Să Seni
 așa cum scrii. Nu te lua după Streinu, care vrea să fii bun și blînd”. L-ara
 ascultat pe cel ce nu mă voia căldicel.

Cîtă dreptate a avut însă profesorul Ion Zamfirescu, care rîu m-a judec»!
 pentru o frugală recenzie la nu știu care volum din *Destinul Omenirii* de P. P. Jfe
 gulescu. Pe-atunci judecarea unei asemenea lucrări mă depășea. Iar criteriul pert»
 care scrisesem recenzia era că astfel intram în posesia volumului recenzat pe C8re
 altfel nu mi l-aș fi putut cumpăra.

Dar nu numai cu recenzii am colaborat la *Viața Românească*, ci și cu poeme,
 în mai multe rînduri. De atunci n-am mai avut onoarea să apar cu ceva; deșu

În perioada aceea rubricile revistei erau numeroase. Pe lîngă inserarea oe
 proză, poezii, eseuri și cronici (literară, plastică, muzicală), era o cronică a ideilor,
 una politică și așa numitele Scrisori din străinătate; revista revistelor romane &
 străine nu lipsea niciodată, trecînd pe sub ochii cititorilor tot ce apărea în ț»
 și foarte mult din alte țări. Colaborau pe atunci acad. Alexandru Graur, care
 într-una din bogatele și numeroasele note ale revistei a scris elogios și despre
 revista *Cadran*, scoasă în 1939, sub egida P.C.R. de un grup de studenți, mai 8W
 de la Facultatea de Filosofie și Litere din Capitală (Alexandru Balaci,
 Gheorghiu, Miron Constantinescu, Mihai Dragomirescu, Silvian Iositescu,
 Iliu) și de la alte facultăți (Manea Mănescu, Mihail Levente).

Prin apariția regulată, în număr bogat de pagini (120—160), prin ^JJJJJ
 materialului și orientarea ei ideologică democratică și umanistă, *Viața tio*
 își justifica pe deplin apariția, fiind foarte solicitată.

ȘTEFAN POPESCU

...CVENTĂ, DINAMICĂ ȘI ANTIFASCISTĂ — LITERATURĂ ȘI CUL-
 - turală 64 — 1. *Viața Românească* e nedespărțită pentru mine, de tonici-
 ,,ile începutului. N-am debutat acolo. Dar în *Viața Românească* mi-a
 pKfflu tudiu mai amplu — despre Aldous Huxley. Timp de câteva luni,
 "" m luat parte la întâlnirile din redacție, care erau altceva — poate mai
 S;t un cenaclu. Creau una dintre insulele gândirii critice, dădeau curaj
 ț Acolo l-am cunoscut pe Geo Bogza, de asemenea pe Mihail Ralea și
 *i guchianu care conduceau pe atunci revista și l-am reîntâlnit pe Gh
 -^fostul meu profesor din facultate.
 ,,intirile legate de *Viața Românească* sînt mult mai vechi, datează
 ""le clase de liceu cînd devoram cîte un teanc de numere din colecția
 *^trTcasa unui prieten. Apoi, 1945 și reînceperea colaborării, de astă dată
 rf* ț^, ț. *Românească* m-a ajutat să mă formez.
 *S%M voi descoperi nici o Americă reafirmand ceea ce este în general
 jt- locul central pe care l-a ocupat publicația timp de cîteva decenii, efi-
 - formula largi culturale pe care a practicat-o, consecvența democratică și
 a revistei lui Stere, Ibrăileanu, Sadoveanu, Philippide și Topîrceanu.
 **V_{eu}l *Vieții Românești* nu poate fi deținut de altă publicație. Cred că
 Li revenit — răspunzîndu-se întrebărilor și cu exigențele contemporane de
 vjajL — la caracterul unei reviste de literatură și cultură — ceea ce pre-
 jftitoeînțeles, alt număr de pagini, nu 64. Ar fi binevenite articole cu pro-
 îljcă larg și divers, culturală. S-ar cere să se reia sistematic și cronicile,
 Jjfc odinioară între alții de Arghezi, de Călinescu, de Lucrețiu Pătrășcanu.

SILVIAN IOSIFESCU

„REGULA DE CINCI SIMPLĂ” A
CALATORULUI-POLITOLOG

Din cînd în cînd, în călătoriile sale, Mircea Malița își amintește de a fi să rămînă credincios principiului ce însuși și-a impus, al „regulei de cinci s ns* în ce constă această regulă? Ea e justificată psihologic încă din' Repere 'flam primul său volum de însemnări de drum, și adesea invocată în cele trei urmat (Sfinxul, 1969 ; Pietre vii, 1973 ; Fire și noduri, 1975) : „Am citit undeva că nu*, tem avea controlul unei mulțimi mai mari de cinci obiecte fără numărătoare, ti Regula aceasta simplă, dar elocventă pentru limitele intuiției omenești am tras! pus-o, pentru uz personal firește, în alte experiențe intelectuale. (...) în vizitam muzeelor și a colecțiilor regula mi s-a părut pertinentă” (Repere, p. 17) rw2J de a fi restrictivă, cum pare la prima vedere, regula autorului permite dhs trivă, un program destul de larg, chiar foarte larg, devreme ce o „colecție” Bub» fi cîteodată un oraș întreg, iar în. postura de „obiecte” pot apărea... instituții („R». pect regula de cinci simplă, ce o aplic în călătorii, și aleg ca popas următor Uriw- sitatea” — Fire și noduri, p. 151), și chiar domenii de preocupări ale cîte unei perso- nalități (în acest din urmă caz, „selecția” rezumîndu-se de fapt la prezentarea sis- tematică a diversității). ...Nu e totuși singurul numeral cu care operează autorii și nici singura componentă a liniei sale de conduită, căci, iată, regula celor tre perspective, împrumutată din practica tirului și a ridicărilor topografice, i se impune de asemenea : „îmi trebuie trei perspective pentru a-l vedea pe Sobieski în refici, cu trăsăturile clare, distincte” (Sfinxul, p. 34). Tonul însuși al acestor mărtllltei nu lasă nici o îndoială. Ne găsim în fața unui călător esențial, aș spune, stîfotyle, străbătător matematic de civilizații, pe care capriciul nu-l abate cu o iotă de ta orarul său ; pînă la urmă, „regula de cinci simplă” e o prea-frumoasă metafai pentru niște energice operații pregătitoare de documentare, triere, programau- înainte de a începe propriu-zis, expediția a și fost pe jumătate înfăptuită. Accasta e în măsură să explice, măcar în parte, de ce profana uimire nu face parte #1 registrul de reacții al autorului și cu atît mai puțin dintre stlmulii săi. Iar cînd to- tuși evenimentul are loc, cînd adică realitatea întrece așteptările, niște aștepte înarmate pînă-n dinți, ceea ce obține cititorul nu e mai mult decît o recunoașim* loială a faptului și un prilej de teoretizare în plus : „în cele mai multe locuri v» tate, toată încărcătura simțurilor n-a făcut decît să confirme o viziune mentala an- terioară, imaginile culese așezîndu-le frumos ca niște ilustrații într-un text dinaiS* pregătit. Numai în cîteva locuri, tiparul din minte a trebuit să fie spart si retopi* Așa s-a întîmplat la Florența”. Și ceva mai încolo : „O zi florentină îmi corectam toți parametrii intelectuali ai Renașterii. De cînd am privit-o de sus, de P stîng al rîului Arno, de lîngă David-vl lui Michelangelo. am simțit că «MPT așezare etruscă, pe care romanii au pus-o «să înflorească», îmi va pr°y°^ r. _ fruntare aspră între carte și viață, între imaginea mentală și cea trăită. '^T v ^ trimite la lectură, dar o și depășește”. De altfel, limbajul însuși, perfect anuwivw», nu prea lasă loc emoției să se încuibeze. Extazele sînt rare și sînt mai ales ^ tegoria reculegerii și elevației... protestante, ca aceste rîndurii despre catea Chartres : „Dar lovitură, efectul de grație îl primești atunci cînd ajungi m si simți înălțarea fantastică a ogivelor, stîlpii imenși care suportămasa ^ i p j ^ dar care apar aici în ipostaza lor rectilinie, verticală, de o ușurința și

„ nu le are decît dreapta pură. Vitraliile — în culori ireale — aruncă
 „glorioasă pulbere de lumină, -de'aur și de cer albastru" (Pietre *vii*, p. 102).
 Evlavie o dată epuizată, iar ofranda înaintea frumosului depusă, autorul
 * e' repede la rosturi mai pozitive, ținta lui nefiind nici pe departe cap-
 ^mpresii, după obiceiul profesioniștilor fulgurantei și cu atît mai puțin fre-
 ^hniffiiana sete de *discurs*. La Chartres, îl preocupă „programul de inovație
 rf*. iii» adică fixarea perioadei în lăuntru careia goticul inovează, cum și să
 -' folosind o formulă a lui Lewis Mumford aplicată piramidelor —
 „umană" care a înălțat catedralele franceze ; o și găsește în „frater-
 0^ de constructori" ale orașelor medievale, în sinul cărora, la un moment
 & produs o concentrare de energie și de cunoștințe, capabilă să ducă la
 M>" igtrucții". Și tot astfel, la Florența, Domul și Baptisterial, rod „al tru-
 care a biciuit performanțele, ridicîndu-le la perfecțiune", îi inspiră
 s* JMS j. adresa meșteșugarilor și breslelor, peiorativ tratate astăzi „de la
 * «ia ritmurilor și managementului industrial".
 ^sar putea obiecta că Mircea Malița nu e singurul călător căruia monumen-
 iwvtului, vestigiile artei și civilizației îi inspiră priviri considerative, de
 * I fie al 'sociologiei, fie — cum se întîmplă mai des — al filosofiei culturii,
 asemenea, nici primul care se ajută copios de bibliografia chestiunii, fapt
 deductibil din largile excursuri istorice de care mai ales sînt pline textele
 *totr-atît că un monument, un oraș, niște locuri se transformă nu o dată
 ^jariaacelui monument sau a acelor locuri ; îndeosebi în primele două volume,
 ÎS» de factologie, ceea ce dă acestor prezentări un ușor aer documentaristic
 •"e-l „ scrierile menite să informeze. Dar pe măsură ce gîndul sporește în
 J^ji pe măsură ce preocupările gînditorului Malița, fixat la răspîntia mai
 2» discipline, invadează și rîgazul sau deprinderile călătorului, referința își
 ca pe un fortifiant reflecția, generalizarea, situație care-i modifică sensibil
 SX : incursiunea istorică devine meditație de filosofia istoriei, sau ceea ce,
 tactica de gîndire a autorului, slujindu-se de materialismul istoric, se precipi-
 tat mai mult a fi sociologie, economie politică, politologie, privire „sistemică"
 •an „structurilor dinamice" ale unei epoci degajate din „inundația informa-
 t*Să" Dintre acestea, mai puțin obișnuite, chiar insolite, sînt considerațiile și
 «satiile politologice, dacă acceptăm, cu autorul, că politologia este „știința con-
 atdării și substituirii forței", opusă strategiei, care e știința „folosirii și admini-
 flcii forței". Instrument al diplomației, politologia poate explica destule feno-
 tigt istorice și chiar starea de spirit care a ajutat să se înalțe glorioase opere
 ttee. Florența este astfel în bună măsură fructul independenței sale mîndre,
 ttestă și printr-o abilă diplomație (Machiavelli), care a așezat rațiunea și studiul
 jl» — arn zice astăzi — la temelie acțiunilor. Tot astfel — crede autorul —
 ifleșta templelor de la Baalbek ține înainte de toate de politică și diplomație".
 A politica romană a îmblînzirii părților prin arma prestigiului : „ridicarea tem-
 \$U lui Jupiter la Heliopolis... intră în aceeași schemă politică, în care sabia
 Mi loc diplomației și contactului pașnic. Să se izbească orientul, în coridorul
 «sta al popoarelor, de un monument al măreției imperiului, care să-l intimideze
 ifc proporții și să-l îndemne în același timp spre concesie și acomodare. Să recu-
 SSKă sub numele romane divinitățile sale familiare, să simtă nevoia de a cere
 jBfecție de la forțe care nu par atît de străine celor recunoscute și de părinții
 tli* în iine, mai aproape de noi, Sfînta Sofia din vechiul Bizanț îi apare auto-
 iW drept simbolul aceleiași diplomații, aplicată de astă dată de imperiul de
 SWrit în strădania lui de supraviețuire. Accentele politologice sînt aici chiar mai
 «K8te „Pentru o entitate politică, înțelepciunea înseamnă strategia optimă
 %ispraviețuire. A existat, oare, vreodată un imperiu în care acest obiectiv să
 • fie umbrît de logica internă a expansiunii ? Dacă ne gîndim bine, bizantinii
 * jucat mai degrabă strategia minimizării pierderilor decît a maximalizării cîș-
 or". Unul din mijloace era chiar fastul mai în genere, și fastul aparte al
E Sofia: „Fastul neîntrecut pe care îl desfășura era menit să imprime o
 5 * e de neuitat asupra delegațiilor de vandali, ostrogoți sau de slavi, avari,
 "Si. Era locul unde religia terestră se prelungea în supranatural. La plecare,
 le pietrelor, aurul, candelarele, tîmîia, candelabrele și corurile li se vor fi
 im, ^***- Vladimir al Rusiei a fost sigur că ascultase cîntînd un cor de îngeri,
 S2», „....." *ft ^e strălucitor, ortodoxia cîștiga pe crimeeni și
 g*B'ti. Imperiul avea înțelepciunea de a nu scoale sabia acolo unde putea să
 cu o fructuoasă convertire".
 [j_Politologia nu e totuși singura disciplină care alimentează reflecțiile lui
 •* Malița. Aș putea vorbi, într-un sens mai larg, de existența unei paradoxale

perspective răsturnate în cărțile sale, de un fel de „viitorism”, r
 Căci există într-adevăr un viitor al trecutului, după cum, trăind
 torul a putut scrie *Cronica anului 2000*; dar dacă sînt greu de det
 cizie „paradigmele viitorului”, pentru „viitorul trecutului” avem
 terialismul istoric, care ne ajută să descifrăm, privitor la fiecărei
 tip de societate forțele propulsive, ca și factorii de dezagregare, de
 este. Și totuși nuanțe mai încăp, noi unghiuri și repere pot fi lumii
 tribuția științelor și metodelor celor mai recente, care ne ajută să vi
 să numim preocupări și interese ale omului vechi ce-au scăpat ate.
 de pînă acum. Viitorul are variabilele lui, dar și trecutul a avut asem
 capete de fire ascunse în noduri complicate, pentru desfacerea căror
 toată dibăcia. A încerca să deosebești între informațiile necesare
 rludente”, a percene structuri, sisteme și chiar subsistemo
 cludente”, a percepe structuri, sisteme și chiar subsisteme, conexiun
 „cu incidență semnificativă asupra omenirii” acolo unde alții n-au văzut
 nimente și factologie, — nu înseamnă oare aceasta să prevezi edificii
 cu ferestre mai largi? Mircea Malița nu e istoric, el e doar călător
 dar și călător prin lumea ideilor contemporane, avînd rucsacul înțesa!
 și unelte: statistice, matematice, structuraliste, sistemice, informatice
 cu ferestre mai largi? Mircea Malița nu e istoric, el e doar călător
 dar și călător prin lumea ideilor contemporane, avînd rucsacul înțesa!
 și unelte: statistice, matematice, structuraliste, sistemice, informatice
 cu ferestre mai largi? Mircea Malița nu e istoric, el e doar călător
 dar și călător prin lumea ideilor contemporane, avînd rucsacul înțesa!
 și unelte: statistice, matematice, structuraliste, sistemice, informatice
 exclus ca unele din considerațiile acestui călător în căutare de „repere”
 „fire și noduri” etc. să nu fie decît traducerea în terminologia de ult
 unor constatări și observații din zestrea constituită a istoriei; după cum
 par a avea prea mult aerul unor speculații și generalități iscate din plăcere
 vedea la lucru — se potrivește, nu se potrivește — „instrumentele
 cît am înaintat dacă, încercînd să numim cauzele decadenței imperiului
 punem drept explicație faptul că „sistemul nu poate să-și definească
 de autostabilizare sau să întreprindă autoorganizări drastice”? E aici
 spune, un abuz; și un început de păsărească. Pe de altă parte, însă
 sînt reflexiile autorului care-mi par efectul utilizării unor puternice
 contemplarea trecutului, într-atît de bine se adaptează noile instrumente
 investigație, minuite de-o vreme încoace, la rolul de a prelungi și potența
 istoric”. La acestea se adaugă o specială înzestrare (destul de tîrziu
 devreme ce în *Reperele* din 1967 accentul personal al rostirii e încă reținut
 fereca observația în formule sesizante, niciodată „frumoase”, după
 dar în care preocuparea de concretul relațional aruncă punți de înțelegere
 veacuri și chiar milenii, sau între domenii de activitate ce-și păreau
 străine. Dacă unele din formulele acestea nu depășesc cîteodată nivelul
 paradoxal, ispitite oarecum de genul sincopatelor reflecții soresciene —
 petarde ce se succed cu repeziune („Pentru medievali nu existau cate
 drale, ci construcția de catedrale”; „Pilonii țin bolțile, așa cum articu
 lii susțin credința”; „Toată gîndirea medievală are trei timpi”; „Pe fețele
 apostolilor res
 piră încrederea în psihologie, restabilită după secole de represiune” etc.
 — *Catedrala din Chartres*, în voi. *Pietre vii*), în schimb, asupra celor
 mai multe cristalizări, spiritul laborios-pragmatic al autorului își imprimă
 sigiliul aforistic propriu, și nu s-ar putea spune că spre paguba demersului:
 „Dați o funcție culturală vie unei clădiri, și se va păstra mai bine decît un
 muzeu”; „în orice parte 3 lumii, se fac simțite sudul și nordul”; „Pe
 țărmul african al Mediteranei, nisipul are funcție muzeală”; „Babilonul...
 este un derivat al primei experiențe agrare a omenirii, care prin minunea
 irigației a îmbogățit subit pe oamenii din aceste locuri, unde este
 situat paradisul. Totul devine clar, paradisul este o arie irigată, supu
 să unei cultivări harnice, iar Babilonul — simbolul succesului acestei
 întreprinderi”; „Știința în toate vremurile este fructul acelei grădini pe
 care fiii au săpat-o de nenumărate ori făcînd-o roditoare, după ce tatăl
 lor le spusese povestea că în adîncul ei stă o comoară”; „Istoricii au
 tot atîtea ipoteze pentru trecut cît au economiștii pentru viitor”.
 Lucru curios: terminologia de ultimă oră prinsă în aceste cristale nu
 numai că nu supără, dar simți, contemplîndu-le, că anumite adf
 văruri nu se mai pot formula decît așa și că orice încercare de a le
 traduce în buna limbă tradițională le-ar priva de accentul specific căpă
 tăt în vecinătatea ordinatorilor și a calculelor prospective. Vizitînd
 Oxbridge (Oxford + Cambridge), autorul meditează la ideea de performan
 ță, stimulată de multiseculara întrecere între cele două universități.
 Performanță? Dar acest cuvînt în gura unui sociolog extrem de contagios.
 Simpla lui rostire atrage după sine un întreg... sistem contextual:
 „A te întrece timp de șapte secole în sînul unei culturi, a veșnic și a
 veghea la performanțele celuilalt este fără îndoială un resort de atingere
 a excelenței. Cultura nu funcționează fără mai mulți poli, așa cum

...electric fără diferență de potențial. Ca orice universitate, fiecare P* fi constituit instituția de fixare a standardelor, dar, luate împreună, singură instituție de ameliorare a standardelor". După cum, în elogiul 5 lui babilonian, termenii ca automatizare și randament" nu par nelalocul u că s-a realizat condiția liminară ca bobul de nisip să se fi constituit în Șfma din meseriile culturii, ultima din cele ce pot fi automatizate — do- nele de dactilografe ale epocii noastre —, operația de scriere oferă și una °ai constante activității umane din punctul de vedere al randamentului, a idee eternizată în unitatea de timp. Ce pretenție vană pentru războinicii • 'mpletite și cu figura hieratică împietrită, care se plimbă în procesiuni (* 'basoreliefurile muzeului din Bagdad, să reprezinte o civilizație ! Dacă *viSi?-a!' există, dacă ridică pretenții la un nume, dacă înșiși caldeenii s-au 'j' amintirea omenirii, este numai pentru faptul că de fiecare act de violență și două pașnice : unul de punere a seminței în pământ și altul de scriere *tfijpe o tăbliță de argilă*".

*n*r autorul acesta, politolog, prospectivist, pedagog, entuziast susținător al firii și al modelelor globale, e mai mult decât s-ar putea crede și un iubitor *^Sr un îndrăgostit de orizonturile poeziei. Greu s-ar putea imagina un mai iWz pniagiu adus poeziilor ca inventatori decât acesta, în care vechii poeți persani ^toktisați avînd de învins concurența, ce părea zdrobitoare, a unei naturi creată ^ să delecteze : „Doctrinile constructiviste, creatoare, imaginative, care au «** puternică priză asupra mea, sînt la mare încercare aici. Ce poate adăuga un **Omenit** să potențeze realitatea și să o intensifice, în această lume saturată de ""m. sunet și culoare ? Departe de a fi ușurați în misiunea lor de decorul poetic, S oersani au fost dezavantajați de existența lui strălucitoare. Versul lor a tre- iadela început să se ia la întrecere cu privighetoarea și să ia drept punct de fL» O stare eminentemente poetică. Să fie sub nivelul ei, ar fi reprezentat o per- Stă rizibilă. Nu numai că au reușit, dar au construit o cultură în jurul K5«. Autorul merge chiar mai departe, așezînd în dragostea sa pe aceeași poezia cu matematica, aceasta din urmă — se știe — o mai veche pasiune. **je** ce urmează nu **le-am** mai desprins însă din însemnările anchetatorului ci din fclei *in mers*, carte de admirabile eseuri „paradigmatice" repre- o cu totul altă zonă — tocmai opusă — a preocupărilor lui Mircea Malița -fclarea viitorului. În viziunea sa, poezia și matematica sînt programate să con- uze cel puțin o dată în chip decisiv, la salvarea planetei de o catastrofă eco- jeze matematica, prin „imprimarea unui curs rațional viitorului, contabilizînd gnumai cîștigurile brute, dar și riscurile și implicațiile negative", iar poezia... jfc tandrețea pe care poezii și mînuitorii scrisului o cultivă, în virtutea celor mai se tradiții ale literaturii, față de natură. Sănătatea planetei este o întreprindere pgonantă".

Dacă așa stau lucrurile, futurologia nu mă mai sperie. Politologul nostru **ejot**.

CORNEL REGMAN

• O ANTOLOGIE DE IDEI. — începe să se încetățenească și la noi. prin străduința editurii Eminescu, alături de antologiile de gen (a poeziei, prozei etc.) și de antologiile tematice (precum Antologia toamnei, Glasurile patriei, Imnurile Efigiile naturii etc. etc), un tip mai n'ou și într-un fel, mai captivant, acela al antologiei de idei. E meritul colecției intitulate „Permanențe-Perspective” a editurii amintite, al cărei număr 5 îl reprezintă antologia întocmită de Pompiliu Marea pe tema „Național și universal”, care ne și prilejuiește notele de față. Dacă orice antologie este, prin natura' ei, inevitabil subiectivă, antologia de idei se dovedește precumpănitor o operă de personalitate. Căci dacă prin criteriile genului sau ale temei se poate mai ușor ajunge la încercuirea aproximativ exactă a materiei, delimitarea sferei de idei este o operație de două ori mai complicată: întâi pentru labilitatea și polisemia intrinsecă a materiei, în al doilea rând pentru caracterul ei adeseori amalgamat în chip inextricabil. Subtilitatea, pertinenta, dibăcia unui autor de astfel de antologii ale ideilor vin din realizarea unui echilibru acceptabil între fireasca și chiar necesara opțiune personală și, pe de altă parte, exigențele istorice și teoretice ale obiectului.

Investigînd o arie întinsă de probleme, Pompiliu Marea a realizat o carte ponderată și convingătoare în sensul chiar al propriilor lui Vederi din „Scurt istoric al problemei în cultura românească”, o introducere ce promovează spiritul prudent și chibzuit al omului ce înțelege cu precizie complexitatea teritoriului ale cărui forme de relief le urmărește. Iată de ce el nu se lasă prins cu bună știință în plasa unei singure formule unificatoare, găsind pe drept cuvînt mai multe

aigumente pentru a dovedi doza H tate implicată în atari p.et.,n t^m căutarea nu rămîne mai 2' dar ceea ce se poate **lottl** ^ întrezări e faptul că 5 0 1, ^ 1 ^ limita la nici un fel de fa L"! *J nantă”, fiind dimpotrivă” m,fp^J unea ei dintr-o totalitate diafiSH deci contradictorie de elemente ale” spiritul nostru creator. într-adevar dacă un anume clasicism ne este «n-JI tural, congenital, el nu exclud^niciA pombilitățile contrarii, nici romanfo» nici fantasticul și nici absurdul seral cativ Mai mulți dintre teoreticta)* artiștii adunați între copertile antioctf in acest incintantși profitabil dialog is». gmar întrezăresc profund justificat pa tința de a se apropia de adevât prin. tr-un anume cumul de caracterSMkl Aceste dezlegări ale problemei sint » neînțeleș mai realiste, mai ecWlitgĂ și mai verosimile.

Părerea noastră este însă că 0 fflicj definitivă nu se poate da, pentru ml vul foarte simplu că noțiunea deiplf fie național, ca și raporturile ei cu rele universalității, constituie în < tenta lor concret-istorică expresia tta ireductibil dinamism, încît, în fond, i nu sint într-un anume fel sau aital, 4 permanent devin. Desigur elemenleN bază se transmit în timp, ele pot 11 Jg siderate, în substanța lor, invariante, m și atunci problema nu rezultă din ISMB lor în atribute esențialmente stattetjj din irevocabila lor funcționalitate iWf bilă. Altfel zicînd, .putem întotdeauna! siza originala dispoziție a forțelor, » *• elementelor invariante și dialectica nificațiilor lor.

în planul mare al culturii romanț perechea național-universal a genere interpretată ca formă a

... însă ea a dus câteodată la un specificism cam supra-# riume universalism destul fi? de inoperant. Antologia lui Jjarcea aspira mai curînd ^tîva teoretică a chestiunii și cîmpul evident acciden-averselor istorice. Dimitrie C la lorga, Ibrăileanu, Lo lipsesc tocmai acele luări care au dat culoare vie și rilor ideologice și timpu- Se înțelege însă imediat utonul nu ar fi optat în felul itoareă vastitate a materiei, în itraordinar de complicată în in implicații, ar fi necesitat L volume, din care unul con-exclusivitate controverselor Așa cum este și ne stă la antologia lui Pompiliu Mareaa decît o carte și anume un i meditație. Lucrată cu sobrie-ggînd către esențe, ba chiar, pe a către certitudini, ea nu e to- puțin o carte de probleme și o • o punere în chestiune și o de orizont provocatoare. în incitativ, mai mult decît în a- i variabile, vedem astfel cea calitate. Căci să mai afir- ma o dată ceea ce considerăm *; aici, mai mult decît oriunde, *e teritoriul aspru și efervescent

FLORIN MIHAILESCU

penirea la răs-pîntie". — * exploziile de tot felul, începînd termonucleare, amenință viitorul al civilizației și al lumii, oame- "tă caută — de pe cele mai poziții ale cunoașterii — să ima- să" construiască modele de sal- de diminuare, de înlăturare tfinare totală a răului, indife- «urnele sau eticheta sub care se acestea. Din o atare perspectivă, cugetului omenesc ne apar ca muncă de îmbunătățire și per- a modului propriu de a-și re- realitatea cu imensa ei diversi- ifomplexitate de fenomene, în •turisit sau nemărturisit, de Pta sau de a i se adapta. Or, de reprezentare a spiritului £ în ultimă instanță, capacita- *; a crea modele, după cum s-a *; mai mulți viitorologi. „Omul niciodată nemijlocit asupra - scrie Mircea Malița, în in- . Ja studiul *Omenirea la răs-pîntie*

(Editura politică, 1975), pe marginea că-ruia facem prezentele însemnări, — ci prin intermediul unui model mintal. Fără model lucrează numai tropismele și instinctele. Omul, după cum spunea Marx — „spre deosebire de albină, concepe hexagonul în minte și după aceea îl desenează”.

La ora actuală a problematicii umane, cînd pe meridianele micului nostru pămîntesc se discută, pasionat și adeseori contradictoriu, despre destinul global al lumii, despre conștiința solidarității plan- netare, despre participarea tuturor țări- lor, mari și mici deopotrivă, la făurirea istoriei lumii și a omenirii, despre elabo- rarea prezentă a viitorului, — speranțele noastre ale tuturor se îndreaptă spre po- sibilitatea de previziune și pe forța pre- dictivă, în limitele adevărului și ale obiectivității științifice, ale *modelelor glo- bale*, care fac parte djii categoria așa nu- mitelor sisteme mari — în viziunea siste- mică — operînd cu instrumente de eva- luare cantitativă și structurală proprii acestora.

„Modelul — după formularea lui Mir- cea Malița, sprijinit pe datele furnizate de John Mac Hale — este o tentativă de a utiliza un instrument științific pentru reprezentarea unor realități care, prin scara și complexitatea lor, depășesc ca- pacitatea de cuprindere a intuiției sau a logicii discursive cu care stăpînim fe- nomenologia vecinătăților noastre imediate. Este foarte greu, dacă nu imposibil, să surprinzi în raționamentul curent totali- tatea interdependențelor care au loc în sistemul mondial”.

Captării și explicitării acestor interde- pendențe ale sistemului mondial — pe cauze, pe efecte, pe caracter programatic și eficiență — le sînt destinate modelele globale. Două atari modele au fost elabo- rate pînă acuma și trimise, precum se știe, Clubului de la Roma. Cel dintîi : *Limitele creșterii*, cu multe erori și lip- suri, despre care literatura noastră de specialitate și presa și-au spus răspicat cuvîntul. Al doilea, pe care-l avem sub ochi, *Omenirea la răs-pîntie*, este elabo- rat de Mihajlo Mesarovic, om de ști- ință american de origine iugoslavă și de savantul german Eduard Pestei. Cum era firesc, profitînd de criticile și completările aduse modelului *Limitele creșterii*, cei doi savanți mai sus amintiți s-au străduit să elaboreze un model global pe coordonate mai cuprinzătoare, punînd accentul major pe o vastă orientare spre viitor, pe o deschidere spre orizonturi de termen lung, pe o creștere organică, controlată rațional, opusă creșterii libere „canceroa- se”, cum a fost numită, pe ideea inter- venției la timp util, pe prețul aminării,

pe folosirea momentului potrivit etc. în plus, modelul sistemului mondial ierarhizat despre care este vorba, prin „îmbinarea, — cum arată Mircea Malița — între metoda scenariilor, care dă cuvântul factorului subiectiv al deciziei, și modelarea explicativ-explorativă a relațiilor economice”, aduce o contribuție înnoitoare. Dar această inovație, care stabilește legătura între modelul informatic și scenariu, face ca „demersul” Mesarovic-Pestel, după părerea autorului român, să fie „mai degrabă un instrument de analiză de sistem a scenariilor viitoare, decât de construcție predictivă”.

În funcție de cele arătate, ca și de heterogeneitatea dinamicii mondiale, Mihajlo Mesarovic și Eduard Pestei împart lumea în zece regiuni, referindu-se totodată la tradiții, la stilurile de viață, la dezvoltarea economică, la sistemele social-politice, la înrudirea problemelor ce-și cer rezolvarea. Aceste regiuni sînt: 1. America de Nord; 2. Europa occidentală; 3. Japonia; 4. Australia, Africa de Sud și restul țărilor dezvoltate cu economie de piață; 5. Europa răsăriteană și U.R.S.S.; 6. America Latină; 7. Africa de Nord și Orientul mijlociu; 8. Africa tropicală; 9. Asia de Sud-Est; 10. China.

Fără îndoială, modelul Mesarovic-Pestel este interesant și conține multe sugestii, cu deschideri fertile spre viitor. Dar ce distanță între lumea reală a celor o sută cincizeci de state existente astăzi pe glob și lumea încorsetată în diviziunile menționate! Poate fi oare lumea viitorului un univers, fie și seducător, al abstracțiunilor prospective?

Nouă ni se pare — specialiștii de altfel au dezvoltat lipsurile și neajunsurile raportului în discuție — că, la nivelul contemporaneității, problema viitorului omenirii trebuie pusă și în termeni de umanism, în termeni de etică umanistă, „universal-umanistă”, privind plenitudinea drepturilor omului de pretutindeni la libertate, la dezvoltare deplină a personalității, la egalitate economică și socială, într-un cuvânt, la omenie.

În acest sens, viitorologii, care oameni sînt și ei, ar trebui să se întrebe dacă omul zilelor noastre consimte sau aderă la modelele imaginate de ei, dacă dorește sau nu transformările propuse, dacă nu cumva preferă viitorului abstract și, poate, utopic al modelelor globale, înfăptuirea unor deziderate ca, de pildă, cele formulate de România în inițiativele ei pe plan mondial, anume: o viață mai bună și mai dreaptă, o nouă ordine economică și politică, democratizarea relațiilor internaționale, investiții pe termen lung, ca să ne mărginim doar la atîta deocamdată.

Pentru realizarea acest*-
cere, în numele
omului în demnitate ^ «,
și ideal suprem, i... „3” „*
ei (tehnologie, mecanizări *S
cibernetica etc), subordoM*
de instrument necesar *1
propășirii și f...i... om»? *? M l
mare și important corectiv
seama societăților sup L ***
sîntem s.guri că omul zS***
aici și de pretutindeni dn^L*
purtătoare de viitor Și...
va trece cumpăna î, care

«*G0jtgi

• ION BRAD ȘI VOCA_{TAIA} V.
STAȚII. — Romanul *Vtmuat*
propune o sarcină mai grea **HM**
coperirea familiei, de vreme »
temă cu solidă tradiție în UteraL*
silvaneana: trecerea din această
bătrînilor întemeietori de dinastii iv
Pavel Dan la Ion Brad s-au schimbat
gur circumstanțele în care se **AT***
marea trecere a ctitorilor, a rămas
pacitatea de a fuziona acceptarea
a morții cu o înfiorare ce depășește»S'
zontul evenimentului. Schema ep«a
romanului, simplificată din intenta tv
o transforma într-o succesiune de "
plări exemplare și, de multe "ori, —
lice este limitată la relatarea vftcfji
satul natal a inginerului Petre *fkmi*
Scopul călătoriei este o dislocări; tț
nicului Artimon și a bunicii Mărie, ce Wr
să-și mai viziteze odată toți fiii și nșxđf,
să treacă în revistă, înaintea sfîrșit^
opera vieții lor. Retrospectivele mcsNM
ale celui dintii dintre nepoți, cel a %
prelua responsabilitatea conducerii (tM
Hei, sînt un prilej de a situa destina ifr
trînilor în istoria satului. Flash MMI
aduce pe rînd în atenția ctitorilor CM
din vremea războiului și a anilor *Mr*
diat următori, din timpul cooperativul
și, mai recent, din perioada uneiurtB*
zări cu carebătrînii se acomodează I»
prinzător de repede. Familia BorceasW*
tizează un destin exemplar pentru itWit
țării, de vreme ce fiecare dintre seta»
ei este implicat esențial într-un»JȘ»
transformările sociale din ultimele ffl)
nii. Nu însă calitatea de povestitor «f*
marele dar al lui Ion Brad. CoMttJ
epică este subordonată la acest roiMMW
capacității de a rămîne veros.rmlj»
limbaj. Este de mare interes *rem**
tul estetic al aplicării TMj* *ff-
autenticității, pe care, de la «™ "J"
trescu, ne-am obișnuit a-l asocia i
mediu intelectual, la mentalitatea ¥

pască. De puține ori se m-
 Srului să-i reușească mai
 - de exprimare decât prin
 • de exprimare decât prin
 ion Brad acest lucru se
 Cu relate sînt, fără în-
 ?* vim interes istoric, atenția
 mm/ Ssă spre ecoul lor într-o
 JSg? «UeX supusa unor rezezi
 •P^J «tare Bătrînul Artimon, cel
 | f f de moarte, își trece în-
 W^TrW de întemeietor și de ju-
 r*f familiei, asupra inginerului
 „locuitor al Bucureștiului
 rituri sporadice cu frații săi
 M crin toată țara. Unitatea fa-
 Hestramă în favoarea încadram
 P-*L cu' mult mai vastă și mai
 „ții colective. Romanul
 " de fapt prăbușirea autorității
 'Artimon în favoarea personali-
 asvidualizate cîștigate cu sacrificii
 JK dintre membrii familiei sale.
 W^L de judecător a bătrînului în-
 "tetand o dată cu împotrivirea (re-
 de Petre) față de cea de a
 'Aătorie a fiului său Octavian,
 ' i ce se făcuse totuși, cu binecu-
 _i colectivă a copiilor lui Octavian
 Nepoților lui Artimon, o dată cu
 JiJSul a viața tatălui a devenit
 f*S privește exclusiv pe el. înlocui-
 i«Btăltății patriarhale unitare cu o
 LgMe în același timp individuală,
 Slipectarea personalității, dar și dis-
 prin dependența individului de
 ate, nu stinge vechiul instinct de
 _We nici la Artimon, nici la Octa-
 E_j în forme noi, nici la fiii acestuia.
 f)&t conflict de proprietate asupra pă-
 i e înlocuit cu un conflict de pro-
 : asupra căsuței locuite în comun
 Eji fra aragazului folosit pe rînd. Tine-
 iise ridică unul după altul, urmînd
 licoli și conservîndu-și respectul și
 IsMtea de muncă, au de înfruntat
 MpMi sociale și de ordin național la
 Istjit/inertăa unor vechi forme de orga-
 M mai apoi, ei duc însă pretutin-
 Iffjioștenirea de la bunicul Artimon :
 Tfospodăresc și știința de a chib-
 Be înainte de acțiune. Drumul de
 |H bun al bătrînului este un drum
 l: fiecare dintre nepoți are în
 lre greutăți de rezolvat, de la or-
 (Ka gospodăriilor colective reunite
 •Blzarea unui nou proces tehnologic
 BjMhiziționarea unei mașini, fiecare
 IpKintă garanția că va putea în-
 f greutățile. Dar adevărata forță a
 Wlui nu stă în nararea unor eveni-
 îndeamnă la considerații psiho-
 BBce asupra înnoirilor, din viața sa-
 Wîn capacitatea de a păstra aerul
 PsK al vorbirii personajelor. Scriso-

rilor care se schimbă des între protagoniști și pe care le bănuim transcrise aproape exact după scrisori originale, li se adaugă replicile în care savoarea stă nu numai în utilizarea unui vocabular specific, ci și într-un anume ritm al frazei, într-o caracteristică dislocare a sintaxei. Aproape oricare dintre dialogurile romancierului poate exemplifica darul său de bun ascultător și excelent păstrător al vorbirii ardelenesti. Ceea ce a fost mai greu de realizat a fost întrepătrunderea dintre planul narativ al povestitorului cult și nivelul rostirii obișnuite a protagoniștilor. Comentariul este uneori pretențios, cu considerații etice și generalizări ce strică nota de firesc și de autentic a ansamblului.

ROXANA SORESCU

• CATAGRAFII : OSATURA DOCU-
 MENTARA A LEGENDEI. — Nu numai
 artistului, dar fiecărui om cu puțină sen-
 sibilitate, locurile natale i se înfățișează,
 atunci cînd le evocă, aparținînd unui spa-
 țiu geografic neidentificabil pe vreo hartă,
 unui spațiu „extraplanetar", fără asemuire
 pe un alt meridian. Într-adevăr, cătunul,
 satul, tîrgul sau metropola în care ai
 văzut lumina zilei au alte dimensiuni,
 altă culoare, altă densitate a atmosferei,
 o mecanică a elementelor vieții particu-
 lară, și mărturiile scriitorilor care au zu-
 grăvit colțul de lume unde au deschis
 ochii țîn să ne asigure că acel leagăn
 generator de mitologii fabuloase nu are
 coordonate nici de loc, nici de timp. A
 căuta sîrguincios determinări, întrebînd
 Kumuleștii și Ozana despre spațiul din
 inima lui Creangă însemnează a încerca
 să desenezi conturul inefabilului, chiar
 dacă unele elemente de localizare sînt
 orientative și explică fragmentar cîteva
 evenimente biografice.

Mitologia s-a constituit și în acest caz
 spre a mobila spiritul cu mari semnifi-
 cații. Dacă sociologia poate reține un șir de
 date documentare, arta este interesată
 exclusiv de unicitatea și, dialectic, de
 universalitatea morală a semnificațiilor.

Am fost urmărit de această idee din
 momentul în care, cercetînd documente
 vechi privitoare la Tîrgoviștea natală, am
 început să modific reverberațiile cărămii-
 zii vechi a ruinurilor din adîncul ființei
 mele cu pigmentul culorii timpului, ex-
 tras din colbul și volbura cronicilor, din
 activitatea reconstrucției istorice, pe care
 orice cărturar se simte dator să o între-
 prindă. Pe stratul primar al impresiilor
 copilăriei, am așezat succesiv informații
 pline de culoare, ce au sporit nu atît

cvartale de planuri urbanistice și capitole oarbe ale timpului, cît gravele semnificații ale mitologiei, devenite, odată cu extinderea lecturilor, mitologie națională.

Procesul a fost lung și pasionant : ceea ce părea ochilor mei de copil legendă, s-a alcătuit treptat, datorită mărturiilor istorice, construcție tangibilă, etern , ancorată în prezent ; valorile documentare rostogolindu-se neconținut au deschis orizont larg mării, pînă atunci necuprinse. Din perspectiva documentelor, tîrgușorul natal bîntuit de înalte năluci a devenit o Florența limpede a Țării. Confirmarea tulburătoare a venit în momentul cînd, aflîndu-mă în labirinticul cabinet de hărți al Bibliotecii Vaticanului, am descoperit', prezentă în conștiința lumii întregi, Tîrgoviștea copilăriei mele, cetate strălucită navigînd pe întinsul veacurilor.

Experiența reintegrării tîrgului legendar în geografia Europei mi se pare un eveniment personal covîrșitor și coincide fericit cu ampla activitate, desfășurată de mai mulți ani în țara noastră, de alcătuire a unui corpus masiv de documente privitoare la toate colțurile și vîrstele pămîntului strămoșesc și, pe temeiul lui, la crearea mult doritei Epopei Naționale, grandioasă frescă și pravilă a adevărilor, înțelesurilor morale, continuității spiritului și demnității poporului român.

Cînd, acum vreo 30 de ani, lecturii pisaniilor și altor semne din Tîrgoviște le adăogam rîndurile unor rare cărți de documente (erau puține, incomplete), nu Visam decît o vreme fericită care să-mi umple biblioteca cu mărturii ample, definitorii, timid presimțite. Iată că, acum, datorită sîrguinței istoricilor și filologilor și unei luminate politici editoriale, biblioteca mea numără un șir impresionant de culegeri de mare rigoare și autoritate științifică, la care spiritul se adapă ca din apa vie a unui izvor miraculos. „Golurile istorice" s-au umplut, deținem azi informații întinse despre antichitate și evul de mijloc, avem ediții critice ale celor mai importante cronici și monumente artistice din toate culturile trecute (jurnale, condici, acte diplomatice, scriitori, inscripții, opere plastice și muzicale etc). Să mai spun ce răscolitoare revelații oferă cronicile unor Macarie, Azarie, Radu Popescu, vechile pravile ca aceea a ritorului Lucaci, din 1581, Cronica Banatului semnată de Nicolae Stoica de Hațeg, muzica unui Codex Caioni sau a princepelui Dimitrie Cantemir ?

Acum, cînd scriitorii sînt chemați să colaboreze sistematic, coordonat la înălțarea sublimei colonne a Epopeii Naționale, studiul acestor izvoare se cere privit cu cea mai gravă responsabilitate, cu adîncă gravitate, pentru că ceea ce am

numit într-o vîrsta, se dovedește a fi fa... tre o controlabilă și moasă realitate

MIRCEA

MITUL „FAURULUI Sub semnul acestei sermnif... fore sadoveniene Al o un excurs în atelierul unn*... mai mari prozatori români... teria de studiu o eS^fi... sau mterviunile rămase inZu... cate în atît de interesant! *... nuscriptum, condusă de t... volumului pe care-l nre7,n<... documentelor literare T^SF... rilor, am subliniat-o nu o dați... tind a pleda pentru editarea*... rea lor. Apar tot mai multe... scrișori (printre cele mai recente... lul „epistolarium-ul maioresc... și Notele zilnice ale lui Xi P<... iar istoricii literari zăbovesc... lung asupra genezei operei i... dierea postumelor lui Eminescu)... tainelor biografice și de creație... face și Al. Oprea, în mai toată... tea sa din ultimii ani și firește IT... geza și antologia de față. El ne m... îndemină citeva texte fundamentate... fiind lui Liviu Rebreanu, Cai... trescu, Ionel Teodoreanu, Cezar... I. Agârbiceanu și comentează... revelatoare ale lui M. Sadoveanu... Istrati, Mircea Eliade, Gib I. Mih... Mateiu Caragiale. Continuînd linia... trului său maestru, Perpessiciu... are convingerea, justificată, că... rul pe filele manuscrise e ca un arhet... log care aspiră să reconstituie istorii m>... rilor opere, să recompună filonul prtMI... rilor „geologice” ce prevăd monMM... „genezei”. Sigur că în primul pin â... atenției întră opera cu variantele ei; Al... nu sînt de neglijat nici profesiile de Hfr... dința, mărturisirile, amintirile scriitstb... înșiși. Asupra acestora se apleacă HOi... ales Al. Oprea, observînd cu pătrunAWS... de pildă, că la Rebreanu „armonia m... ține de grațios, ci de grandios... Arma*... la el este rezultatul unei victorii... materiei rebelle și asupra lui tnJUJL... semnificativ că marea caznă a rom****... rului privește descoperirea ritmwv... trie al cărții. De aici importanța acor*...; primei fraze și primului capitol... *)*... rianțele romanelor lui Camil Petrescu... caracterizate, pe temeiul de asemene»...; unei conferințe a scriitorului, «W»

unei uuiciciiJv' „vîrste” ale creației, întrucît și

subsumează unui... iui Panait Is... eptate -

rcmto-l P^n. U-... SLzeasca... S^nnaj^vi... tctul pUn^e

Jrformnat... polemic. ...Kd la... T^o... în sumar, trei... Se5^Cncâ o lumină mai... Kut că... 7... și a procesu... >Era OP<... tinate de Liviu... ftie: ... și Ionel Teodo-

foWnul... ul, ar, m... W... nosnd că „materialul... m * O S d â viața din „u... <... f nu înseamnă că unele... Al „Sta ^personaje din ro... feăturile... la oamenni... î m p r ^ e u t . Doar nu... T Suntem, chiar ^creatori!... neant Suntem”

<S... Sertează asupra „rnm-... „fniwt... a imaginației, a in-... nersonajului literar came-... n wfa clasic-romantic sub... d reia hpolog... m P... Ir a Srier” (romantic),... S T < d e și pe sine. ^ pune ac-... impe... K â n v l... plăcintă... între... ff eroii lui, care creează o atmos^

35... m scris primul volum, îmi... S dnd am scris primul vorb... K 5... i^aeinativi--dialoguri... W *... IlmT sună vara în urechi... W *... ie văzduhului : pă-... «Mte ierbii și ^ale va

“a tadevârîtulufuT” r o S... j^teodoreanu ar ii pro... K .Daca vrei sa cree... m M tu însuși tot ceea ce u... • «apare în creațiunea ta Firește, aHteul constata un adehyai^e ca

Sortului dintre subiectiv și obiec... ÎKind o nouă și emoționanta proba... tWel dintre om și scriitor. Ca om ei... «vrut s-o salveze pe Olgața reaU... M Ucâ îl obliga să urmeze destinul... al eroinei pînă la ultimele lui con... -. Mărturisirea ne apare ca un jur... romanului, scris cu aceeași grav^... »ta și finalul în discuție: purtam... IMK o tristețe, o sfișiere atît de ^... «t<teneam zi cu zi, deși suspendasem... Eram ostentit ca acei cai răniți... «irile de luptă, care duc șchiopa-

to i trupul c ^ - U a i T S O ^ ț fș i rp^eam% ^ ^ ce^am moartă, după nune,

... cudad Are o ^... concen-... man, ^ ^ ^ f ^ c t devii puțin ne-... trare așa de mare i... ectun-

... nenumărate ^... Hca^ua... a prin... aceea că scriitorul £ « a m p

doar un ^ f ^ J ^ incidentețele care... mînd sa se ranunce... formează substanța cărții... concepția lui a utete ^ »Mărturisind... mare accent pe ^ »TMTM^jara... baza reală a une opere ca

Am lăsat dinadins la ^... i Liviu Rebreanu pe care, i... mai relevant, atît pentmpr... ație, cît și pentru ca el e y

... rom T n u l u r R â s c ^ Textul... anume a romanum... acesta reprezentme o contez

^ f ^ d â d ' a u la iveală J alte impor-... unde se ctaceau ia ^ opereii, ... tante nuclee & ^ T M ^ & y f l Ion, Răs-

Deși apăruta mulți am după... coala e o carte pe carea y... A... te din aceeași penoada cu... oscilat o vreme ntre ^... j . t ,... început lucrul și l ^... în pu-... în cîteva rînduri. V^cumenvax... publicațiile anului 1907 nu i... Subiectul l se P ^ o c u ^ ă r i l o f s a l e . Dar... ?... t... să se documenteze, de asta... nu încetează sa se ^... călătorind prin... tă cunosemd o ^ ^ i alcătuiește... satele răvășite ^ ^ X t n e s t e h â r t i a l e... liste de personaje m ^ m e ș ^... locurilor unde se va deșteșu

Se luptă din F ^ P ^ a... eie. Scrie... care P ^ t r u e l e s t e ^ t r a... cîteva capitole și... doua... 3-4 ani, A b i a m l M I , ^... decenii și mai b m e ^... acestei ^ ^ ^ Cînd ajunge în... lasă pe deplin cuceri... to-... sfișrit, să simte pulsul rom... rul lucreaza^m toate nopt

... T ^ c u T u m e f r o m a n u l u i ^ „A fost... contopit cu lumea i... cea mai pasionata munca au ș... istovitoare. Ultima noaptes cînd a... scrie «sfișrit» pe ultima fila... peste manuscrisul gata, sieu i

toate energiile”. i - o Al. Oprea, ... Cartea pe care a ^icatu... cu virtuți de fin ^ ^ o f... care... elogiu adus ^ T M ^ X ? u l s ' o cunoască... cititorul are astfel prite^u s... mai de aproape și ^ ^ i e b ^ g e r i de „do-... cît mai muUe asemenea cuteger... cumente” aflătoare m colecți... Literaturii romane, ca și în

cabilă plasticitate. Însă, mai mult decât descripție, aventură, evocare harnică a unei felii de trecut, *Nemuritorul albastru* se prezintă ca o ficțiune istorică aptă să satisfacă exigențele romanului și lectorului modern în primul rînd prin construcție și apoi prin idee. Folosirea amplă a documentului de epocă — una din descoperirile recente ale genului ce tinde să-l împingă spre ariditatea documentarului frust — se face de către autor cu finețe, prin topirea acestuia într-un flux epic de o dulce arhăitate. Erudiția impresionantă presimțită pretutindeni, informația de amploare, sînt convocate firesc și spontan fără senzația penibilă de trudă sau de epatare pe care o dă de obicei lipsa talentului epic. Tensiunea spirituală a cărții și aerul ei de actualitate provin apoi din faptul că narrațiunea se prezintă în esența sa ca o meditație modernă, despre artă și destinul artistului de excepție, figurată prin intermediul unui personaj legendar și a unei anumite istorii. Din această perspectivă, *Nemuritorul albastru* poate fi interpretat în primul rînd ca o biografie ideală și în al doilea rînd ca o biografie a unui artist autohton prin care arta și gândirea românească au săvîrșit unu] din salturile lor esențiale. Concret este vorba de pictarea pereților exteriori ai mănăstirilor ortodoxe, de mutarea misterului divin din interiorul locașului de cult în afara zidurilor lui, adică de o liberalizare a dogmei religioase printr-un act estetic. Gestul inovator ca și secretul frescei nemuritoare aparțin Meșterului Toma — amestec de legendă și realitate — iar monumentul în cauză este mănăstirea Humor .

Fiu al unui boier autohton, Toma Cehan petrece șapte ani la Veneția unde se inițiază — nu în misterele unei religii, care se va încheia odată cu el, ca magul Kesarion Breb în cei șapte ani petrecuți la Egipt — ci în tainele artelor, pentru a deschide, ca un adevărat șef de școală, un alt drum arhitecturii și picturii românești. Reîntors în Moldova după o călătorie de cunoaștere ce cuprinde o bună parte a Europei, maestrul *in diversis artibus*, animat de gîndul secret de a construi o biserică unică, devine intimul, consilierul tainic, oșteanul și diplomatul Voievodului Moldovei, dînd prin cultura și formația sa europeană o strălucire renașcentistă curții domnești. Un răgaz de pace și o cristalizare fericită a ideilor filosofice și estetice îi permit să-și materializeze visul, după care va dispărea — lăsînd totuși urmași în meșteșug — în volbura evenimentelor care au pus capăt primei domnii a lui Petru Rareș. Romanul este o izbîndă a lui Radu Ciobanu și prin

înscenarea epică inteligentă, sinuos al formării interioare? *
tor de geniu, proces în... L... *W*
moralizator și — romanesc? Oup
absoarbe în liniile generației
ce privește coordonate... Zj^
ale ale destinului de e Sf *
temele dominante, ale reflex
ției epice : una însoțește tra " "
mare al inovației artistice T i * '
prezentării (creatorul) j... "
(lumea), alta examinează *J '
plicată dintre artă, artist T**
iar ultima — procesul de ifj
autonomizare a artei crin
acesteia cu dogma de orice
speță cea religioasă. Toate >>n
sînt conținute de enorma fresf
se găsesc sublimate un mod ~
gîndire estetică și un mod de
romănesc în istorie.

Romanul lui Radu Ciobanu, te
cu plăcere și pasiune **intelectul***
tru amestecul de **magic**, **fabule***
revelații și nota de tragism -
al personajelor creatoare de **artă**-
torie. O parte din atmosfera
magică, estetizantă la care se
perechea spirituală Voievod-
Toma, deși cu alt sens, moral și
de idealuri constructive, **pun**
Nemuritorul albastru într-o **ciudați**
ușor jenantă dependență de " "
lui Eugen Barbu.

MIRELA ROZN

9 SORIN ILFOVEANU ORI CUM
COMPUNE UN COSMOS. — Din
elemente, din trei obsesii **disparate**
case însingurate, muzicanți, **cai**
— Sorin Ilfoveanu a izbutit să **crea**
lume coerentă, hieratică și **ironică**.

Casele apar izolate ori în **grup**,
profilate pe un peisaj **părăginit**;
amintind-o pe mîrtoaga lui **Don**
dar și cu puternice trăsături de
tate extrem orientală, **suferă, p**
la acțiunile omenești și **par pînă**
clipa în care urmau să **înceapă**
muzicanții, înmănușiați într-o
(început de cortegiu ?) sau de **unul i**
gur și ei, pătrund totodată **solemn tt**
gubă în spațiul pictural.

Cum leagă artistul aceste **elemea**».
sesive și atît de strict **limitate** Ut
cum le adună și le **congrueazS**-,
face un tot coerent? Prin **aparțpt**
zicanților, firește: ei **apropie ei**»
case și de oameni, ei **racordet**».
trei ipostaze ale primordialei, cu
bitele și cornii lor din **care vor**.
jaiea și bucuriile și **incertii**-